هوندا سي حيات

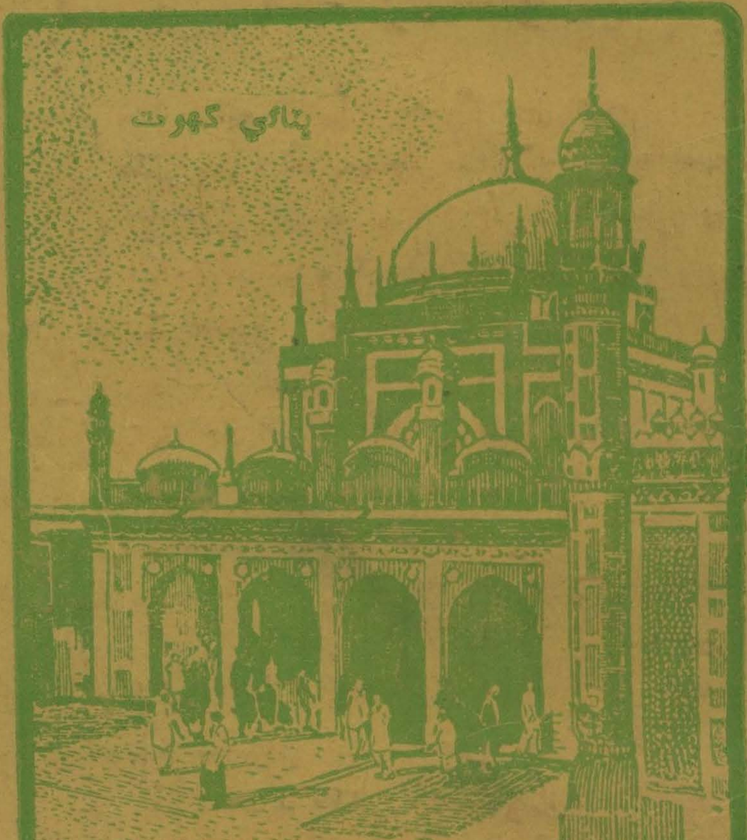

مصنف:-

ڪنڀار مولا بخش "منير"

هونداسي حيات

از

ڪتياڻ مولا بخش منير

پاران ايم ايڇ پنهور انسٽيٽيوٽ آف سنڌ اسٽڊيز، ڄامشورو.

Digitized by M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro.

ڇاپو پهريون — تعداد هڪ هزار

سال ١٩٧٤ — قيمت:

M.H. Panhwar Trust Library

آئون هي ڪتاب پنهنجي محسن استاد جناب محمد
اسماعيل مگري صاحب جي نالي منسوب ٿو ڪريان، جنهن
جي نصيحت ڀريل لفظن منهنجي هر قدم تي رهنمائي ڪئي.

”مصنف“

پيش لفظ

اسان جي سنڌ سونهاري ڪيترين ئي هستين کي جنم ڏنو آهي. جنهن ۾ ڪي فلاسفر، ڪي شاعر، ڪي عالم، ڪي قانوندان ڪي سياستدان ۽ ڪيترائي اديب، بيشمار ڪامل ۽ ڪرامتن جا صاحب جن جي جهڙي نه اسين سنڌين ڳڻي ڳايون ٿا مگر سنڌين کي دنيا مان لاڏاڻو ڪرڻ کان پوءِ به سنڌين مٽي مان ٿي ليهي سنڌن آخري آرامگاهه هن تي ميلا ۽ عرس ٿين ٿا جنهن لاءِ پناڻي گهوٽ فرمايو آهي ته

ڪوڙين ڪن سلام   اچي آسڻ اڄي

اسان جي سنڌ سونهاري کي اسان جي محبوب قائد جناب قائد عوام ذوالفقار علي ڀٽي صاحب تي ناز آهي، جنهن هن ڌرتي جو مان مٿي ڪيو آهي ۽ دنيا کي اهو ٻڌايو آهي ته سنڌ جو دماغ دنيا جي بهترين دماغن مان هڪ آهي.

پاڪستان جي وجود ۾ اچڻ کان پوءِ ويندي پڇاڙي حڪومت تائين ايتر مسائل پيدا ڪرڻ ٿيا جيترا هن عوامي حڪومت ۾ ٿيا. مگر انهن سڀني مسئلن جو حل ۽ انهن کي سمجهائڻ هڪ وڏو تاريخي ڪارنامو آهي، ۽ اهو ئي اسان جي قائد جناب ذوالفقار علي ڀٽي صاحب جن جو تدبر ۽ ذهن آهي جنهن ڪڏهن ٿيل پيچيده کان پيچيده مسئلي جو حل ڪيو ۽ اُن کي نبيريو، قائد عوام جو هر ڪو فيصلو دور رس ۽ سلجهيل هوندو آهي. اسان جي قائد اسان جي ملڪ لاءِ هن عوامي دور ۾ ڪيو آهي جو گذريل ۲۸ سالن ۾ نه ٿيو. جنهن لاءِ تاريخ گواهه آهي ۽ سنڌين هر ڪو ڪارنامو تاريخ جي

سونهري جرن ۾ لکڻ لائق آهي هي عوامي دور اسانجي پاڪستان جي تاريخ جو سونهري دور آهي. هن دور ۾ ٿيل اصلاحات ملڪ جي تقدير بدلائي ڇڏي آهي ۽ اسانجي قائد عوام هن ملڪ جو ٻاهرين دنيا جي ملڪن ۾ مان مٿي ڪيو آهي، پاڪستان ۽ اسانجي قوم جو نالو مٿي ڪيو آهي، اسين خوشحال آهيون، تنهن کان سواءِ اسين خوش نصيب آهيون جو اسانکي اهڙو قائد مليو آهي. جنهن جون مدبرانه صلاحيتون جفاڪشي، محنت، قرباني اسان لاءِ ۽ ايندڙ نسلن لاءِ مشعل راهه بڻيل آهي.

اسانجي قائد جو هر ڪو ڪم سندس تدبر کان ورتل هوندو آهي، ۽ هر ڪو فيصلو مدبرانه ۽ منصفانه هوندو آهي هن خدا داد مملڪت اسلامي جمهوريه پاڪستان کي دنيا ۾ سرخرو ڪرڻ وارو قائد عوام ۽ فخر قائد عوام جناب ذوالفقار علي ڀٽو صاحب آهي.

منهنجي دعا آهي ته خدا تعاليٰ کيس دراز عمر عطا فرمائي. آمين

"ڪنهاڙ مولا بخش منصر"

عرض حال

آئون ڪو اديب، عالم نه آهيان، مگر هيءَ منهنجي پهرين ڪوشش آهي، انسان خطا جو پتلو آهي جيڪڏهن مون کان ڪا ڪوتاهي ٿي هجي ته اوهين منهنجين غلطين کي نظر انداز ڪندا ويندا ۽ پنهنجي قيمتي راين سان مون کي نوازيندا ويندا ته جيئن ايندي ڀيري آئون اهڙين ڪمين بيشين کي دور ڪريان

والسلام
ڪٽياڙ مولابخش "مخمور"

عرض مصنف

اڄ هي ڪتاب توهان صاحبن جي خدمت ۾ پيش ڪندي مونکي حقيقي خوشي حاصل ٿي آهي، ڇا ڪاڻ جو هن ڪتاب لکڻ جي عظيم ذميداري مون پوري ڪئي آهي.

هن ڪتاب جي لکڻ ڪري مون ڇا ڇا نه سٺو، لوڪن، ڏنـاون طعنا ۽ مهڻا، تڪليفون، دکـ، سرديون ۽ گرميون سهڻ ۽ اکيون، در در، ڀٽڪڻ، مگر اِهي سڀ ڳالهيون سر تي سهي پنهنجي ارادي کي مضبوط ڪندي مون پنهنجي ڪوشش کي جاري رکيو، هن ڪم جي ڪن احبابن آجيان ڪئي نه ڪن مرڳو دلشڪستو ڪيو ۽ واهياري قسم جي گفتگو ڪئي. مگر آئون پنهنجي ڌن ۾ مگن رهيس ۽ ڪنهن به ڳالهه تي توجهه ڪونه ڏنم، ڪيترن حضراتن لوٽ آئون بار بار ويس مگر هنن ڇرڪرو سمجهي مون کي نظر انداز ڪيو، اِهوئي سبب آهي جو جڏهن به آئون وٽن ويس پيا ته موجود هوندي هئا پيا ته ڏلل ناهيم تي ملاقات جو شرف به نه بخشي سگهيا، آئون بي معيار آهيان ڇا ڪاڻ جو مون کو ورلي ڇڏيو هوندو مگر پوءِ به دڙيوڳي مون ڏانهن هوت ڏي ڏ هڪڙي سو انهن وانگر جن صاحبن جا خيالات هن جلد ۾ نه اچي سگهيا آهن تن کي آئون وري نماڻو عرض ڪندس ته سندن قيمتي خيالات هونداپو حيات جي ايندڙ جلد انشاالله ڇپيا ويندا.

شڪريہ

آئون انهن سنڌ جي سپوتن جو شڪرگذار آهيان جن پنهنجو قيمتي وقت ۽ پنهنجا خيالات ڏيئي مون مسڪين جي حوصلہ افزائي ڪئي، انهن کان سواءِ پنهنجن قيمتي رائن ٻار ٻاپوره سان تعاون ڪيو ۽ وڌ ۾ وڌ مهربانيون ڪيون، جن ۾ جناب مخدوم محمد زمان طالب المولي ۽ جناب پير غلام رسول شاه صاحب جيلاني جن کي وساري نٿو سگهجي، آئون اهي ٿورا ڪڏهن بہ لاهي نہ سگهندس، اهڙا اگوهر آفتاب، چمڪ پيا آهن ۽ اسانجي سنڌ سونهاري جي مٽي مهان آهي جن اهڙن نيڪ شخصيتن کي جنم ڏنو ۽ خاص ڪري آئون خاتون اول بيگم نصرت ڀٽو صاحبہ جن جو شڪرگذار آهيان جن مون کي پنهنجو قيمتي وقت ڏنو.

آئون جناب وزير اعليٰ سنڌ جناب غلام مصطفيٰ خان جتوئي جو بہ نهايت ئي ٿورائتو آهيان جو اهڙن مشغولين سبب مون کي ڪجھ وقت ڏنو ۽ پنهنجن قيمتي گفتن سان نوازيو.

”ڪتاط مولا بخش محمد“

قائد عوام جناب ذوالفقار علي خان ڀٽو

اڄ آئون منهنجي قائد جناب ذوالفقار علي ڀٽي صاحب بابت قلم هٿ ۾ کڻي رهيو آهيان، منهنجي قائد، عوام جي قائد جنهن جي شخصيت دنيا جي ۾ مڃيل شخصيت آهي، اها شخصيت جيڪا عظيم آهي، سندس تدبر عظيم آهي، سندس خيال وسيع آهي. اهو تدبر ۽ تربيت کين سندن وڏن کان ورثي ۾ مليل آهي، ڇا ڪاڻ جو تواريخ جو گهرو مطالعو ڪبو ته اسانکي معلوم ٿيندو ته ڀٽي خاندان قوم جي سڄاڳي لاءِ تمام گهڻو ڪجهه ڪيو جنهن لاءِ هي سڄي صدي ۽ تاريخ جا اوراق گواه آهن.

جناب ذوالفقار علي ڀٽي جن جا والد صاحب سر شاهنواز ڀٽي صاحب جن هڪ اعليٰ پايه جي ممتاز شخصيت ۽ اعليٰ ڪردار جا مالڪ هئا، پاڻ سنڌ علحدگيءَ جي تحريڪ جي اڳواڻن مان هڪ هئا اهوئي سبب آهي جو جڏهن سنڌ بمبئي کان آزاد ٿي ته سر شاهنواز ڀٽي صاحب جن صوبه سنڌ جا پهريان ممبر ٿيا، انهيءَ مان ئي سندن سياسي تدبر ۽ ممتاز شخصيت جو اندازو لڳائي سگهجي ٿو سر شاهنواز جن جا سماجي طرح ايترا ته هن ملڪ لاءِ ڪم ڪيل آهن جو جيڪڏهن تفصيل سان لکبو وڃي ته هوندا ڪيترا ڪتاب ڀرجي وڃن، سر شاهنواز جن رياست جهونا گڙهه جا وزيراعظم رهيا ۽ پنهنجي دور حڪومت ۾ ڪيل شاندار سڌارن، اصلاحات جي تاريخ شاهد آهي. جڏهن تحريڪ پاڪستان شروع ٿي، انهيءَ تحريڪ ۾ سر صاحب جن پيش پيش هئا، ڀٽي خاندان جي قربانين کي

۽ ڀٽي خاندان جي قربانين کي فراموش ڪري نٿو سگهجي، مئهنجي قائد جي تربيت ۽ تعليم ۾ سر صاحب جن جو تمام گهرو چاهه هو ۽ اهوئي سبب آهي جو مئهنجي قائد جو شمار دنيا جي بهترين دماغن ۾ آهي. ۽ بيشمار صلاحيتن جو مالڪ آهي.

مئهنجي قائد جو جنم ۵ جنوري سال ۱۹۲۸ع ۾ لاڙڪاڻي شهر ۾ ٿيو، شروعات کان ئي اعليٰ تعليم ڏيارڻ ۾ سندن بزرگ، والد سر شاهنواز ڀٽي صاحب جن جو هٿ هو، تنهن بعد جناب ذوالفقار علي ڀٽي صاحب جن کي ڪيليفورنيا (آمريڪا) ۾ وڌيڪ پڙهڻ لاءِ موڪليو ويو جتي پاڻ پولٽيڪل سائنس مضمون خاص ڪيو ۽ پنهنجي اعليٰ صلاحيتن کان پنهنجن هم ڪلاسين، ۽ استادن کي متاثر ڪيو، ۱۹۵۰ع ۾ پاڻ آمريڪا کان برطانيه آيا جتي ۱۹۵۲ع ۾ آڪسفورڊ (برطانيه) يونيورسٽي مان بين الاقوامي قانون ۾ ايم. اي جي ڊگري حاصل ڪئي، تنهن بعد (لنڪن ان) يونيورسٽي مان بارايٽ لا اعزاز سان ڪيو، ڀٽي صاحب جي روشن ذهانت کان متاثر ٿي ڪري ساؤٿمٽن يونيورسٽي ۾ بين الاقوامي قانون جو ليڪچرار مقرر ڪيو ويو، اتي ڪجهه وقت رهڻ بعد پاڻ محسوس ڪيائون ته پاڪ سرزمين کي سندن خدمتن جي ضرورت آهي، تنهنڪري پاڻ واپس وطن وريا، وطن ورڻ بعد پاڻ هر فيلڊ ۾ پنهنجي ملڪ جي خدمت ڪرڻ ۾ ڪا ڪسر ڪانه ڇڏي، ۽ اهوئي سبب هو جو کين اقوام متحده جي جنرل اسيمبلي ۾ پاڪستان جي نمائندگي ڪندڙ وفد ۾ شامل ڪيو ويو، ۽ اهو مڃرايو ته ڀٽي صاحب جن اعليٰ صلاحيتن رکندڙ انسان آهن.

۱۹۵۸ع جي ايوبي انقلاب کان پوءِ ڀٽي صاحب جن تجارت ۽ امور ڪشمير جا وزير هئا (ان وقت جي پاڪستان جي ڪابينه ۾ پاڻ سڀ کان ننڍي عمر جا وزير هئا) ۱۹۶۰ع

۾ ڪين معاملات، قدرتي وسيلن جو وزير مقرر ڪيو ويو. اهو ڪاتو پنهنجي نوعيت جو اهم ۽ ڏکيو ڪاتو هو، جنهن کي منهنجي قائد تمام خوبصورتي سان ترقي وٺائي.

١٩٦٣ع ۾ پاڪستان جي وزير خارجه محمد علي بوگره وفات ڪئي، تنهن بعد ڀٽي صاحب جن پاڪستان جا وزير خارجه ٿيا. انهيءَ دوران پاڻ پنهنجي ملڪ لاءِ خارجه پاليسي ٺاهي جنهن لاءِ چوڻ ۾ اهو ايندو هو ته پاڪستان جي خارجه پاليسي تمام مضبوط آهي، ۽ انهيءَ خارجه پاليسي جي ڪري دنيا جي ڪيترن ملڪن متاثر ٿي پاڪستان سان دوستي جو ناتو رکيو ۽ خارجه پاليسي تي ڀٽي صاحب جن جي تقريرن جي اقوام متحده جي جنرل اسيمبلي ۽ اڄون ڏيرارون، دنيا جا نمائندا ۽ دنيا جون اخبارون شاهد آهن. تنهن کان سواءِ تاريخ شاهد آهي ته اهڙا ڪارناما اڳئين ڪنهن به وزير خارجه نه ڪيا.

نوٽ:

(وڌيڪ قائد عوام جي احوال لاءِ منهنجي لکيل ڪردار ذوالفقار جو مطالعو ڪريو)   (مصنف)

جڏهن ١٩٦٥ع ۾ ڀارت پاڪستان تي جارحانه ڪاروائي ڪئي ته ڀٽي صاحب جا اهي لفظ ته اسين هزار سال تائين لڙنداسين چاڪاڻ جو سندس خارجه پاليسي اصولن تي ٻڌل آهي ۽ هئي. اهو اعلان ڪرڻ ڪو آسان نه هو مگر اهو ئي ڀٽو صاحب هو جنهن بنا ڊپ ڊاءَ جي اهو اعلان ڪيو ڀٽي صاحب جن بابت برطانيه جي مشهور فلسوف سر برٽرينڊرسل چيو هو ته، چين سان دوستي ۽ پاڪستان جي آزاد خارجه پاليسي لاءِ اڳون ڀٽي صاحب جن کي داد ڏيڻ کان سواءِ رهي نٿو سگهان.

جيئن ته قائد عوام جن هڪ اصولي انسان آهن تنهن ڪري پاڻ محسوس ڪيائون ته ايوب حڪومت ڪن غلط پاليسين تي عمل ڪري رهي آهي تڏهن پاڻ وزارت جي

ڪرسي کي لت هڻي ڇڏيائون ۽ اهڙي ريت پاڻ هڪ عوامي پارٽي ٺاهي جنهنڪا پيپلز پارٽي جي نالي سان اڄڪلهه پاڪستان جي اڪثريتي پارٽي جي حيثيت سان ظاهر ٿي، ڀٽي صاحب جن انهيءَ پارٽي جا چيئرمين آهن ۽ انهيءَ عوامي پارٽي جو بنياد ٣١ سيپٽمبر ١٩٦٨ع ۾ وڌو ويو.

ايوب آمريت واري دور ۾ ڀٽي صاحب جن سان ڇاڇا نه ٿيو تنهن کان هرڪو واقف آهي، مگر هي اولالعزم انسان پنهنجي قافلي جي قيادت ڪندو رهيو ۽ آخر ڪامياب ٿيو، اهڙن شخصيتن بابت شاهه سائين فرمايو آهي ته:

ڪنهن ڪنهن ماڙهو منجهه اچي بوءِ بهار جي.

انهيءَ عوامي جدوجهد ۾ ڀٽي صاحب جن جي ذات تي ڪوڙا ڪيس، ڪوڙا الزام، جاني حملا ۽ ڪئين جيل ۾ به اماڻيو ويو، مگر ڀٽي صاحب جي تحريڪ عوامي تحريڪ هئي جنهنڪا ظالم جي ظلم خلاف جدوجهد ڪندي رهي ۽ آخر عوام ڪٽيو ۽ اهو حقيقت ۾ پاڪستان جي سڀني طبقن کي سچائي وارو سبق مهنجي قائد جناب ذوالفقار علي خان ڀٽي ڏنو ۽ انهيءَ سچائي جي سبق لاءِ سڄي قوم محبوب قائد جي دعاگو آهي ته:

ڀٽو جيئي هزارين سال.

(وڏيڪ احوال لاءِ پڙهو ڪردار ذوالفقار)   (مصنف)

١٩٧١ع جي جنگ کان پوءِ نئين حڪومت ٺهيو ڪو چارو نه ڏسي جناب قائد عوام کي ملڪ جون واڳون سونپيون. انهيءَ وقت پاڪستان ۾ ڇا هو؟ نه آهين، نه ڏٺو، سڄو ملڪ جسو ڀالڇو بگڙيل هو مگر اهو ئي ڀٽي صاحب جي شخصيت ۽ انتهائي ڪردار ۽ ذهانت آهي جنهن اڄ پاڪستان دنيا جي ملڪن سان ڪلهو ڪلهي ۾ ملائي هلي رهيو آهي. شال اسان جو ملڪ ڪامياب ڪامران رهي ۽ ڀٽي صاحب جن کي دراز عمر عطا فرمائي. آمين—

خاتون اول پاڪستان

بيگم نصرت ڀٽو صاحبه

خاتون اول پاڪستان بيگم نصرت ڀٽو صاحبه جن جو تعلق ايراني خاندان سان آهي، پاڻ بمبئي ۾ پيدا ٿيون.

سماجي ڪم: بيگم صاحبه جن سماجي ڪمن ۾ شروعات کان وٺي ڏاڍي دلچسپي سان حصو وٺي ورتو آهي، ۽ اسڪول جي وقت کان وٺي اڄ تائين پاڻ سماجي بهبود جي ڪمن ۾ پيش پيش رهيون آهن، تنهن کان سواءِ غريب بيوه عورتن لاءِ صنعتي ۽ هنري ادارن جي بحال ڪرڻ ۾ ۽ انهن جي انتظام ۾ به سندن ڪافي همٿ آهي، پاڪستان ٺهڻ کان پوءِ بيگم صاحبه جن هندستان مان لڏي آيل بي گهر ماڻهن جي آبادڪاري لاءِ ڪافي ڪم ڪيو. ١٩٤٨ع ۾ پاڻ پاڪستان ويمن نيشنل گارڊس ۾ شموليت اختيار ڪئي، ١٩٥١ ۾ بيگم صاحبه جن جي شادي جناب قائد عوام ذوالفقار علي ڀٽي صاحب جن سان ٿي.

١٩٦٥ واري جنگ ۾ بيگم صاحبه جن سندس قومي جذبي جو صحيح ۽ انتهائي طور مظاهرو ڪيو، جنگ دوران پاڻ انٿڪ ڪوشش ڪري روزمره جون ڪم ايندڙ شيون سلسليوار جنگي جوانن (پاڪستانين) کي مهيا ڪنديون رهيون.

اسلامي ملڪ پاڪستان ۾ پاڻ هزارن جي تعداد ۾ دستڪاري جا مرڪز کولايا جتي هزارين عورتون اسلامي فوج جي جنگي جوانن لاءِ موسم آهر ڪپڙا ٺاهي موڪليا.

١٩٦٨ع ۾ جڏهن جناب قائد عوام جن ايوب آمريت دوران جيل ۾ هئا ته ان وقت خاتون اول جناب بيگم صاحبه جن، عوام جي بنيادي حقن جي واپسي لاءِ جدوجهد ڪئي

۽ اهڙيءَ سلسلي ۾ پاڻ ملڪ جي چپي چپي جو دورو ڪيو. بيگم صاحبه جن آل پاڪستان ويمنز پارٽي (ويمن برانچ) ۾ ڪافي ڀرپور رول آهي ۽ اڄي باقي ڪارڪن سان آهن. جڏهن کان وٺي عوامي حڪومت وجود ۾ آئي آهي انهن کان وٺي بيگم صاحبه جو ان ۾ اهم ڪردار رهيو آهي.

بيگم صاحبه جن ڪمترن ئي عمر سڪالي جي وفدن جي اڳواڻي ڪئي آهي جن ۾ افغانستان ۽ خاص طور جڏهن بيگم صاحبه جن جڏهن چائنا جي وفد ۾ اڳواڻي ڪئي جتي اسلامي پاڪستان انٽرنيشنل ايرويز جي اداري پهريون ڀيرو اسلام آباد کان پيڪنگ واري افتتاحي پرواز ڪئي، تنهن کان سواءِ خاتون اول جن قائد عوام صاحب سان گڏ دنيا جي ڪمترن ئي ملڪن جو دورو ڪيو آهي. هن وقت بيگم صاحبه جن ”هلال احمر“ جون چيئرمين آهن. هن اداري جو خاص ڪم انسان ذات جو ڀلو ۽ واڌارو آهي. جيستائين سياسي سجاڳي جو تعلق آهي، ته بيگم صاحبه جن عورتن ۾ سياسي سجاڳي آڻڻ لاءِ ڪافي ڪم ڪيو آهي ۽ ڪري رهيون آهن ته جيئن عورتون اسان جي قوم جي فلاح ۽ بهبود ۾ حصو وٺي سگهن ۽ مردن سان ڪلهو ڪلهي ۾ ملائي ڪم ڪري سگهن. اهوئي سبب آهي جو ڪئين خاتون اول جي نالي سان ياد ڪيو وڃي.

شاگرد:- شاگرد کي مخاطب ٿيندي خاتون اول جن فرمايو ته جيستائين شاگرد جو تعلق آهي آئون انهن چوندس ته هاڻي تعليم جو پراڻو طريقو ختم ٿي چڪو آهي، پراڻن طريقن موجب تعليمي ادارن وارا شاگردن ۾ دلچسپي ڪو نه وٺندا هئا. نتيجي طور شاگردن کي اهو احساس رهندو هو ته سندن سار سنڀال لهڻ وارو ڪو ڪونهي، تنهنڪري شاگرد احساس ڪمتري ۾ مبتلا هوندا هئا ۽ تنهنڪري

سنڌن پڙهائي ڪاله ٿيندي هئي ۽ هو امتحانن ۾ شريڪ ٿيڻ لاءِ تيار ڪونه هوندا هئا. نئين تعليمي طريقي ڪار موجب ڪاليج اختياري وارا پروفيسر مسلسل دلچسپي سان محنت ڪن ٿا، اهي ڪري ٿي شاگرد امتحانن ۾ ويهڻ لاءِ تيار رهن ٿا. نئين طريقي موجب هر ٽئين مهيني کان پوءِ سنڌن امتحان (ٽيسٽ) ٿيندي، ۽ اڳئين طريقي وانگر هڪ ٻن سالن کانپوءِ امتحان نه ٿيندا.

هينئر شاگردن کي اهو احساس آهي ته استاد سندس صحيح سار سنڀال لهن ٿا ۽ انهن ڪري ڪن پڙهائي ۾ به صحيح دلچسپي آهي، سندن خيال موجب ته بنيادي طور هر شاگرد صحيح آهي ۽ پڙهڻ چاهي ٿو. باقي شاگرد جو سڌارو تعليمي طريقي ڪار، ڪاليج ۽ يونيورسٽي جي اضا تي منحصر آهي.

هاري: هاري بابت بيگم صاحبه جن فرمائين ٿيون ته هاري بنيادي طور پورهيو ڪندڙ فرد آهي. نون زرعي سڌارن موجب هاري کي اڳي کان گهڻي ڪافي وڌيڪ حقوق مليا آهن ۽ سندس حالت ڪافي سڌريل آهي، اڄ جي هاري جو اولاد جڏهن تعليم حاصل ڪري ٿو ته اهو پنهنجي آبائي پيشي (کيتي) کي وساري ٿو ويهي ۽ هو نوڪري جي تلاش ۾ سرگردان ٿيو رهي. بيگم صاحبه جي خيال موجب ته هاري جي اولاد کي تعليم حاصل ڪرڻ کان پوءِ جديد نمونن ۾ پيداوار وڌائڻ لاءِ ڪوشش ڪرڻ گهرجي. اهڙي ريت هو پنهنجي آبائي پيشي کي وڌيڪ ترقي وٺائي سگهي ٿو، ۽ زمين کي ٻيڻ وڌيڪ سرسبز بڻائي سگهندو.

شاهه ڀٽائي: ڀلاري ڀٽائي بابت بيگم صاحبه جن فرمائين ٿيون ته جيئن ته سنڌي زبان دنيا جي بهترين زبانن مان هڪ آهي. هن ٻولي جي لغت ايڏي ته وسيع ۽ معنيٰ دار آهي

جو سنڌس هر لفظ ۾ پيار، محبت، حسرت، مسرت، روحاني خوشي ۽ تمام اونهي حب رکيل آهي، جيڪڏهن هن ٻولي جي دنيا جي ٻين ٻولين سان ڀيٽ ڪبي ته سنڌي زبان کي وڌيڪ ترقي جو حق حاصل ٿيندو ۽ سنڌي شعرن جي جيڪڏهن دنيا جي ٻين شعرن سان ڀيٽ ڪبي ته سنڌي شعر وڌيڪ معنيٰ دار معلوم ٿيندو اها ڳالهه هيٺ ڏنل شعر مان ثابت ٿيندي،

ڪڪيءَ ڪانئون ڪاريون – ڇڀيءَ ڇاٽيا ڇڄ،
پالڻ جنهن جي پاڻ سين – اڳو ٿئي اڄ،
سمنڊن ڄام سمجهه – ايءُ ڪري اُن سين.

(شاه)

مٿين شعرن مان اسان کي محبت، پيار، تمنا، جو جذبو ملي ٿو. جيڪو انسان جي دل ۽ دماغ تي خاص اثر انداز ٿئي ٿو. شاهه جي انهن شعرن ۾ نئرت ۽ پيار سمايل آهي. بنيادي طرح سنڌ جي شاعري وير–نفصي ۽ دشمني کان پاڪ آهي ۽ هن ۾ دشمن سان وير ۽ ڪيني رکڻ جي گنجائش ڪانهي.

شاه صاحب هميشه اها ڪوشش ڪئي آهي ته انسان جي اندر جي روشني چمڪي ۽ اها روشني ٻاهر تي چمڪي جڏهن ان ۾ اصليت هوندي، شاه جي ڪلام ۾ اسلامي جذبو آهي ۽ اهو جذبو انسان کي نئرت جو سبق سيکاري ٿو.

ٻول لعلن جي گهر، هيئڙيون هان جي. (شاه)

شاه صاحب هميشه ڪشاده دلي ۽ هڪ ٻئي سان هڪ ٿي رهڻ جو تلقين پيش ڪيو آهي هو تعصب ۽ ڪيني ۾ اعتبار نٿو ڪري پاڻ صوفي خيالن جا هئا تنهنڪري هو ساري انسان ذات کي هڪ ڪٽنب ڪري ٿو سمجهي تنهنڪري شاه جي ڪنهن به لفظ ۾ نه نفرت آهي ۽ نه تڪرار پاڻ فرمائين ٿا ته-

مٿي مالڪاڻن تي واري ڪيائين وار
وڄون وسڻ آئيون چوڏس تي چوڌار
ڪي اُٿي ويئون استنبول ڏي ڪي مُڙيون مغرب پار
ڪي چمڪن چين تي ڪي لهن سمرقندان سار
ڪي ريي ويون روم تي ڪي ڪابل ڪي قندار
ڪي دلي ڪي دکن، ڪي گڙن مٿي گرنار
ڪنهن جهلي جيسلمير تان ڏنا بيڪانير ڀڪار
ڪنهن ڀڄ ڀڄائيو ڪنهن ٿر مٿي ٿار
ڪنهن اچي عمرڪوٽ تان وسايا ولهار
سائين سدائين ڪرين مٿي سنڌ سڪار
دوست مٺا دلدار، عالم سڀ آباد ڪرين. (شاه)

حقيقت هيءَ آهي ته شاه صاحب سنڌيت جو تصور انسان ذات ۾ ڏسڻ چاهي ٿو جنهن تصوف جو حصو سندس شعر آهي.

جناب غلام مصطفيٰ خان جتوئي

موجوده وزير اعليٰ سنڌ

غلام مصطفيٰ خان جتوئي صاحب جن ۱۴ آگسٽ ۱۹۳۱ع ۾ جناب رئيس حاجي غلام رسول خان جتوئي جي گهر جنم ورتو. سندن آبائي ڳوٺ نيو جتوئي جيڪو موري کان اٽڪل ۱۵ ميلن جي مفاصلي تي آهي. ابتدائي تعليم مدرسه نوشهري مان حاصل ڪئي تنهن بعد سينيئر ڪيمبرج ڪراچي گرامر اسڪول مان ڪئي تنهن کان پوءِ پنهنجي آبائي پيشي زميداري سان منسلڪ ٿي ويا. جتوئي خاندان جو شمار سنڌ جي معزز ترين خاندانن ۾ ٿئي ٿو، ۽ هميشه هن خاندان ملڪ، ملت جي خدمت ڪرڻ ۽ مسڪينن سان همدردي ۽ مدد ڪئي آهي.

سماجي خدمتون:

جتوئي صاحب جن کي تعليم جي ڦهلاءَ لاءِ تمام گهڻو اُلڪو آهي، پاڻ سڄي سنڌ جي نوجوانن ۾ تعليم حاصل ڪرڻ جي مهم هلائي جيڪا ڪاميابي سان پايه تڪميل تي پهتي، ۽ اهوئي سبب آهي جو جتوئي صاحب جي هن تعليم پرائڻ واري مهم تي لبيڪ چوندي پهراڙي جا ماڻهو زياده کان زياده تعليم پرائڻ ڏانهن توجهه ڏيئي رهيا آهن. تنهن کان سواءِ پاڻ ڪيترائي، پرائمري، مڊل، هائي

اسڪول ۽ ڪاليج، اسپتالون ۽ شفاخانا کولايا آهن، جن
جي باري عوامي حڪومت ۾ مرڪز جا وزير مواصلات ٿيا
الهيءَ دوران ۾ سندن جيڪي عوامي ڀلائي لاءِ ڪيا آهن
جيڪڏهن انهن کي تفصيل وار لکيو وڃي ته هوند ڪتاب
لکجي وڃن. سندن پياري شخصيت ۽ قربانيءَ ڪچهري
ڪان هر ڪو متاثر آهي، اهڙا گوهر اسان کي گهٽ نظر
ايندا جن پاڪ عوام جي خدمت لاءِ وقت ڪيو هجي
اسانجي سنڌ کي اهڙن سپوتن تي ناز آهي.

شاگرد:

شاگرد کي مخاطب ٿيندي فرمائين ٿا ته اسان جي
شاگرد کي وڌيڪ محنت ڪرڻ گهرجي، هن دور ۾ نه
امتحانن ڪم ايندي ۽ نه خالي نعرا ۽ شاگردن کي پنهنجي
معيار ۽ ڪردار ڪم ايندو، جيڪڏهن شاگرد جو معيار
تعليم اعليٰ درجي جو نه آهي ته يقين اهو شاگرد پٺتي
رهجي ويندو باڻ شاگرد برادري کي اپيل ٿا ڪن ته پنهنجو
سمورو وقت تعليم پرائڻ ۾ صرف ڪن ۽ سنڌ جو نالو
بلند ڪن.

هاري:

سندن چوڻ آهي ته سنڌ جي هاري جي مٿان ڪافي
جوابداريون آهن هاري کي گهرجي ته محنت ڪري ۽
پيداوار ۾ اضافو ڪري، اسانجي ملڪ کي اناج جي سخت
ضرورت آهي موجوده وقت ۾ سڄي دنيا ۾ اناج جي قلت
آهي، تنهڪري اهي ڳالهيون ذهن ۾ رکي ڪمس پيداوار
۾ اضافو ڪرڻ گهرجي.

ڀٽائي:

شاه سائين بابت سندن چوڻ آهي ته شاه ڀٽائي جو
ڪلام بي بها آهي ۽ دنيا جي وڏن هستين ۾ شاه جو
شمار ٿئي ٿو.

جتوئي صاحب جن ١٩٥٣ع ۾ ڊسٽرڪٽ ڪائونسل
جا پريزيڊنٽ ٿيا. ١٩٥٧ع ۾ صوبائي اسيمبلي جا ميمبر
١٩٦٢ع ۾ نواب شاه مان قومي اسيمبلي جا ميمبر ١٩٦٥ ۾
وري قومي اسيمبلي جا ميمبر ١٩٧٠ جي عوامي چونڊن ۾
قومي اسيمبلي جا ميمبر ۽ هاڻي ٻيهر صوبائي اسيمبلي سنڌ
جا قائد ايوان آهن. ۽ عوامي حڪومت ۾ سنڌ جا پهريان وزير
اعليٰ آهن.

جيئن ته جتوئي صاحب جن جو والد مرحوم خانبهادر
غلام رسول خان جتوئي جن سنڌ اسيمبلي جا ميمبر رهيا
ان کان سواءِ ڊسٽرڪٽ ڪائونسل جا پريزيڊنٽ به هئا.
۽ سندن ڏاڏو مرحوم خانبهادر امام بخش خان جتوئي جن
هڪ زبردست او شاڪر، بزرگ، شاعر ۽ صوفي خيالات جا
ماڻهو هئا، امير هوندي به فقيري طبيعت جا مالڪ هئا،
سندن شاعري ۾ تخلص ”صابر“ هو. سندن هڪ غزل جو
هي مطلع آهي.

اڄ عيد آهي هر گهر – ڀيڻهي به عيد ٿيندي
حاصل جڏهن اسان کي دلبر جي ديد ٿيندي.

نوٽ:-

خانبهادر امام بخش خان جتوئي بابت معلومات جناب
مخدوم طالب المولى جن کان حاصل ٿي، آءٌ انهن لاءِ
سندن نهايت ئي ٿورائتو آهيان.

جناب ممتاز علي خان ڀٽو

اڳوڻو وزير اعليٰ سنڌ

جناب ممتاز علي خان ڀٽو ولد نواب نبي بخش خان ڀٽو صاحب جن ۱۹۳۴ع ۾ ڳوٺ سردار نبي بخش خان ڀٽو ۾ پيدا ٿيا. پاڻ انهيءَ خاندان سان تعلق رکن ٿا جنهن خاندان کي قدرت بي پناهه صلاحيتون عطا ڪيون آهن. جنهن ۾ ممتاز علي خان ڀٽي جي شخصيت ڪا اڪيلي شخصيت ڪانهي، سندن سماجي ڪم، باعث سنڌ جو هر ننڍو وڏو

چاڻ رکي ٿو. پاڻ عوامي حڪومت طرفان سنڌ جا پهريان وزير اعليٰ ٿيا، سندن وزارت دوران پاڻ خلوص دل، اڻ ٿڪ محنت ۽ خداداد صلاحيتن سان پنهنجي منصب کي خير خوبي سان ملهايو.

پاڻ ابتدائي تعليم پنهنجي ڳوٺان ۽ تنهن بعد ٻاهر پڙهڻ ويا، جناب ممتاز صاحب، جنهن آڪسفورڊ يونيورسٽي مان ايم- اي (آنرس) ڪيو تنهن بعد قانون جي ڊگري وٺڻ کان پوءِ ١٩٦٠ع کان ڪراچي هاءِ ڪورٽ جي وڪيل جي حيثيت سان وڪالت ڪرڻ لڳا. ايوبي آمريت خلاف پاڻ ڪمر ڪش ٿي بيٺا ۽ عوامي دور لاءِ سندن جد و جهد ڪنهن کان ڳجهي ڪانهي.

شاگرد: سندن چوڻ آهي ته شاگرد کي گهرجي ته پڙهڻ ۽ نظم و ضبط ڏي خاص توجه ڏين جيڪو غلاميءَ جو دور هو، جنهن ۾ اسان پنهنجو قيمتي وقت ضايع ڪيو آهي انهيءَ جي ازالي لاءِ اسان کي خلوص دل ۽ اڻ ٿڪ محنت رسعي پنهنجي ترقي جي رفتار تيز کان تيز تر ڪرڻ گهرجي ته جيئن اسين پنهنجي گمشده راه کي پهچي وڃون ته جيئن اسانجو ملڪ ۽ اسين سڀ خوشحال ٿيون. تعليم تي سچو ڌيان شاگرد جو مستقبل ڏاهيندو.

شاهه ڀٽائي: پاڻ فرمائين ٿا ته شاهه سائين جو ڪلام جامع آهي ۽ سندس ڪلام ۾ سور، محبت، قرباني سڀ موجود آهي.

هاري: پاڻ فرمائين ٿا ته هاري کي گهرجي ته هو محنت ڪري ۽ ان اپائي ته جيئن اسانجو ملڪ اناج ۾ خود ڪفيل ٿئي، هاريءَ کي عوامي حڪومت جي رائج ڪيل زرعي سڌارن مان مڪمل فائدو حاصل ڪرڻ گهرجي.

جناب ممتاز علي ڀٽي صاحب جن عوامي چونڊن ۾ سال ١٩٧٠ع ۾ پيپلز پارٽي جي ٽڪيٽ تي قومي اسيمبلي جا ميمبر ٿيا ۽ پاڻ عوامي حڪومت طرفان سنڌ جا پهرين گورنر ۽ پوءِ پهريان وزير اعليٰ ٿيا جهڙا منصب پاڻ خير خوبي سان نڀائي ڪري ويا.

جناب عبدالحفيظ پيرزادو

جناب پيرزادو صاحب اسان جي سنڌ جي هڪ ذهين شخصيت آهي، سندن والد صاحب جناب پيرزادو عبدالستار جن ٻه سنڌ جا وزير اعليٰ رهي چڪا آهن، جناب قائد عوام جي آواز تي لبيڪ چوندي حفيظ صاحب جن عوامي خدمت، سماجي ڪمن کي پنهنجو نصب العين بڻايو، انهيءَ عوامي

خدمت ۽ سماجي بهبود جي ڪمن جي ڪري جناب حفيظ صاحب ١٩٧٠ع جي قومي اسيمبلي جي چونڊن ۾ پيپلز پارٽي جي ٽڪيٽ تي ڪامياب ٿيا، قائد عوام جي دور رس نگاهن جناب حفيظ صاحب جي ذهانت کي پرکي ورتو ۽ مرڪزي وزارت ۾ تعليم کاتو ڏنو، عوامي حڪومت ملڪ کي آئين ڏيڻ جو واعدو ڪيو، اهو آئين جو ڪم اڌ ۾ ڇڏي ته ان وقت جي وزير قانون اهو چاهي استعيفا ڏني ته شايد آئين جو ڪم اڌ ۾ رهجي وڃي ها، مگر قائد عوام قانون واري وزارت جو قلمدان جناب حفيظ صاحب کي ڏنو ۽ اهوئي هڪ لاثاني عوامي حڪومت جو ڪارنامو آهي جو پاڪستان کي جمهوري آئين مقرر مدت ۾ مليو. جنهن ۾ جناب حفيظ صاحب جو وڏو حصو آهي.

وائيس چيئرمين پاڪستان پيپلز پارٽي

جناب مخدوم محمد زمان "طالب المولىٰ"

سجاده نشين درگاه مخدوم نوح هالا

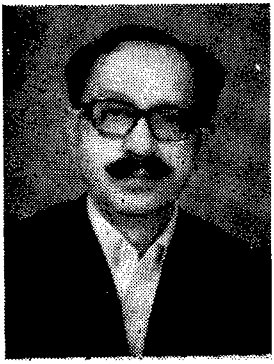

جناب مخدوم محمد زمان صاحب جن تاريخ ۴ ڊسمبر سنه ۱۹۱۹ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ هالا ۾ جنم ورتو، سندن والد صاحب مخدوم غلام محمد جن هڪ نهايت ئي درويش صفت، اولياءَ ۽ بزرگ هئا، مخدوم غلام حيدر جن جو شمار به سنڌ جي بلند پايه جي عالمن ۾ آهي. پاڻ مخدوم نوح جو اولاد آهن.

مخدوم صاحب قرآن شريف جي تعليم حافظ ولي محمد مجاور درگاه سروري هالا، فارسي ۽ عربي مولوي محمد عالم ٻپراڻي ۽ سنڌي تعليم حاجي عبدالغفور ۽ حاجي عبدالرحمان الهم هالائي کان پرائي. کين فارسي جو پهريون درس سندن شفيق چاچي مخدوم غلام حيدر جن ڏنو. تنهن بعد انگريزي جا چار درجا غلام رضا پٺاڻ صاحب وٽ پڙهيا.

شعر ۽ شاعري:

شعر شاعري کين ورثي ۾ مليل آهي. مخدوم صاحب جن جو شمار سنڌ جي اعليٰ پايه جي شاعرن ۽ موسيقارن ۾ آهي، سندن تخلص طالب المولىٰ آهي، سندن تصنيفات هن ريت آهن، جن مان ڪي اڻ ڇپيل آهن.

ڇپيل تصنيفات:-

(١) سنڌي بيتن ۽ ڪافين جو مجموعو (۴) ڇپر ۾ ڇڙيون (٣) ياد رفتگان (۴) امام غزالي جا خطوط (٥) اسلامي تصوف (٦) ڪافي (جيڪو سنڌ يونيورسٽي طرفان ايم-اي. جي ڪورس ٽي رکيل آهي) (٧) شيطان (٨) خود شناسي (٩) بهار طالب (نظم جو مجموعو) (١٠) رباعيات طالب (١١) شاه سروري (نعتن جو مجموعو) (١٢) ڪچڪول جنهن ۾ سنڌي، فارسي ۽ سرائيڪي ڪلام آهن.

اڻ ڇپيل تصنيفات

(١) عجيب اللغات (سنڌي ادب جي لغت (٢) مصري جون ٽڙيون (مختلف مصنف ۽ انهن جا هر قسم جي موضوع تي نقطا) (٣) ڇهنڊڙيون (نظم) (۴) سنڌ جو شڪار (سنڌ جي شڪار بابت معلومات) (٥) ديوان طالب المولي (٦) مضامين طالب المولي (٧) قطعات طالب المولي (٨) لئون رنگ (ڪافين ۽ بيتن جو مجموعو (٩) سنڌي موسيقي (١٠) ڪافين جا گهاڙيٽا.

مخدوم طالب المولي جن جو موسيقي تي به دسترس حاصل آهي کين موسيقي جي تعليم مرحوم استاد سنڌي خان ڏني مخدوم صاحب جن اڪثر ڪري پنهنجي ڪلامن جون ڌنون اڪثر ڪري پاڻ ترتيب ڏيندا آهن، مخدوم صاحب جي ڪلام ۾ پيار، ساپوه، محبت، انتظار، فراق سمايل آهي، پاڻ واحد ئي شاعر آهن جن پنهنجي ڪلام ۾ پيرن جو به ذڪر ڪيو آهي، جيئن ته فرمائين ٿا ته.

ٿو چمان پنهنجا پير، جيڪي تو وٽ وٺي آيا
طالب المولي سان ڪيا پلائي جا پير-
اوپل ۽ سوپل-
تن قدمن تان قربان ٿيان.

سماجي ڪم:-

جيئن ته مخدوم صاحب جن جو شمار سماجي ڪارڪنن

جي صف اول ۾ ٿئي ٿو ۽ پاڻ سماج جي هر پهلو جي
خدمت ۾ هميشه اڳتي رهيا آهن، اهوئي سبب آهي جو
پاڻ جڳ مشهور هستي آهن. سندن ڪيترائي سماجي ڪم
ٿيل آهن جيڪڏهن انهن جو بيان ڪجو وڃي ته هڪ جلد
خاص پُرجي وڃن.

شاگرد:-

سندن چوڻ آهي ته تعليم سان گڏوگڏ شاگردن جي
تربيت به ضروري آهي. تربيت کان سواءِ تعليم اجائي آهي،
شاگرد کي گهرجي ته تعليم ۽ تربيت تي ڀرپور توجه ڏئي
۽ کين ڏئي، ٽيڪنيڪل تعليم ڏي وڃڻ گهرجي، ادب
سڀني لاءِ ضروري آهي، وڏن جو، استاد جو، ماءُ پيءُ جو.
کين سفارش ته بر ذاتي لياقت تي پاس ٿيڻ گهرجي.
کين پنهنجي ديس ۽ واس ۾ رهي پنهنجي ملڪ جي
رسمن ۽ رواجن کي اجاگر ڪرڻ گهرجي، اسلاميات کان
چڱي طرح واقفيت، وابستگي ۽ علم حاصل گهرجي، تعليم کي
اڌورو نه ڇڏڻ گهرجي ۽ موجوده عوامي حڪومت جي
رائج ڪيل تعليمي اصلاحات مان فائدو وٺڻ گهرجي. سٺن
ماڻهن جي صحبت به سڀني لاءِ ضروري آهي.

ڀٽائي:-

مخدوم صاحب جي چوڻ موجب ته شاه صاحب هڪ
لاثاني شاعر آهي. ڀٽائي جي ڀيٽ گذريل دور جي موجوده
شاعر سان ڪري نٿي سگهجي سندن ڪلام جو بنياد عشق
۽ محبت تي رکيل آهي شاه جو شعر زندگي جي هر پهلو
تي لکي اچي ٿو، کين هي شعر پسند آهي.

هڻو هٿ حبيب ڪٺي پکان پاڻ پري
واءُ وجودان لڪري، ڪڙڪڙ ڪان ڪري
پڇو ڄار پري ته ڪو تڙپو هٿ حبيب جو

شاه

هاري:

مخدوم صاحب جن جو چوڻ آهي ته اسانجي هاري ۽ زميندار ٻنهي کي گهرجي ته پنهنجا ڳوٺڙا ۽ ماڻهاڻا اصول ڪڏهن به قيمت آڻي هٿان نه وڃائين ڪنهن فضول ضرورتن کان گريز ڪرڻ گهرجي ۽ عوامي حڪومت جي رائج ڪيل زرعي اصلاحات مان فائدو وٺڻ گهرجي محنت سان ئي ملڪ ترقي ڪندو.

مخدوم صاحب جن کي سنڌي ديسي شاعري پسند آهي، جنهن ۾ ڪافي وائي اچي وڃي ٿي، ڪن ڳائڻن ۾ مائي ڀاڳي جو آواز پسند آهي.

سندن شاگردن ۾ مخدوم محمد امين "فهيم" مخدوم طالب المولي صاحب جن جو وڏو فرزند، محمد بچل "محبوب سروري"، حسين بخش "خادم" قابل ذڪر آهن طالب المولي جن جي ڪلام ۾ جيڪو سوز ۽ گداز آهي سو ڪنهن ٻئي شاعر جي ڪلام ۾ ڪونهي، سندس شعر دل ۽ الجي ڪيفيت جي صحيح ترجماني ڪري ٿو.

جناب پير غلام رسول شاهه جيلاني

پير غلام رسول شاهه صاحب جن جي شخصيت ڪنهن به تعارف جي محتاج نه آهي سندن اخلاق ۽ انسان دوستي خلوص کان هر ڪو ادنيٰ توڙي غريب مستفيض آهي.

سندن جنم ۱۹۱۸ع واقع ٽنڊي ٻولا خان ۾ ٿيو. سندن والد صاحب پير جهان شاهه جيلاني جن سنڌ جي مشهور سيد جيلاني خاندان جا نامور بزرگ، هئا. پير غلام رسول شاهه صاحب جن ۱۵ ورهين جي ڄمار ۾ مير پور خاص آيا ۽ درگاهه پير تاج ڏکڻي بادشاهه جيلاني جا سجاده نشين ٿيا، انهن کان سواءِ پير عنايت الله نصرپوري ۽ اعليٰ حضرت پير قاسم شاهه جيلاني ٽکڙ جي درگاهه جا به سجاده نشين آهن.

سماجي ڪم: جيئن ته پير صاحب جن حليم طبيعت جا مالڪ آهن انهن کان سواءِ سماجي ڪمن ۾ پاڻ هميشه اڳڀرو رهيا آهن. اهوئي سبب آهي جو سندن شخصيت سماجي حلقن ۾ ڪافي مقبول آهي تعليم لاءِ به سندن سڄي ضلع ۾ ڪافي ڪوشش ورتل آهي. ٿر جي علائقي ۾ مٺي ڪاليج ۽ عمرڪوٽ جو ڪاليج سندن ڪوششن جو نتيجو آهن ۽ ميرپور جو گرلز ڪاليج جي ڪولائط ۾ سندن وڏو هٿ هو.

شاگرد: پاڻ شاگرد کي مخاطب ٿيندي فرمائين ٿا ته شاگرد کي گهرجي ته پنهنجو سمورو ڌيان تعليم ڏانهن

ڏئي. ڪين ٿورڙو عرصو ل تعليم سان چاهه رکڻ گهرجي ڇاڪاڻ جو هي دور سائنسي دور آهي. کين گهرجي ته هو عوامي حڪومت جي تعليمي اصلاحات مان پورو فائدو وٺن. استاد مائٽن ۽ وڏن جي ادب سان ئي سندن مستقبل ٺهندو.

شاهه: ڀٽائي ڀلاري جي ڪلام بابت فرمائين ٿا ته شاهه جي ڪلام جو معيار بلند آهي ۽ سندن ڪلام جو جهڙو ئي ڪونهي. شاهه صاحب بين الاقوامي شاعر آهي. کين شاهه صاحب جا هي بيت وڌيڪ پسند آهن.

الله ڏاهي م ٿيان   ڏاهپون ڏک، ڏسن
مون سڀين مون ٻولن   پوراڻي ۾ پل ڪيا
ڏمريو ته ڏئي   ۾ چهو ته مٿ پري
جهڪ جهڪري کي   پئي چڱائون چت ۾.

هاري:

اسان جي هاري ڀاءُ کي فرمائين ٿا ته،

هاري کي گهرجي ته محنت ڪري پنهنجي پٽ کي سڌاري، الهيءَ ۾ ئي سندس، سندس ٻچن ۽ ملڪ جي ترقي جو راز سمايل آهي. عوامي حڪومت جي زرعي اصلاحات مان فائدو وٺن، ۽ پنهنجي ٻچن جي تعليم تي ڌيان ڏين.

پير غلام رسول شاهه صاحب جن کي راڳ، جنهن ۾ ڪافيون کين مصري شاهه جون پسند آهن سندن چوڻ ته مصري شاهه جي ڪافين ۾ سوز آهي. تنهن کان سواءِ ڪافين ۾ وري کين پوري جو سر پسند آهي، پاڻ راڳ جا سٺا ڄاڻو آهن،

سياحت:

پاڻ سڄي يورپ مڊل ايسٽ، ۽ ٻه دفعا حج ڪري آيا آهن- ١٩٥٣ع ۾ پاڻ صوبائي اسيمبلي جا ميمبر ٿيا، تنهن کان پوءِ ١٩٦٢ ۽ ١٩٧٠ع جي چونڊن ۾ قومي اسيمبلي جا ميمبر ٿيندا پئي رهيا آهن کين ڪاشتڪاري سان تمام گهڻو

شوق آهي، اهوئي سبب آهي جو ٻاڻ جديد زراعت جي اصولن کي ورتائيندي پنهنجي زمين ۾ فروٽ فارم لڳايا آهن جيڪي سنڌ ۾ ڪافي مقبول آهن.

(١) ميرپورخاص ۾ جيلاني فروٽ فارم

(٢) ٻيڙڻ ۾ جيلاني فروٽ فارم.

ٻاڻ ڪيترن ئي غريب شاگردن جون هر وقت مددون ڪندا رهن ٿا، منهنجي دعا آهي ته الله تبارڪ تعاليٰ ڪين عمر دراز عطا فرمائي ته ٻاڻ دکي انسانيت جي خدمت ڪندا رهن.

آمين.

جناب سيد قائم علي شاه صاحب

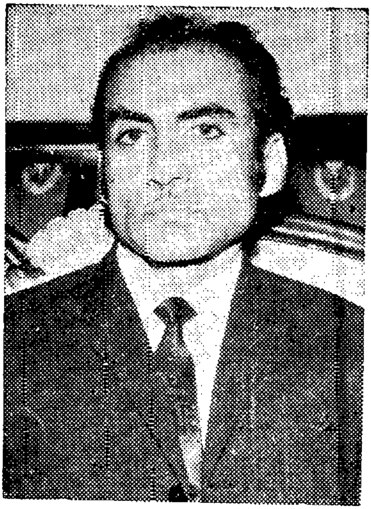

جناب سيد قائم علي شاه جي شخصيت کان سنڌ سر لنڌيو وڏو واقف آهي، صداقت ۽ سادگي سندن شيوو آهي ڄاڻ ١٣ سيپٽمبر ١٩٣٣ع ۾ خيرپور ۾ تولد ٿيا سندن والد صاحب جن هڪ وڏا بزرگ هئا.

سيد قائم علي شاه صاحب جن پرائمري تعليم پهرين ڳوٺان لنهن بعد مشترڪ ناز هائي اسڪول خيرپور مان ڪئي. بي-اي-ايس-ايم ڪاليج ڪراچي مان ۽ ايل-ايل-بي ڪراچي يونيورسٽي مان ڪئي.

تعليم ختم ڪرڻ کان پوءِ ڄاڻ سال ١٩٥٧ع کان خيرپور ۾ وڪالت ڪرڻ لڳا، سندن شمار سنڌ جي برک وڪيلن ۾ ٿئي ٿو.

سماجي خدمت:

سال ١٩٥٧ع ۾ خدمت خلق نالي هڪ آفيس برپا ڪئي. جيئن ته سيد قائم علي شاه جن هڪ تمام سٺا سماجي ڪارڪن آهن ۽ عوام جي خدمت ڪندا پئي رهيا آهن، جنهڪو ادارو قائم ڪيائون الهيءَ اداري جو مقصد انسانيت جي خدمت ۽ عوام جي فلاح و بهبود لاءِ ڪم ڪرڻ. ڄاڻ الهيءَ اداري خدمت خلق جا صدر آهن الهيءَ

اداري تحت خيرپور جي عوام جي خدمت، غريبن جي مالي مدد ۽ شهر جي صفائي لاءِ ڪم ڪندو رهندو هو.

١٩٥٨ع ۾ خيرپور ۾ پنهنجي ڪوشش ۽ دوستن جي مدد سان هڪ ڪلب "پائنير ڪلب" قائم ڪيو جنهن جو مقصد غريب عوام جي خدمت ۽ سندن مسئلا حل ڪرڻ هو. جنهن مان عوام کي ڪيترو ئي فائدو پهتو، غريب ۾ وري سائين قائم علي شاهه جن کي ورثي ۾ مليل آهي. پاڻ هر وقت غريبن جي جائز مدد لاءِ تيار هوندا آهن. سيد قائم علي شاهه صاحب جن خيرپور جي عوام توڙي سنڌ ۾ ڪافي مقبول آهن پاڻ هر وقت سماجي خدمت ۾ رڌل آهن. اهوئي سبب آهي جو ١٩٧٠ع جي اليڪشن ۾ کين عوام قومي اسيمبلي جي ميمبري لاءِ چونڊيو ۽ کين عوامي پارٽي پيپلز پارٽي ٽڪيٽ ڏنو، پاڻ هن عوامي حڪومت جي عهد حڪومت ۾ سنڌ جي وزارت ۾ سينئر وزير هئا ۽ پنهنجو عهد وزارت ايمانداري ديانتداري سان هلايو.

پاڻ هميشه پيپلز پارٽي سنڌ جا چيئرمين آهن. سائين قائم علي شاهه بابت ائين چوڻ مناسب ٿيندو ته پاڻ پيپلز پارٽي جي بي لوث ڪارڪن مان هڪ آهن.

جناب مخدوم محمد امين "فهيم"-

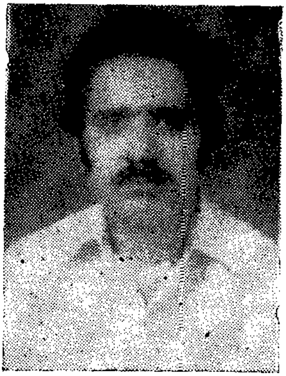

جناب مخدوم محمد امين فهيم جن (ڏاڏا سائين) جن منهنجي سهڻي سائين مخدوم محمد زمان طالب المولیٰ جن جاوڏا فرزند ارجمند آهن سندن جنم ۴- آگسٽ ۱۹۳۹ع ۾ هالا شهر ۾ ٿيو، پاڻ ابتدائي تعليم هالا مان ۽ قرآن شريف جي تعليم آخوند رب ڏني ۽ آخوند محمد قاسم کان حاصل ڪئي ۽ سنڌي جي تعليم استاد عبداللطيف مهيڙ وٽ پڙهيا ۽ ميٽرڪ جو امتحان سال ۱۹۵۷ع ۾ گورنمنٽ هائي اسڪول مدرسه مخدوم غلام حيدر سان ڪئي ۽ ۱۹۶۱ع ۾ بي- اي- سروري اسلاميه ڪاليج هالا مان ڪئي. انهن کان سواءِ ايل- ايل- بي ۽ ايم- اي به سنڌ يونيورسٽي جا آهن. سندن شخصيت ڏسڻ ۾ موهيندڙ ۽ جاذب نظر آهي جنهن ۾ حيا ۽ شرافت جا دريا وهن ٿا.

سماجي ڪم:

جيئن ته سماجي ڪم ڏاڏا سائين جن کي ورثي ۾ مليل آهن، جيئن ته پاڻ نوجوان آهن ته سماجي ڪمن ۾ پاڻ هميشه پيش پيش رهيا آهن، پاڻ مختلف شاگردن کي اسڪالرشپون ڪتابن لاءِ ڪافي ڏنا ۽ ڪافي مدد پنهنجي طرفان ڪندا رهن ٿا. پاڻ هڪ ادبي سوسائٽي "بزم امين" ٺاهي جنهن جا پاڻ سرپرست هئا، انهن کان سواءِ پاڻ بزم سروري جا جنرل سيڪريٽري به رهيا آهن.

شاگرد:

فهيم سائين جن فرمايو ته اسان کي گهرجي ته تعليم تي توجه ڏيون ۽ بزرگن جو ادب، استاد ۽ مائٽ جي عزت ۽ احترام تنهن کان سواءِ وقت جو قدر ڪرڻ لازمي آهي، اهوئي وقت آهي جنهن سان دنيا جي چرخي جو دارو مدار آهي.

شاهه عبداللطيف ڀٽائي:

شاهه سائين بابت ٻاڌ فرمايائين ته اهو ڀٽائي پيارو لافاني شاعر ۽ بيمثال آهي، شاهه صاحب جي شعر جو ڪنهن سان به مقابلو نٿو ڪري سگهجي. ڪهڙي شاهه سائين جو هي شعر وڌيڪ پسند آهي.

اکيون ته تـــي وڃــن - واري ڇــپــر ڍڪــيــان،
توکي ڏسي ٻــــيا - آئون نه ڏسان ڪي.

(شاهه)

هاري

سائين اهين فهيم جن فرمايو ته هن وقت هاري کي ڪافي سهولتون حاصل آهن ڪهڙيون پنهنجون ذميواريون محسوس ڪندي وڌيڪ محنت ڪرڻ گهرجي، جنهن سان اسان جي ملڪ جي پيداوار ۾ اضافو ٿيندو. هاڻي اديبن جو ڪم آهي ته پنهنجي قلم سان ۽ شاعرن جو ڪم آهي ته پنهنجي شعر سان هاري جي ترجماني ڪن.

شعر شاعري

مخدوم امين فهيم جن هڪ سٺا شاعر به آهن- فهيم سندن تخلص آهي سندن ڪلام وقت بوقت رسالن ۽ پاڪستان ٽي وي تان نشر ٿيندو رهي ٿو، ڪهڙي شعر چوڻ جو شوق هڪ ادبي ڪانفرنس کان ٿيو جاڳيو جنهن ۾ علامه آءِ آءِ قاضي ۽ ڊاڪٽر نبي بخش جن موجود هئا. تنهن کان پوءِ پنهنجو ڪلام وقت بوقت پنهنجي پياري بزرگوار والد صاحب مخدوم طالب المولى جن کي اصلاح لاءِ ڏيکاريندا هئا

ڏيکاريندا هئا. اهڙي طرح سان سعدن والد صاحب جن سعدن
استاد به آهن اهڙي طرح جناب طالب المولى جن جي محقق
استاد واري رهبري جي ڪري جناب امين فهيم جن جو
شمار سنڌ جي وڏن شاعرن ۾ آهي سعدن شعر ڪافي مقبول
آهي. سنہ ١٩٦٢ ۾ ريڊيو پاڪستان طرفان سنڌ جي شاعرن
کي گهرايو ريڊيو، جنهن ۾ امين فهيم جن به هئا ۽ پنهنجو
ڪلام (ترانو) پڙهيائون جنهن ۾ ڪيترن ئي انعام ٥٠٠ رپيه
مليو اهو ترانو هن ريت هو.

اي وطن مٺڙا وطن منهنجا وطن پيارا وطن.

ان کان سواءِ سعدن ڪيترن ئي ڪالمن، غزل، نظم
۽ بيت لکيل آهن. پاڻ پيپلز پارٽي طرفان ضلعي ٺٽي مان
قومي اسيمبلي جا ميمبر چونڊيل آهن ۽ پاڻ عوامي
حڪومت ۾ سنڌ جي گورنر جا مشير براءِ ايگريڪلچر،
ٿي رهيا.

سير و سياحت

پاڻ دنيا جي اڪثر ملڪن جو دورو ڪيو اٿن جن ۾
عربستان، مصر، افغانستان، سئٽزرلينڊ، فرانس، آمريڪا، جپان،
انگلينڊ، هانگ ڪانگ ٿيهن کان سواءِ ١٩٦٤ ۾ سفر
ڪيو اٿن.

نوٽ

مون لي جناب امين سائين جي شخصيت اهڙي ٿهاوي
آهي جو دل تي چوي ٿو ته سعدن قربانئي ڪچهري پڙهندو
رهان ۽ هڪ پل به ڪانئن جدا نه ٿيان.

رئيس غلام مجتبيٰ خان جتوئي

ميمبر قومي اسيمبلي

مجتبيٰ خان جتوئي اڄ کان ٣٨ سال ٿيا اٿئين نومبر جي مهيني ۾ رئيس حاجي غلام رسول خان جتوئي جي گهر ۾ پيدا ٿيا.

ابتدائي تعليم:-

پاڻ پرائمري تعليم نوان جتوئي ڪرڻ کان پوءِ ڪراچي جي گرامر اسڪول ۾ آخر ١٩٥٣ع ۾ نواب شاهه ڊي سي هاءِ اسڪول مان مئٽرڪ پاس ڪئي ١٩٥٦ع ۾ بي اي ڪئي ۽ ١٩٥٧ع ۾ لا جو پهريون سال پاس ڪيو.

سماجي ڪم:-

تعليم کانپوءِ پاڻ سماجي ذميداري ڏانهن ڪي لڳي ويا هڪ روشن خيال آبادگار هجڻ سان گڏوگڏ پاڻ ڪيترن سماجي ڪمن ۾ بهرو وٺندا آهن ۽ نيو جتوئي هاءِ اسڪول جي سرپرستي ڪرڻ کانسواءِ جڏهن پاڻ ڊسٽرڪٽ ڪائونسل جا چيئرمين هئا ته پاڻ هڪ گرلز اسڪول هڪ لائبريري پڪا روڊ به ٺهرايا سندن چوڻ آهي ته سندن خدمتون هر ڪنهن لاءِ حاضر آهن ڳوٺ مان چورين وغيره جي نهڄجي اثر اصول سان پاڙ پٽي ڇڏي اٿن ۽ چورن جي شڪايت سندن در تي بلڪل ڪانهي.

شاگرد:

شاگرد کي گهرجي ته هو محنت ڪري پڙهي ۽ پڙهڻ سان گڏ ادب ڪري ڪمس ڏي ۽ ٽيڪنيڪل تعليم ڏي

ڏور ڏيڻ گهرجي ڪين غلط ڳالهين کان پاسو ڪرڻ گهرجي.

هاري :-

اڄ جي هاري لاءِ ڪي گهرجي ته حڪومت جي رائج ڪيل زرعي سڌارن مان فائدو حاصل ڪرڻ گهرجي سندن اهو فرض آهي ته وٽن جيڪا زمين آهي آيا اها سندن آهي يا هاري تي آهي ڪنهن الهيءَ تي محنت ڪرڻ گهرجي جو ته محنت ڪي سندن ۽ سندن ٻچن جو مستقبل ڏاهيندي ڪين گهرجي ته پنهنجي ملڪ لاءِ محنت ڪن محنت ڪاميابي جي ڪنجي آهي جيڪڏهن هاري خوشحال آهي ته ملڪ به خوشحال آهي.

شاه پنائي :-

شاه صاحب جي شعر ۾ زندگي جي هر ڪنهن پهلوءَ تي روشني وڌل آهي ڪين بادشاه پنائي جو هي بيت وڏيڪ پسند آهي.

پڙهيو ڪي نه پڙهن- ڪڙهن ڪين قلوب سين
جيترا ورق ورن- ڏوه چڙهن اوترا.

جيئن ته جتوئي صاحب ١٩٧٠ع واري چونڊن ۾ صوبائي اسيمبلي جا ميمبر هئا مگر اها سيٽ پنهنجي وڏي ڀاءُ جناب غلام مصطفيٰ خان جتوئي کي ڏني ۽ هاڻ پاڻ وري جناب غلام مصطفيٰ جي واري قومي اسيمبلي واري سيٽ تي قومي اسيمبلي جا ميمبر آهن.

مير اعجاز علي خان ٽالپر

ايم. اين. اي

مير اعجاز علي خان ولد مير غلام علي خان ٽالپر سنڌ جي مشهور ٽالپر خاندان سان تعلق ٿا رکن، ”مير“ سندن لقب آهي.

پاڻ 10 فيبروري 1933ع ۾ ٽنڊي محمد خان شهر ۾ تولد ٿيا، پرائمري تعليم پنهنجي ڳوٺ مان، تنهن بعد نور محمد هاءِ اسڪول ۽ 1951ع ۾ سينئر ڪيمبرج ۽ تنهن کانپوءِ ڪيمبرج يونيورسٽي ۾ ايگريڪلچر ۾ ڊپلوما ڪيو تنهن بعد واپس وطن وريا.

1955-1956ع ۾ ڊسٽرڪٽ لوڪل بورڊ جا ميمبر ٿيا، 1960-1962ع ۾ بي. ڊي جا وائيس چيئرمين ۽ 1962-1963ع ۾ قومي اسيمبلي جا ميمبر بائي اليڪشن ٿيا جيڪا سندن والد محترم جي سيٽ هئي.

1964 کان وٺي هيئر تائين پاڻ سراسر قومي اسيمبلي جا ميمبر ٿيندا پيا اچن. 64-1965ع ۾ پاڻ مغربي پاڪستان مسلم ليگ جا وائيس پريزيڊنٽ ۽ پارليامينٽري سيڪريٽري به هئا.

سماجي ڪم

پاڻ 1956ع ۾ ٽنڊي محمد خان جي هاءِ اسڪول ۾

ڪاليج لاءِ ٢٥ ايڪڙ شهر جي اڀرندي قيمتي زمين وقف ڪئي. پاڻ ١٦- ايڪڙ زمين ٽنڊي محمد خان جي اسپتال لاءِ وقف ڪيائون. پاڻ ڪيترن غريب شاگردن کي هر وقت مدد ڪندا رهن ٿا ۽ سندن والد صاحب جي وقت کان وٺي جاري ڪيل اسڪالرشپون ۽ امدادون اڃا تائين جاري رکيو اچن.

پاڻ ممتاز ڀٽو وزارت ۾ وزير آبپاشي ۽ بجلي ٿيا. سندن چوڻ موجب فوجي شگر مل ٽنڊو محمد خان گهٽ ارپا اپريل سسٽم ٺهيو جنهن سان ١٨ هزار ايڪڙ زمين کي فائدو رسيو. سندن چوڻ موجب اسان اها رڪارڊ جي ڳالهه آهي ته سندن وزارت ۾ ١۴٠ ڳوٺن کي بجلي ملي ۽ گذريل ٢۴ سالن ۾ فقط ١۴٠ ڳوٺن کي بجلي ملي ۽ آبادگارن کي واهه جي رستي پاڻي جون سهولتون مليون.

سير و سياحت

پاڻ دنيا جي اڪثر ملڪن جو سفر ڪيو اٿن ١٩٦۴ ۾ پاڻ پاڪستان جي وفد سان گڏ چين جي آزادي واري ڏينهن تي شرڪت ڪئي جنهن ۾ اسانجو محبوب رهنما قائد عوام جناب ذوالفقار علي ڀٽو به ساڻن گڏ هو. پاڻ تازو حج به ڪري آيا آهن.

شاگرد

سندن چوڻ آهي ته اڄ جي شاگرد کي پنهنجو سمورو ڌيان تعليم تي ڏيڻ گهرجي ۽ اسانجي شاگرد کي گهرجي ته هو پاڻ کي تعليم ۾ پڙ ڪري ۽ مٿس ملڪ رشڪ ڪري.

شاعري

سندن چوڻ آهي ته ڀٽائي ڀلاري جي شعر ۾ محبت، قرب، خلوص ۽ اخوت آهي. کين سنڌي ڪافيون تمام گهڻيون پسند آهن ۽ ڀٽائي جو هي شعر به:

"عالم آئون ساڻ، ٻراو ٿو ٻير ڪري،
ڀاڻ نه آهي جاڻ، ماڻهوءَ مٿئن ڪيئڙو."

آبادگار

سندن چوڻ آهي ته اسان جي آبادگار کي گهرجي ته هو پنهنجي ٻنين ۾ محنت سان ڪم ڪن چاڪاڻ جو اسان جي ملڪ جو دارومدار زراعت تي آهي جيڪڏهن آبادگار محنت ڪندو ته هي ملڪ زرعي ميدان ۾ ترقي ڪندو جنهن ۾ سندن ۽ ملڪ جو ڀلو آهي. حڪومت طرفان ڪيل زرعي سڌارن جو خيرمقدم ڪندي سندن چوڻ آهي ته اهي آبادگارن لاءِ تمام سٺا اصلاحات آهن ۽ آبادگار کي حڪومت جي ڏنل سهولتن مان فائدو حاصل ڪرڻ گهرجي.

جناب حاجي مولا بخش سومرو

جناب مولا بخش خان سومرو ولد خان صاحب محمد عمر سومرو جن سال ١٩٠٥ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ شڪارپور ۾ پيدا ٿيا، ابتدائي تعليم حاصل ڪرڻ کان پوءِ انگريزي تعليم حاصل ڪيائون.

سندن چوڻ آهي ته جيڪڏهن ماڻهو پاڻ ۾ ڪامياب زندگي بسر ڪرڻ چاهين ته کين اعتماد، انڪسار، ايثار ۽ استقلال کان ڪم وٺڻ گهرجي ڇاڪاڻ جو ڪاميابي جو راز انهن چئن ڳالهين ۾ لڪل آهي.

شاگرد:

سومرو صاحب جن شاگرد کي مخاطب ٿيندي فرمائن ٿا ته اسان جو شاگرد محنت ڪري ٿو مگر کيس وڌيڪ محنت ڪرڻ گهرجي، پنهنجي مستقبل ڪي ڏاهن جيڪو کين ڪم ايندو ته کي ٿلها مطالبا ميرائين.

شاگرد کي گهرجي ته هو استاد ۽ مائٽ جو زياده ادب ڪري کين گهرجي ته پنهنجي پلاري جي رسالي کي پڙهي ۽ ان جا پورو ٿين، کين محسوس ڪرڻ گهرجي ته هو آئيندي جا معمار ۽ ابا آهن، ۽ کين ئي مستقبل ۾ ملڪ جي ڀلائي لاءِ ڪم ڪرڻو آهي.

شاهه پڙهائي:

شاهه صاحب بابت سومري صاحب جن جو چوڻ آهي ته شاهه سائين جي مقابلي جو دنيا جو ڪوبه شاعر ڪونهي،

شاهه سائين لاکيڻي لعل جي شاعري ۾ هجر، پيار ۽ پاڪائي آهي، سندس شعر ۾ خدا جي ذات ۾ يقين آهي، سومري صاحب جو چوڻ آهي ته جيڪڏهن ڪنهن ماڻهو کي ڪو تڪليف ده مسئلو در پيش آهي ته هو شاهه سائين جي ڪلام کي پڙهي ۽ پرجهي ۽ ڪيس درپيش آيل مسئلو آسان ٿي ويندو کين هي بيت وڏيڪ پسند آهي.

ست اها ئي سائين؟ - الف جنهن جي اڳ ۾
لاحق ورق ورائين - پنا پيا پڙهن لئي.

هاري:

سومري صاحب جن هاري کي مخاطب ٿيندي چون ٿا ته هاري کي گهرجي ته پنهنجي زمين تي وڏي ۾ وڏ محنت ڪري انسان وٽ هارين جي اڻاٺ آهي تنهنڪري هاري کي محنت ڪرڻ گهرجي.

سومري صاحب جن سال ١٩٧٠ع جي اليڪشن ۾ قومي اسيمبلي جا ميمبر ٿيا. ١٩٥٦ع ۾ ڪانسٽيٽيوشن اسيمبلي جا ميمبر ١٩٥٦-٥٨ع ۾ پارليامينٽ جا ميمبر ٥٨-١٩٥٧ع ۾ مرڪزي وزير ٿي رهيا آهن، انهن کان سواءِ شڪارپور ميونسپالٽي جا ڪيترا سال پريزيڊنٽ ٿي رهيا آهن ۽ پنهنجي عمر ۾ ڪيترائي سماجي ڪم ڪيا اٿن، هاڻ ڪيترن ئي شاگردن کي پنهنجي هٿان اسڪالرشپون ڏيندا آهن، ۽ خير جي ڪمن ۾ وڏي چڙهي حصو وٺن ٿا.

جناب پير عبدالقادر شاه صاحب جيلاني

پير عبدالقادر شاه صاحب جن جو جنم ۱۷ جولاءِ سال ۱۹۳۴ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ درگاه راڻيپور ۾ ٿيو. سندن والد صاحب جناب پير حضرت احمد شاه جيلاني جن هڪ وڏا خدا پرست بزرگ ٿي گذريا آهن.

حضرت پيران پير دستگير سيد عبدالقادر شاه جيلاني جي اولاد مان آهن، پير عبدالقادر شاه صاحب راڻيپور جي جو ڏاڏو سيد حضرت محبوب سبحاني جن اولياءالله ۽ سيد محمد صالح شاه جيلاني هڪ وڏا شاعر، بزرگ، اولياءالله ۽ ڪرامت جا ڌڻي هئا. درگاه راڻي پور سنڌ جي وڏين درگاهن مان هڪ آهي، جتي ڪيترائي سائل اچن ٿا ۽ دل جون مرادون ماڻيو وڃن ٿا. پاڻ سنڌي اردو ۽ فارسي ٻولين کان سواءِ ديني تعليم جي به ڪافي سڄاڻ آهي.

سماجي خدمت

جناب پير صاحب جن سماجي خدمت ۾ به ڪنهن کان پوئتي نه آهن پاڻ سندن قيمتي زمين عطيه طور ڏيئي

ان ۾ هڪ پرائمري اسڪول ٺهرايو آهي، سندن چوڻ آهي ته ڪين الله تعاليٰ غريب عوام جي تڪليفن دور ڪرڻ لاءِ پيدا ڪيو آهي ته ڪين علم ۽ ادب سان ڪافي دلچسپي آهي ۽ ديني اصولن تي ڪار بند آهن.

شاه پناهي

شاه سائين بابت سندن چوڻ آهي ته شاه پناهي صاحب جن اعليٰ درجه جي هستي آهي ۽ اها هستي عظيم آهي.

هاري

هاري بابت سندن چوڻ آهي ته ڪين گهرجي ته پنهنجي ايمانداري سان ڪم ڪن، ملڪ جي آبادي وڌائين جنهن سان ملڪ ترقي ڪندو.

پاڻ سال ۱۹۷۰ع جي چونڊن ۾ قومي اسيمبلي جا ميمبر ٿيا.

ملڪ سڪندر خان

ايم- اين- اي

ملڪ سڪندر خان ولد ملڪ سردار خان جي شخصيت سنڌ ۾ ڪنهن به تعارف جي محتاج ناهي، پاڻ پهرين مارچ سنه ١٩٢٧ ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ ۾ ڄاوا ٿيا. پاڻ پرائمري تعليم پنهنجي ڳوٺ ۾ تنهن بعد پرائيويٽ طرح سان پڙهيا ملڪ صاحب جن رلڻا ملڻا انسان آهن ۽ سندن چوڻ موجب ته پاڻ هميشه پنهنجي ذاتي مقصدن کان پري رهي قوم جي مقصدن جي لاءِ ڪم ڪيو اٿن سندن زمين جيڪا ڪمن پنهنجي وڏن کان ورثي ۾ مليل هئي تنهن کي چاهيو ته پلي عوام جي ڪتب اچي.

سماجي ڪم

(١) ملڪ صاحب سندن زمين تي گهٽ ۾ ١٢ سو ماڻهن کي رهڻ لاءِ ڪالوني ڏني.

(٢) سندن زمين کي پاڻ اسٽيڊيم لاءِ وقف ڪيائون جيڪا وري گورنمينٽ ڪوٽڙي ميونسپالٽي کي ڏني.

(٣) هيڊ ڪوارٽر تعلقه اسپتال لاءِ ١٠ ايڪڙ زمين ڪوٽڙي ۾ وقف ڪئي اٿن.

(٤) پيٽارو ڪيڊٽ ڪاليج جي زمين ملڪ صاحب جن جي آهي جنهن ۾ هي ڪاليج قائم ٿيو ۽ پاڻ ڪو به معاوضو ڪونه ورتو.

(٥) سنڌ يونيورسٽيءَ جون جيڪي عمارتون ٺهيون تن ۾ ملڪ صاحب جي زمين نه هئي مگر ٻاڻ الهيءَ جو حصو نه ورتو.

٩- ٿاڻي بولا خان هاءِ اسڪول ۾ هاسٽل ۽ هينئر سپر هاءِ وي کان ٿاڻي احمد خان تائين جيڪو رستو آهي سو سنڌين ڪوشش جو نتيجو آهي، ٿاڻي احمد خان ۽ بولا خان ۾ روشنيءَ جو بندوبست به سنڌين ڪوشش جو نتيجو آهي، ڪوٽڙي ۽ سيوهڻ ۾ به ٻاڻ ڪيترائي پڪا رستا ٺهرايا اٿن، رورل امينٽي گرانٽ سسٽم جي تحت به جيڪي اسڪيمون آهن سي سڀ سنڌ ۾ سنڌين ڪوشش سان پوريون تيار ٿي ويون آهن، سنڌين ڪوشش سان ٤٠٠ ميل پڪا رستا ۽ ٥٠٠ هينڊ پمپ ماڻهن ۾ ورهايا ويا آهن، ٻاڻ هڪ رٿ حڪومت کي ڏني اٿن جنهن تحت محال ڪوهستان ۽ سيوهڻ جو ٻاڻ ۾ لاڳاپو ٿيندو. تنهن کان سواءِ ڪوٽڙي کي سڌي گئس ۽ ڪراچي سان ٽيليفون جو سڌو سرشتو به سنڌين ڪوشش جو نتيجو آهي. سنڌين چوڻ موجب ته ڀٽي صاحب (وزير اعظم) جي مهربانين سان هڪ ٻي سڌي گئس اسڪيم آهي جيڪا لاڙڪاڻي ۽ دادو کان سڌي ٿيندي ڪراچي وڃي پهچندي جنهن سان ضلع دادو کي فائدو رسندو. ٻاڻ هڪ اسڪيم حڪومت کي پروپوز ڪئي اٿن، جنهن موجب ڪوهستاني علائقي ۾ شڪار گاهه، پيلا، ٽيوب ويل، برساتي پاڻي کي موڙي اتي جن زمين کي آبادي لائق بڻائڻ ۽ تنهن کان سواءِ هتي کير ٿر ڄبل جي جيڪا چوٽي آهي اتي هل اسٽيشن ٺاهي وڃي تنهن کان سواءِ هڪ ٻي به اسڪيم آهي، جنهن تحت هتي نيشنل پارڪ ٺاهيو ويندو ۽ هتي جانورن جا فارم قائم ٿيندا جنهن تحت هتي جي مال

۽ ريڇن، گڏن، مره، ۽ هرڻن جي به پالنا ڪئي ويندي، سندن ڪوششن سان ڪوهستان ڊيولپمينٽ اٿارٽي* موجب هتي ارڪيڊن جو جوڳو بندوبست ٿيندو ۽ پڻ ٣- اسڪيمون به سندن ڪوشش جو نتيجو آهن، سندن ڪوششن سان شاه صدر لڪي پمپنگ اسٽيشن، ڇپر، مخدوم صاحب، ۽ مالچهند پمپنگ اسٽيشنون به سندن ڪوششن جو نتيجو آهن، هڪ اسڪيم هي* به آهي جنهن تحت گرڊ اسٽيشن جهڙا ڪوٺڙي تعلقي کي بجلي ڏيندي سا هاڻي وري الپس هاء وي کان سيوهڻ کي به بجلي ملندي.

سنڌ جي هاري ڀاءُ ڏي پيغام:

سندن چوڻ آهي ته زرعي اصلاحات هاري جي زندگي کي بلند ڪن ٿا، ۽ کين مالڪ زمين ٿي محنت ڪرڻ گهرجي ۽ جيڪي به سرڪار طرفان کين سهولتون مليل آهن ان کي بروئي ڪار آڻيندي پنهنجي زمين سان پيار ڪن جنهن جي نتيجي ۾ هو خوش ۽ شاد هوندا جيڪڏهن ملڪ جو هاري شاد آهي ته ملڪ به آباد آهي.

ڀٽائي بابت:

سندن چوڻ مطابق ته ڀٽائي اسانجي سنڌ جو روح آهي سندن پيغام دائمي آهي ۽ سندن شعر جو سنڌ جي ذهن تي قبضو آهي. شاه ڀٽائي جي بيتن ۾ روحاني راز ۽ وڏي معنيٰ رکيل آهي.

شاگرد ڀاءُ کي عرض

اڄ جي شاگرد برادري کي سندن صلاح آهي ته سڀ کان پهرين هو تعليم تي ڌيان ڏين، باقي سماجي سرگرمين ۾ به ڀلي حصو وٺن مگر انتها پسندي کان پاسو ڪن. هو مستقبل جا معمار آهن کين حقيقت پسنداڻو رويو اختيار

ڪرڻ گهرجي، جيئن تہ تعليم ۽ انسان کي دنيا سان مقابلہ ڪرڻو آهي تنهن ڪري ڪين گهرجي تہ ٽيڪنيڪل، فني، تعليم تي ڌيان ڏيون ڪين گهرجي تہ هو تعليمي اصلاحات مان فائدو وٺن.

جناب علي حسن خان منگي

جناب علي حسن خان منگي ولد محمد ابراهيم خان منگي سال ١٩١٨ع ۾ ڳوٺ خيرو ديرو تعلقه رتو ديرو ضلع لاڙڪاڻي ۾ جنم ورتو ابتدائي تعليم حاصل ڪرڻ کان پوءِ پاڻ علي ڳڙهه مان گريجوئيشن ڪئي. تنهن بعد سال ١٩٥٠ع ۾ لاڙڪاڻي کان سکر ۾ ڪاروبار جي ڪري لڏي آيا.

سماجي ڪم:-

جڏهن پاڻ لاڙڪاڻي کان لڏي آيا ته سکر ۾ هڪ پبلڪ پڪار آفيس جو بنياد وڌو جن ۾ سڀني ماڻهن جي خدمت ڪندا هئا. جن ۾ لاوارث ڇوڪرا، غريب ۽ بيمار وغيره اها آفيس ١٩٦٨ع تائين رهي، هاڻ به ڪراچي ۾ وڃن

روزانه ڪيترائي ماڻهو اچن ٿا ۽ اها آفيس سندن جي غريب ۽ بيروزگار شاگردن جي مدد ڪري ٿي. ڪاروبار جي مصروفيتن جي باوجود به مکي صاحب باقاعده پنهنجي آفيس ۾ ويهي ماڻهن، جون ٽيليفون پاڻ ٻڌن ٿا، پاڻ چون ٿا ته کين حقيقي خوشي تڏهن حاصل ٿي ٿي جڏهن پاڻ ڪنهن جو نيڪي جو ڪم ڪن ٿا. ۽ سندن چوڻ آهي ته ضرورت مندن لاءِ سندن دروازا ٢٤ ڪلاڪ کليل آهن. مکي صاحب جن جي شخصيت متاثر ڪندڙ شخصيت آهي، سندن قول ۽ فعل ۾ ڪوبه فرق نه آهي. سندن چوڻ آهي ته پاڻ خدا کي حاضر ناظر ڄاڻي اهو عهد ڪيو اٿن ته سڄي حياتي غريب عوام جي خدمت ڪندا رهندا.

شاگرد

شاگرد کي مخاطب ٿيندي فرمائين ٿا ته شاگردن کي گهرجي ته هو جيترو ٿي سگهي تعليم پرائين، وڏ ۾ وڏ ٽيڪنيڪل ادارن، ڊاڪٽري ۽ انجنيئرنگ ڪاليجن ۾ وڃن، ڇاڪاڻ جو اسان کي ڊاڪٽرن، انجنيئرن جي ضرورت آهي.

ڀٽائي:

شاه ڀٽائي بابت سندن راءِ آهي ته شاه عبداللطيف ڀٽائي صاحب جهڙو دنيا جي وڏي ۾ وڏن شاعرن مان هڪ آهن.

هاري

اسان جي هاري سان مخاطب ٿيندي مکي صاحب جن چوڻ آهي ته اسان جي هاري کي گهرجي ته هو سائنٽيفڪ طريقي سان آبادي ڪري اسان جي هاري کي وڏ ۾ وڏ مدد ڪرڻ گهرجي. اسان جو هاري خاص ڪري فارمنگ ۾ تمام پٺتي پيل آهي تنهنڪري کين گهرجي ته هو آبادي وڌائين جن ۾ هاري جو ۽ اسان جي ملڪ جو ڀلو آهي.

مڱي صاحب جن ۱۹۵۳ع ۾ صوبائي اسيمبلي جا ميمبر ٿيا ۱۹۶۲ ۽ ۱۹۶۵ع جي اليڪشن ۾ حصو وٺي نه سگهيا ۱۹۷۰ جي اليڪشن ۾ آزاد ميمبر سکر مان ڪامياب ٿيا ۽ هاڻي قومي اسيمبلي جا ميمبر آهن.

جناب مير علي بخش خان ٽالپر

مير علي بخش خان ولد مير الهداد خان جون ١٩٢٦ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ مير جي لانڍي ۾ ڄائا. ابتدائي تعليم لانڍي، ان کان پوءِ ڪراچي ۽ سال ١٩٦٦ع ۾ نور محمد هاءِ اسڪول حيدرآباد مان مئٽرڪ جو امتحان پاس ڪيو ۽ سال ١٩٤٨ع ۾ بي اي پاس ڪيائين.

سماجي ڪم:

جنهن ته لانڍي وارا مير ڪافي مشهور آهن سندن ڪٽنب شروعات کان وٺي هميشه عوامي خدمت ڪندا رهيا آهن، مير الهداد خان مرحوم ۾ هڪ سراءِ ٺهرائي ۽ باغ هڪ ٺهرائي قائم ڪيو. جنهن تحت غريب شاگردن کي ڪتاب ۽ اسڪالرشپ ڏني ويندي ٿي.

شاگرد:-

مير صاحب شاگرد کي مخاطب ٿيندي فرمائين ٿا ته شاگردن کي گهرجي ته هو چاهه سان پڙهن ۽ پنهنجو سمورو وقت تعليم پرائڻ ۾ صرف ڪن، ڪنهن ملڪ جي مسئلن جي چاڻ هئڻ ضروري آهي، چاڪاڻ جو اڳتي هلي شاگرد جي ڪلهي تي ملڪ جو بار ايندو.

شاهه:-

شاهه ڀٽائي بابت مير صاحب چون فرمائين ٿا ته شاهه سائين جي مايه ناز شاعري آهي، شاهه صاحب جي شاعري ۾ ڪنهن به قسم جي خوشامد ڪانهي ڪين شاهه صاحب

جو هي ٻهت وڏيڪ پسند آهن.
ڪالهه ئـي ڪڏي ٻرن ڪي
جـهڪر ڪـالهه مٿـي .
ڪـڏهـن ڪـان سٺين
ڪا سکهي ڪڏي سچٽين مٿي

حاڪم علي خان زرداري

جناب حاڪم علي خان ولد حاجي محمد حسن خان زرداري جن سن۱۹۲۹ ۾ ڳوٺ فتوحل زرداري تعلقه سڪرنڊ ضلع نوابشاهه ۾ پيدا ٿيا، ابتدائي تعليم پنهنجي آبائي ڳوٺ مان مڪمل نورمحمد هائي اسڪول حيدرآباد مان ڪئي، تعليم ڪان پوءِ پاڻ پنهنجي آبائي ٻني زمينداري کي لڳي ويا ۽ نوابشاهه ۾ رهڻ لڳا، پاڻ پنهنجي زرداري قبيلي جا لٺ سردار آهن سندن چوڻ آهي ته راڄ جي چڱي مڙس جو ڪم آهي ته هو اوکي ويل ڪم اچي،

سماجي ڪم:

زرداري صاحب جن سماجي ميدان ۾ اڀرندڙ شخصيت آهن، پاڻ زرداري قبيلن کي گڏي هڪ تنظيم وجود ۾ آندي جنهن جو نالو آل سنڌ زرداري ايسوسيئشن آهي.

پاڻ ان جماعت جا صدر آهن، هن تنظيم ۾ شامل زرداري سال ۾ ٻه دفعا گڏ ٿيندا آهن ۽ زرداري ذات جي سماجي مسئلن ۽ قومي مسئلن تي غور ويچار ڪندو رهي ٿو. حاڪم علي خان جن جي اها دلي تمنا آهي ته سنڌ جي پوئتي پيل قبيلن کي سماجي ۽ معاشي طرح اجاگر ڪندو رهي.

شاگرد:

زرداري صاحب جو چوڻ آهي ته اڄ جي شاگرد کي جيڪڏهن ڪا نوڪري نٿي ملي ته هو وڃي کيتي ڪري ۽ تعليم پائڻ هڪ شرط جي صورت ۾ هو نهراي سان پڻ سٺي طرح ڪاهيندو ۽ نت نوان تجربا ڪندو ۽ هڪ اڳڀرهيل

کان وڌيڪ پڙهي ۽ زمين جي خدمت ڪندو بهرطور هو محسوس ڪري.

هاري:

اسان جي هاري کي مخاطب ٿيندي زرداري صاحب جو چوڻ آهي ته اسان جي هاري کي وڌيڪ محنت ڪرڻ گهرجي کيس رسالا ۽ اخبار به پڙهڻ گهرجي، سماجي برائين کان پاسو ڪري کيس پنهنجو اصلي مقام سڃاڻڻ گهرجي، پنهنجي پڙهي، مال، سان چاهت اولاد جي تعليم تي ڌيان ڏئي کيس ٻج وغيره ٽائيم تي پوکڻ گهرجي.

سياحت:

زرداري صاحب جن هڪ ڏهه ۾ ٣ عمرا ڪيا آهن. تنهن کان سواءِ سڄي يورپ جو سفر به ڪيو آهي. پاڻ عوامي حڪومت (پيپلزپارٽي) جي ٽڪيٽ تي ١٩٧٠ وارين اليڪشن ۾ قومي اسيمبلي جا ميمبر ٿيا.

جناب نور محمد خان لنڊ

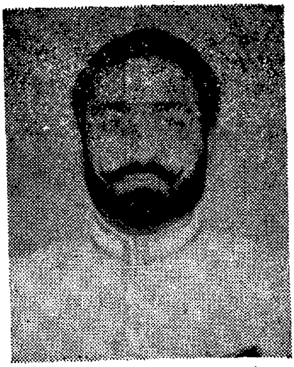

جناب نور محمد خان لنڊ بلوچ ولد سردار دادن خان لنڊ جن سنه ۱۹۳۳ ۾ پنهنجي ڳوٺ نور آباد تعلقه ميرپور ماٿيلو ضلع سکر ۾ ڄاوا. پاڻ پرائمري تعليم ڳوٺان ۽ ميرپور ماٿيلي مان انگريزي تعليم حاصل ڪئي. تنهن بعد پنهنجي آبائي ٻنيءَ زمينداري کي لڳي ويا.

سماجي ڪم

لنڊ صاحب جن جو چوڻ آهي ته ڄرواڙ شهر جيڪو ميرپور ماٿيلي ۾ آهي اتي ٽيليفون ايڪسچينج ڪانه هئي پاڻ ڪوشش ڪري اها بحال ڪرائي. ڳوٺاڻي ترقياتي پروگرام هيٺ پاڻ ڪوشش ڪري درويش لاڳيچ ٽائون رستو ڄرواڙ هائي اسڪول ۽ پارو لنڊ، ڪروهي وارو رستو به هن

عوامي دور ۾ ٿيندو ۽ لنڊ صاحب انهيءَ ۾ ڪوشش ورتي پاڻ غريب شاگرد کي اسڪالرشپون ڏين ٿا ۽ سندن ڳوٺ ۾ سندن قائم ڪيل هڪ مدرسو آهي جنهن ۾ ۴۰ ڇوڪرا قرآن شريف جي تعليم حاصل ڪن ٿا.

شاگرد

اسان جي شاگرد کي مخاطب ٿيندي لنڊ صاحب جو چوڻ آهي ته شاگردن کي گهرجي ته سياست کان پاسو ڪن ۽ صحيح اصولي سان تعليم پرائين ڇو ته محنت ڪري تعليم پرائڻ گهرجي هو محنت سان ئي سوشل جوابداريون پوريون ڪندا.

شاه ڀٽائي:

ڀٽائي گهوٽ بابت سندن چوڻ آهي ته شاه سائين کان وڌيڪ سندن نظر ۾ ڪوبه شاعر ڪونهي. شاه بزرگ هستي آهي ڀٽائي جي شعر ۾ الله جي راه ڏسيل آهي. کين هي شعر وڌيڪ پسند آهي.

سڄڻ هجي ساڻ - پاڻي ڏيهه ڏکائون ڪري.

هاري:

هاري کي مخاطب ٿيندي سندن چوڻ آهي ته هاري جي محنت سان ملڪ کي فائدو رسندو. کين گهرجي ته عوامي حڪومت جي رائج ڪيل زرعي اصلاحات سان وڌ ۾ وڌ فائدو حاصل ڪن. کين پنهنجي جوابداري محسوس ڪندي پنهنجي ملڪ پنهنجي ڪٽنب جي تعليم ۽ تربيت لاءِ وڌيڪ محنت ڪرڻ گهرجي.

مولانا صاحب جن ۱۹۶۷ع ۾ حج ڪيو آهي ۽ پارلياماني وفد سان گڏ ترڪي جو به دورو ڪيو اٿن. پاڻ ۱۹۷۰ع جي چونڊن ۾ قومي اسيمبلي جا ميمبر ٿيا.

جناب عطا محمد خان مري

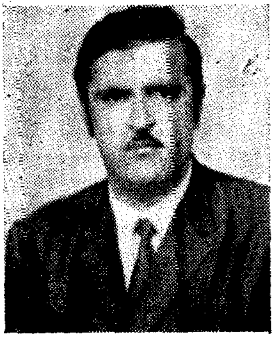

جناب عطا محمد خان مري ولد جناب علي محمد خان مري صاحب جن ۲۵ جون ۱۹۳۷ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ پهراڙي ۾ پيدا ٿيا، ابتدائي تعليم پهراڙي مان ۽ ان کان بعد ميٽرڪ ۱۹۵۸ع ۾ سنڌ يونيورسٽي مان ڪئي، انٽر تائين تعليم حاصل ڪرڻ کان پوءِ پاڻ پنهنجي آبائي پيشي زمينداري ۾ لڳي ويا.

سماجي ڪم:

جڏهن پهراڙي هائي اسڪول نه هو ته پاڻ ان لاءِ پنج ايڪڙ زمين ۽ ۴۰۰۰۰ رپيا چندو ڏنو سندن ڳوٺ پهراڙي ۾ هڪ مسافر خانو سندن وڏن جو ٺهرايل آهي، جنهن ۾ مسافر ٽڪن ٿا. جڏهن پهراڙي ۾ واٽر ٽئنڪ نه هئي ته پاڻ ان لاءِ ايڪڙ زمين ڏني، ۽ عيدگاهه لاءِ ۲ ايڪڙ زمين

پاڻ اڃا تائين ڪيترن غريب شاگردن کي اسڪالرشپون ڏيندا رهن ٿا. پاڻ سال ١٩٦٥ع ۾ آر. ٽي. اي جا ميمبر هئا ته پاڻ رستن جي سروي لاءِ ڪافي ڪم ڪيو سندن ئي ڪوششن سان سندن ڳوٺ ۾ بجلي آئي.

شاگرد

مري صاحب جن شاگرد کي مخاطب ٿيندي چون ٿا ته شاگرد کي گهرجي ته هو پنهنجو سمورو وقت پڙهائي ۾ صرف ڪري ۽ ڪهن پنهنجي زندگي جو معيار بلند ڪرڻ گهرجي ۽ ڪن جيڪي سهولتون ملن آهن تن مان پورو پورو فائدو حاصل ڪن شاگرد کي پارٽي پاليٽڪس ۾ حصو نه وٺڻ گهرجي سياست جي چاڻ پلي هجڻ مگر مڪمل ڪرڻ کان پوءِ پلي عملي حصو وٺن. شاگرد کي گهرجي ته هو غلط هٿن ۾ نه ڪڏهن، استاد، مائٽ جو ادب ڪرڻ سندن فرض آهي ۽ ڪهن گهرجي ته قانون کي پنهنجي هٿ ۾ نه وٺن.

شاهه پٺائي

شاهه صاحب بابت سندن چوڻ آهي ته شاهه سائين جو شعر هر دور جي مطابق آهي سندن شاعري ۾ هر وقت خوف خدا ۽ خدا جي بندگي لاءِ چيو ويو آهي قرآن پاڪ ۽ حديث کان پوءِ شاهه جو رسالو مقدس ڪتاب آهي.

هون ته شاهه سائين جو ڪلام سڄو پارس آهي مگر ڪهن هي بيت وڌيڪ پسند آهي.

واجهائي وطن ڪي جي آئون هت مياس.
ته گور مهنجي سومرا ڪجِ پنهوارن پاس.
مياڻي جياس جي وڃي مڙه ملير ڏي.
(شاهه)

هاري

هاري بابت سندن چوڻ آهي ته هاري کي گهرجي ته وڌيڪ محنت ڪري ۽ جيتري محنت وڌيڪ ڪندو

اوترو ڪمس ۾ ملڪ کي فائدو رسندو ۽ اسانجو ملڪ خود ڪفيل ٿيندو، اسين خوشحال ٿينداسين، جڏهن آبادي وڌائيندا ته اسين وري ٻاهران ملڪن مان نوان زرعي اوزار ۽ سٺا ٻج گهرائي سگهنداسين.

هاڻ ١٩٧٠ع اليڪشن ۾ قومي اسمبلي جا ميمبر ٿيا.

جناب مير دريا خان کوسو

جناب مير دريا خان کوسي جو سال ۱۹۲۵ع ۾ پنهنجي اباڻي ڳوٺ ڏني پور تعلقي ٺل ضلع جيڪب آباد ۾ پيدا ٿيا، ابتدائي تعليم پنهنجي ڳوٺان ۽ ۱۹۴۳ع ۾ مئٽرڪ پاس ڪئي. تنهن بعد پنهنجي اباڻي پيشي زمينداري کي لڳي ويا.

سماجي ڪم:

مير صاحب جن رلڻي ملڻي شخصيت آهن، تنهن کان سواءِ پاڻ ڪيترائي سماجي ڪم ڪيا اٿن، جن ۾ پنهنجي ڳوٺ جو هاءِ اسڪول، انٽرميڊيئيٽ ڪاليج پنهنجي پيسن سان ۽ پنهنجي ضلع جي ڪيترن ئي ادارن جي مدد ڪندا رهن ٿا.

کوسو تنظيم

جنهن جو وجود ۱۹۶۲ع ۾ وڌائون ۽ سال ۱۹۷۰ع ۾ سنڌ ليول تي ان تنظيم کي وڌايو ويو جنهن جا پاڻ صدر آهن کوسو برادري لاءِ سندن چوڻ آهي ته کوسو برادريءَ کي گهرجي ته هو نئين روشني ۾ اڳتي وڌن ۽ تعليم کي حاصل ڪن، تان ته هو معاشري ۾ صحيح مقام حاصل ڪري سگهن- پاڻ ۾ قومي اتحاد پيدا ڪن سندن جهڳڙا پاڻراڻي ٺولي سان نبيرن، جناب مير صاحب جو خيال آهي ته جيڪي به مستحق ماڻهو آهن ان جي مدد ضرور ڪئي وڃي.

شاگرد:

شاگرد کي مخاطب ٿيندي کوسو صاحب جن فرمائين

ٿا ته هو سياسي بيداري ۽ شعور کان ڪم وٺن، مخلص قومي جذبو هڪ شرط لازمي آهي. شاگرد کي وڌيڪ محنت ۽ اسڪول جي تعليم تي پورو ڌيان ڏيڻ گهرجي سندن هر ڪو ڪم تعميري هجي ۽ تخريبي نه هجي.

شاه ڀٽائي:

شاه صاحب بابت ڪوسي صاحب جن جو چوڻ آهي ته سنڌي جو بنياد شاه صاحب جو شعر آهي، شاه سائين جي شعر ۾ روحانيت ۽ قوميت جو پيغام آهي.

ڪوسي صاحب جن ١٩٧٠ع جي چونڊن ۾ قومي اسيمبلي جا ميمبر ٿيا.

سيد قربان علي شاھ

سنڌ

سيد قربان علي شاھ ولد غلام نبي شاھ ۲۰ ڊسمبر ۱۹۳۹ ۾ مير پور خاص ۾ ڄاوا. ابتدائي تعليم ڳوٺان تنهن بعد اين. جي. وي اسڪول ڪراچي ۾ ۱۹۶۲ ۾ ميٽرڪ ميرپور خاص مان ڪئي ۽ ۱۹۶۸ ۾ گريجوئيٽ ٿيا، تنهن کان پوءِ والد صاحب جي وفات ڪري وڌيڪ تعليم جاري رکي نه سگھيا.

سماجي ڪم:

سيد قربان علي شاھ صاحب جن جي هڪ سٺا سماجي ورڪر آهن. تازو ٻوڏ دوران ڪان ستايلن لاءِ ۵۰،۰۰۰ هزار رپيا جمع ڪري جيڪي ان وقت جي وزير اعليٰ جناب ممتاز علي خان ڀٽي کي ڏنا تنهن بعد ۱۰۰۰ رپيا ٻيا به جمع ڪري سيد قائم علي شاھ جن کي ڏنا ۽ اهي پئسا ٻوڏ جي ستايلن جي امداد لاءِ هئا، تنهن کان سواءِ شهرن

مان ڪمتراڻي ڪاڏي جا پارسل جمع ڪري پوڙ جي ستاڻين ۾ تقسيم ڪيا ويا. جيئن ته سندن والد سيد غلام نبي شاه جن جو سماجي ڪمن ۾ تمام گهڻو بهرو ورتل هو سو ميرپور خاص جو ڊسٽرڪٽ ڪائونسل هال سندن نالي سان سڏجي ٿو. سيد قربان علي شاه ميرپور خاص ڪلب جا صدر آهن. سندن چوڻ ته ميرپور خاص ۾ ٿڌي پاڻي جي قلت پلانٽ لڳائڻ ۾ سندن ڪافي هٿ هو ۽ انهيءَ ڪم ۾ سيٺ ڌرماچند پمش هو هن

ٿڌو پاڻي پيئن ٿا.

شاگرد

شاگرد کي مخاطب ٿيندي قربان علي شاه ن جو چوڻ آهي ته جيڪڏهن شاگرد چاهي ته سندس مستقبل چمڪي ته کيس تعليم ڏي توجه، محنت ڪرڻ جو جذبو ۽ استاد مائٽ جي عزت ڪرڻ گهرجي تعليم جيڪا هو پرائين ٿا سا عملي هجي جيڪا اڳتي هلي ڪم اچي. شاگرد کي زرعي ڄاڻ هجڻ لازمي آهي ڇاڪاڻ جو اسان جو هاري اڻپڙهيل آهي، جيڪڏهن شاگرد کي زراعت ۾ ڄاڻ آهي ته اڳتي هلي هو ملڪ جي زراعت وڌائڻ ۾ وڏو مددگار ٿي سگهي ٿو.

شاهه پرستي

سيد قربان علي شاه جو چوڻ آهي ته شاه شاه پنهنجي هڪ اعليٰ پايه جا شاعر ٿي گذريا آهن، شاه جي ڪلام کي دنيا جي ٻين ٻولين ۾ ترجمو ڪري دنيا کي روشناس ڪرايو وڃي ته دنيا کي به شاه سائين بابت ڄاڻ ٿئي ۽ پروڙ پوي. کين شاه سائين جو هي ڪلام وڏو پسند آهي.

سٽا اٿي جاڳ، ننڊ نه کهي ايتري،

سلطاني سهاڳ، ننڊون ڪندي نه ملي.

(شاه)

هاري:

اسان جي ملڪ جو دارو مدار زراعت تي آهي ماضي ۾ زراعت جي بجاءِ صنعت تي ڌيان ڏنو ويو. نتيجو اهو نڪتو جو ملڪ جي زراعت ڪافي پٺتي پئجي وئي ان سان گڏوگڏ هاري کي محنت ڪرڻ کپي. هن وقت دنيا جي طاقت اناج ۾ آهي. اسان جي ملڪ جو دارومدار زراعت تي آهي تنهن ڪري عوامي حڪومت جي ڏنل زرعي فائدن مان پورو پورو فائدو حاصل ڪن.

سيد قربان علي شاه جن سوسائٽي جا ميمبر آهن ۽ سنڌ مان چونڊيل آهن.

خانصاحب غلام رسول ڪيهر

موجوده اسپيڪر سنڌ اسيمبلي

خانصاحب غلام رسول خان ڪيهر صاحب جن تاريخ ١٠ جولاءِ ١٨٩٩ع ۾ ڪيهر ڳوٺ ضلع لاڙڪاڻي ۾ پيدا ٿيو. ابتدائي تعليم پنهنجي ڳوٺان پرائي تنهن بعد مدرسته السلام ڪراچي ۽ مئٽرڪ سکر هاءِ اسڪول مان پاس ڪئي. بي. اي آنرس ١٩٢٤ ۾ بمبئي يونيورسٽي مان پاس ڪئي ۽ ١٩٢٥ ۾ مختيارڪار ٿيا، تنهن بعد سندن خدمتون رياست خيرپور جي حوالي ڪيون ويون جتي نائب وزير ۽ دفتردار خيرپور رياست جي عهدي تي ١٩٣٥ تائين فائز رهيا. تنهن بعد کين خيرپور مان گهرائي ڪري ٺٽي ڪليڪٽر مقرر ڪيو ويو. تنهن کان پوءِ ١٩٤٤ ۾ ڪليڪٽر سکر ٿيا تنهن کان پوءِ پاڻ هيٺين عهدن تي فائز رهيا. اسپيشل مئجسٽريٽ، سيڪريٽري ايگريڪلچر، انسپيڪٽر لوڪل سيلف گورنمينٽ، تعليم ۽ صحت تي رهيا آهن.

١٩٥٣ ۾ پاڻ رٽائر ٿيا ۽ تنهن کان پوءِ صوبائي اسيمبلي جا ميمبر ٿيا ۽ فوڊ ۽ ايگريڪلچر جا وزير ٿيا. ١٩٥٦ع ۾ مرڪزي حڪومت طرفان ميمبر پاڪستان ٽيڪسيشن ڪميٽي ٿيا ۽ ١٩٦٤ ۾ پاڪستان پلاننگ ڪميشن جا چيئرمين ٿيا تنهن دوران کين **ستاره قائداعظم** مليو ١٩٧٠ جي چونڊن ۾ پاڻ پيپلز پارٽي جي ٽڪيٽ تي صوبائي اسيمبلي جا ميمبر ٿيا ۽ ٢ مئي ١٩٧٦ تي کين اتفاق راءِ صوبائي اسيمبلي سنڌ جو اسپيڪر منتخب ڪيو ويو.

سماجي ڪم

کُهڙ صاحب جن ۱۰ سال شهر ۾ ڪوآپريٽو سوسائٽي جا چيئرمين رهيا آهن ۽ شهرين جي فلاح ۽ بهبود لاءِ ڪيترو ئي ڪم ڪيو اٿن ۽ سنڌ مدرسه ڪراچي جي بورڊ جي مئنيجنگ ڪميٽي ۾ به سندن ڪافي هٿ آهي. ڪان سواءِ سر عبدالله هارون يتيم خاني، ڪاليجن، اسڪولن اسپتال ۽ مئٽرنٽي هوم لاءِ به پاڻ ڪافي ڪم ڪيو اٿن هينئر پاڻ پنهنجي منصب کي سهڻي نموني سان هلائي رهيا آهن.

جناب عبدالله خان رند بلوچ

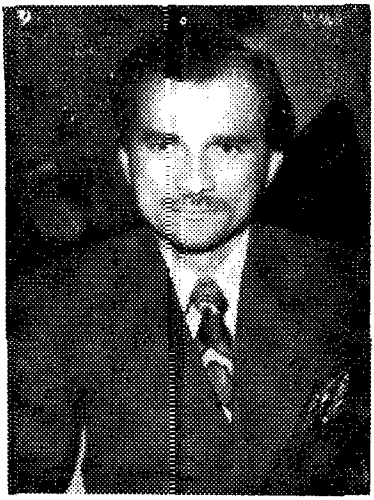

جناب عبدالله بلوچ ولد رئيس محبت خان رند بلوچ جن سال ۱۹۳۴ع ۾ هالاڻي تعلقي ڪنڊياري ۾ پيدا ٿيا.

ابتدائي تعليم هالاڻي ۾ مئٽرڪ ۱۹۶۱ع ۾ نوابشاهه مان ڪئي تنهن بعد ڪراچي مان بي-اي ۽ ايم-اي ڪئي.

سماجي ڪم

جناب بلوچ صاحب شروعات کان وٺي سماجي ڪمن ۾ دلچسپي سان ڀرپور وٺندا ٿي رهيا آهن، پاڻ عوامي دور ۾ ڊسٽرڪٽ ڪوآرڊينيشن ڪميٽي جا چيئرمين هئا، ۽ سندن اباڻڪاري ۾ ڪيترن ئي ڳوٺن کي بجلي، پاڻي جون سهولتون مليون تنهن کان سواءِ ڪيترا ماڊل تيار ٿيا آهن اهو ئي سندن ڪاوشن جو نتيجو آهي. تنهن کانسواءِ پاڻ

ڪي . ڊي . اي بي گدرانگ باڊي جا ميمبر هئا ۽ ميمبر جي صدارت ۾ پاڻ هميشه سماجي ڪمن ۾ گرمجوشي سان بهرو وٺندا رهيا پئي آهن . ۽ پاڻ هميشه عهدن تي فائز رهيا آهن.

نشر ميمن کو آپريٽو سوسائٽي جا ڊائريڪٽر . جتي پاڻ نشر ميمن جي فلاح و بهبود لاءِ ڪافي ڪم ڪيو آهي ۽ سوسائٽي کي ترقي وٺائي . ٽائمفورن ڪمپليمنٽ ڪميٽي جا ميمبر هئا.

نور ۽ ڪلچر جي ڪميٽي جا چيئرمين هئا. ان کان سواءِ پيون به فلاح ۽ بهبود جون اٽڪل ۱۴ ڪاميٽون آهن جن سان سندن گهرو تعلق آهي.

بلوچ صاحب جن ۱۹۷۰ع جي چونڊن ۾ سنڌ صوبائي اسيمبلي جا ميمبر ٿيا ۽ جتوئي صاحب جي ڪابينه ۾ وزير محنت، اوقاف ۽ سماجي بهبود آهن ۽ پاڻ رات ڏينهن مشغول رهن ٿا.

بلوچ صاحب جن پيپلس پارٽي جي بي لوث ڪارڪنن مان هڪ آهن.

شاگرد

شاگرد کي مخاطب ٿيندي بلوچ صاحب جن جو چوڻ آهي ته شاگرد کي تعليمي اصلاحات مان وڌ مان وڌ فائدو حاصل ڪرڻ گهرجي، ۽ ڪي عناصر اهڙا آهن جيڪي چاهين ٿا ته شاگردن ۾ بي چيني ڦهلجي ۽ شاگردن کي پنهنجو اصلي سچ سمجهڻ گهرجي ۽ اهي عناصر نٿا چاهين ته ڪو شاگرد اڳتي هلي ترقي ڪن.

شاه پڙائي

شاه سائين بابت بلوچ صاحب جن جو چوڻ آهي ته پڙائي جي ڪلام جو جواب ناهي ۽ لاثاني آهي، شاه صاحب هميشه هيڻن جي مدد پئي ڪئي آهي سندن رسالو

جامع آهي جيڪڏهن اسين انکي صحيح پڙهون ته اسان کي حديث وارين سڀ حقيقتون اتان ملنديون شاهه جو سڄو رسالو مالڪ موتي آهي مگر کين هي شعر وڌيڪ پسند آهي.

جي تو بيت ڀانيا، سي آيتون آهين
نيو من لائين، پريان سندي پار ڏي
(شاهه)

هاري

هاري کي مخاطب ٿيندي بلوچ صاحب جو چوڻ آهي ته هاري کي پنهنجي زمين تي ڌيان ڏيڻ گهرجي ۽ حڪومت طرفان ڏنل سهولتن مان فائدو حاصل ڪرڻ گهرجي ۽ هاري کي هاڻي گهرجي ته هو وڌيڪ محنت ڪري اسان جي ملڪ جي معيشت جو بنياد آبادي تي آهي. محنت سان هاري به خوشحال رهندو ۽ ملڪ جي معيشت به مضبوط ٿيندي تنهنڪري هاڻي سندن فرض آهي ته هو محنت ڪن ۽ ملڪ کي خود ڪفيل بنائڻ لاءِ هٿ ونڊائين.

اوقاف

بلوچ صاحب جن جو چوڻ آهي ته جنهن وقت کان اوقاف جو ادارو مليو هو تنهن وقت هن کاتي ۾ ڪيترايون ئي خاميون هيون سي ختم ٿيون ن هن کاتي کي اڳتي وڌائڻ ۾ اهڙو ڪم ورتو ويندو جو هي کاتو ڪنهن جو محتاج نه ٿئي. ۽ ناجائز آمدني ۽ خرچ جو خاتمو ڪيو ويو آهي تنهن کان سواءِ اوقاف جي جائداد جو ناجائز استعمال ٿيڻ نه ڏنو ويندو.

سماجي بهبود

بلوچ صاحب جو چوڻ آهي ته ضرورت محسوس ڪئي وئي ته سماجي بهبود کي محنت کاتي سان ملايو وڃي اهي ڪري ڳوٺاڻن کي هن کاتي سان روشناس ڪرايو ويو

۽ هاڻي ڳوٺاڻن کي انڊسٽريل هومس - دارالامان، ۽
ان سماجي ڀلائي وارن تنظيمن مان فائدو رسندو.
هن ڪان سواءِ سوشل سيڪيورٽي تحت مزدورن کي
علاج جون سهولتون به ڏنل آهن ليبر اصلاحات جي
مل مالڪ مزدور جي ٻار جي پڙهائي لاءِ ڀتا ڀريندو.
هن طرح ملڪ جي مزدور طبقي جي مالي حالت
ڪم ٿيندي.

جام صادق علي خان

جام صاحب جن جو جنم ١٩٣٥ع ڌاري پنهنجي آبائي ڳوٺ جام نواز علي ۾ ٿيو. سندن والد صاحب جام ڪاليو خان ج شمار سنڌ جي مشهور ۽ معروف هستين ۾ ٿئي ٿو. جا صادق علي خان ابتدائي تعليم هتان حاصل ڪرڻ کان پو جي- ايس- سي ايگريڪلچر ۾ ڪئي. تعليم ختم ڪرڻ کا پوءِ پنهنجي آبائي ٻنهي زميداري کي لڳي ويا ۽ سندن شمار سنڌ جي روشن خيال زميندارن ۾ ٿئي ٿو. پاڻ اعليٰ تعليم يافته ۽ بهترين ذهانت جا مالڪ آهن.

سماجي ڪم

جيئن ته جام گهراڻو سماجي ڪمن ۾ ڪڏهن کا

ـتي پيل نہ آهي هن گهراڻي همعصر سماجي ڪمن ۾
ـڏي چڙهي حصو ورتو آه. اهوئي سبب آه جو هي
ـندان سنڌ ۾ ڪنهن بہ تعارف جو محتاج نہ آه. هن خاندان
ـنڌ ۾ ان جي عوام جون سنئون خدمتون ڪيون آهن.
ـاب شاه هاء اسڪول جي بلڊنگ جناب ڄام صادق علي
ـ چاچي مرحوم ٺهرائي آه ۽ انهي لئي آئيڊ آرڊو
ـئمنڊ سينٽر ٺهرايو. ڄام صادق علي خان جيئن نہ خدا ترس
ـعلم دوست ماڻهو آهن، تنهن ڪري ٻاڻ ڪئترن ئي
ـب ۽ محنتي شاگردن جي هر وقت مدد ڪندا رهن ٿا.

ـاگرد:

شاگرد کي مخاطب ٿيندي ڄام صاحب جن فرمائين
ـہ شاگرد کي گهرجي تہ هو پڙهي ۽ هرڪنهن ٽيڪنيڪل
ـع ۾ اسپيشلائيزيشن ڪرڻ گهرجي ۽ عوامي حڪومت
ـ، رائج ڪيل تعليمي اصلاحات مان ڪين پورو پورو فائدو
ـل ڪرڻ گهرجي. ڪين استاد ۽ مائٽن جي وڏ ۾ وڏ
ـت ڪرڻ گهرجي جيڪا اسلام ۾ بہ جائز آهي.

ـٽائي:

لاکڻي لطيف جي شعر ۽ رسالي بابت ڄام صاحب
چوڻ آه تہ شاه جو رسالو اسلام جي اصولن تي ٻڌل آهي.
ـ سائين جو ڪلام بي بها ۽ جامع آهي هوڏانهن تہ سچو
ـلام سون آهي هيٺئون شعر ڄام صاحب کي وڏيڪ
ـد آهي.

جي تو بيت ڀانئين سي آيتون آهين،
نيو من لائين ۽ پان سندي پار ڏي.

ـري:

هاري کي مخاطب ٿيندي ڄام صاحب جو چوڻ آه
ـهاري کي ٻيهر جي آبادي وڌائڻ لاءِ وڌيڪ محنت ڪرڻ
جي ۽ عوامي حڪومت جي رائج ڪيل زرعي اصلاحات

مان وڌ ۾ وڌ فائدو حاصل ڪرڻ گهرجي. ڪمس سس
ڪاهلي کان نفرت هئڻ گهرجي.

جام صاحب جن جيئن ته زراعت کان سٺي طرح و
آهن ۽ پاڻ ٽي دفعا سرڪاري وفد جي قائد جي حيث
سان جرمني ويا جتي زراعت رٿابندي آبپاشي جي سمي
۾ شرڪت ڪئي. پاڻ ۱۹۶۲ع ۾ سانگهڙ مان قومي اسم
جا ميمبر چونڊيا ۽ پارليامينٽري سيڪريٽري براءِ رٿابند
اقتصادي امور ٿي رهيا آهن. ۱۹۷۰ع جي عام چونڊ
صوبائي اسيمبليءَ جا ميمبر ٿيا آهن ۽ جناب ممتاز
خان ڀٽو. اڳواٽي وزير اعليٰ سنڌ جي وقت ۾ صوبائي
آبڪاري محصول ۽ لوڪل گورنمينٽ مقرر ٿيا ۽ مو
وزير اعليٰ جناب غلام مصطفيٰ خان جتوئي جي ڪابي
صوبائي وزير آبپاشي، بجلي، رٿابندي ۽ لوڪل گورنمي
جي عهدي تي ڪم ڪري رهيا آهن.

آغا صدرالدين دراني

آغا صدرالدين ولد آغا شمس الدين جي شخصيت ڪنهن تعارف جي محتاج نه آهي. پاڻ ۳ ڊسمبر ۱۹۲۰ ۾ سکر ضلع جي ڳوٺ ڳڙهي ياسين ۾ پيدا ٿيا. ابتدائي تعليم ڳڙهي ياسين جي ورنيڪيولر اسڪول مان انهن کان پوءِ سينٽ پيٽرڪس هاءِ اسڪول مان سال ۱۹۴۰ ۾ (سينئر ڪيمبرج) ۽ سال ۱۹۴۲ ۾ ڊي. جي سنڌ ڪاليج مان انٽر ڪيو. انهن بعد پاڪستان نيوي ۾ ڪنگ ڪميشن ملي. سال ۱۹۴۴ ۾ يو. ڪي مان فزيڪل ٽريننگ ۾ ڊپلوما حاصل ڪيو. ۱۹۴۹ ۾ رائل ڪاليج يو. ڪي مان ٽيڪنيڪل انجنيئرنگ مان ڊپلوما ڪيو ۽ سال ۱۹۵۳ ۾ مڪينيڪل انجنيئرنگ ۾ آمريڪا مان ڊپلوما ڪيو. سال ۱۹۵۶ ۾ پريزيڊنٽ ميونسپالٽي ڳڙهي ياسين ۱۹۶۰ ۾ ميمبر ضلع ڪائونسل سکر ۱۹۶۵ ۾ اولهه پاڪستان اسيمبلي جا ميمبر ۽ ۱۹۵۶ ۾ پارليامينٽري سيڪريٽري ريونيو چيئرمين ضلع رابطه ڪميٽي

ضلع سکر لاءِ انهن کان سواءِ چيئرمين پبلڪ اڪائونٽس ڪميٽي
۽ ميمبر ايگريڪلچر سپلاءِ بورڊ پڻ آهن.

آغا صاحب تمام سٺا اسپورٽس مين آهن ۽ اسڪول
واري وقت کان وٺي رانديون ۾ ڏاڍي دلچسپي ڀسان رهرو
هئي ورتو اٿن ۽ انهن رانديون مان ڪرڪيٽ، هاڪي،
والي بال، باڪسنگ ۽ ٻاهريان ملڪن ۾ به رانديون ۾ نمائندگي
ڪئي اٿن.

آغا صاحب کان پهريائين جديد طريقن سان مڪمل فارم
کان پنهنجي ضلع کي روشناس ڪرايو جنهن فارم جو نالو
آهي "جنت البارڪ" ۽ انهن تجربن ڪري زراعت جي جديد
اوزارن کان به ماڻهن کي روشناس ڪرايو انهن سندن فارم
۲ سو ايڪڙن ۾ مڪمل آهي.

سماجي خدمتون

آغا پنهنجي ڳوٺ ۾ ڪيترين ئي اسپتالون، رستا ۽
ٺهرايا اٿن، سندن چوڻ آهي ته جن هارين جا ٻار پڙهن ٿا
انهن کي هو خاص رعايتون ۽ مددون ڏين ٿا. هاءِ اسڪول
ڳوٺ لاءِ پنهنجي زمين به ڏني ۽ وڌيڪ، ٻاهر اسڪول لاءِ
به سندن ڪوششون هيون.

شاگرد

سندن چوڻ آهي ته اڄ جي شاگرد کي گهرجي ته هو
پنهنجو سمورو وقت پڙهائي ۾ صرف ڪري جيڪڏهن
سمورو وقت نه ته به پنهنجو گهڻو وقت پڙهائي ۾ ڏئي. هو
محنت ڪري ۽ پنهنجو مستقبل ٺاهي.

شاهه ڀٽائي

شاهه سائين بابت سندن چوڻ آهي ته شاهه جهڙو بهترين
شاعر نه ٿيو نه وري ٿيندو. سندن ڪلام ۾ روحانيت آهي
شاهه دنيا جي ڄاتل سڃاتل هستي آهي ۽ شاهه جو هرهڪ

شعر مونکي آهي ڪين هي شعر وڏو پسند آهي.

لٽي لڏي ڪاه لاهي ويل وڃڻ جي
متان ٿيئي اولاه پير نه پسين پنهل جو
(شاه)

هاري

اڄ جي هاري ڀاء کي مخاطب ٿيندي چون ٿا ته هاري کي گهرجي ته هو پيداوار وڌائي ۽ محنت ڪري جنهن ان کيس فائدو آهي زراعت جي جديد طريقن کان کيس واقفيت هئڻ گهرجي.

کين گهرجي ته وڻ ۾ وڻ آبادي وڌائين ۽ گهڻي ۾ گهڻو اناج اپائين، اسان جي عوامي حڪومت جي جاري ڪيل زرعي سڌارن مان کيس فائدو حاصل ڪرڻ گهرجي، ۽ نون مشڪنائيز طريقن سان پنهنجي زمين مان گهڻي پيداوار حاصل ڪريون ته جيئن اسين ٻاهرين ملڪن مان غير ملڪي ناڻو ڪمايون.

جيئن ته آغا صاحب جن جا والد آغ، شمس الدين پنهنجي وقت جي مشهور هستي هئا ۽ ايم- ايل- اي هئا. تنهن کان سواء سندن ڀاء آغ، بدرالدين سنڌ اسيمبلي جا اسپيڪر هئا.

جناب سيد قمرالزمان شاهه

سينيٽر سنڌ

جناب سيد قمرالزمان شاهه ولد جناب محمد قاسم شاهه جن سال ۱۹۳۳ع جي ۱۲ نومبر ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ ٽکڙ تعلقه ٽنڊو محمد خان ۾ پيدا ٿيا ۽ پاڻ ٽکڙائي سيد مشهور آهن سيدن خاندان سنڌ ۾ تعارف جو محتاج نه آهي، ڇاڪاڻ جو سيدن ڪيل خدمتن جو احساس ماڻهن جي دلين ۾ محفوظ آهي.

سيد قمرالزمان شاهه جن جي تربيت الحاج سيد ميران محمد شاهه صاحب جن جي هٿ هيٺ ٿي ۽ اهو ئي "قمر" جنهن اڳتي هلي پنهنجو صحيح مقام ماڻيو ۽ قمرالزمان شاهه جي نالي سان مشهور ٿيو. جناب سيد ميران محمد صاحب جن جناب قمرالزمان شاهه جي صلاحيتن کي پرکيندي کين اُها ته تربيت ڏني جنهن جي سيد قمرالزمان شاهه کي گهرج هئي.

الحاج ميران محمد شاه جن سنڌ ليجسليٽو اسيمبلي جا اسپيڪر سنڌ گورنمينٽ ۾ وزير ۽ پاڪستان طرفان اسپين ۾ پڻ سفير رهي چڪا هئا تنهن کان سواءِ سيد ميران محمد شاه جن هڪ نهايت ئي رحمدل، سخي ۽ همدرد انسان ٿي گذريا آهن. سندن ڪيل ڪارناما هميشه يادگار رهندا، تنهن کان سواءِ اعليٰ پايه جا شاعر پڻ ٿي گذريا آهن.

جناب قمرالزمان شاه جن ابتدائي تعليم حاصل ڪرڻ کان پوءِ بي. اي (آنرس) ١٩٥٧ ۽ ايل. ايل بي جي ڊگري ١٩٥٩ ۾ ڊگري حاصل ڪئي. جيئن ته شاه صاحب جن جو شمار ذهين شاگردن ۾ هوندو هو تنهن ڪري تعليم دوران پاڻ وقت بوقت تعليمي ادارن سان منسلق پڻ رهيا جن مان ١٩٥٣ ۾ گورنمينٽ ڪاليج حيدرآباد اسٽوڊنٽس يونين جا جنرل سيڪريٽري ١٩٥٨-٥٧ ۾ جنرل سيڪريٽري سنڌ لا ڪاليج تنهن کان سواءِ انٽرنيشنل سيڪريٽري سنڌ يونيورسٽي انٽر ڪاليجيٽ باڊي، پاڪستان نيشنل يوٿ ڪائونسل جا ميمبر، ورلڊ يونيورسٽي نيشنل ڪميٽي براءِ پاڪستان جا ميمبر، يونائيٽيڊ نيشنس اسٽوڊنٽس ايسوسيئيشن آف پاڪستان جا وائس پريزيڊنٽ ورلڊ يونيورسٽي سروس ان پاڪستان جا سيڪريٽري ۽ جنرل سيڪريٽري ٿي رهيا آهن.

سماجي ڪم

جيئن ته شاه صاحب جن هڪ سٺا سماجي ورڪر آهن، سندن ڪيل ڪيترا ئي سماجي ڪم يادگار رهندا، پاڻ جڏهن حيدرآباد شهر جا چيئرمين هئا ته پاڻ هميشه پنهنجي يونين ڪميٽي کي ڪافي ترقي وٺائي، تنهن کان سواءِ شاه صاحب جو هر سماجي ڪم ۾ وڏي چڙهي بهرو ورتل آهي.

شاگرد

اڄ جي شاگرد کي مخاطب ٿيندي شاه صاحب جو چوڻ آهي ته شاگرد کي گهرجي ته هو محنت سان تعليم حاصل ڪن ۽ تعليمي ميدان ۾ مقابلي لاءِ تيار رهن، سندن چوڻ آهي ته آئينده جون اميدون شاگردن سان وابسته آهن ۽ شاگردن تي ڪيترو وڏو ڀروسو آهي ڇاڪاڻ جو خدا نه ڪري ته ڪا ڏکي ويل پنهنجي پياري وطن تي اچي ته شاگرد پنهنجي وطن لاءِ سر ڏيڻ کان ڪين ڪيٻائيندا ۽ اهڙي قرباني لاءِ کين هميشه تيار رهڻ گهرجي.

شاه ڀٽائي:

قمرالزمان شاه صاحب جو چوڻ آهي ته شاه ڀٽائي جو ڪلام هر سنڌي جي خون ۾ سمايل آهي ۽ سنڌ جي ماءُ پنهنجي ٻار کي پنهنجي لولي سندن ذهن ۽ دماغ اوتي ٿي جنهن لولي ۾ به شاه جو ڪلام هوندو آهي. ڀٽائي گهوٽ هميشه سکن تي ڏکن کي وڌيڪ ترجيح ڏني. سر مارئي ۾ حب الوطني جو پيغام ڏنو ٿا. کين شاه ڀٽائي جو هي بيت وڌيڪ پسند آهي.

ستا اٿي جاڳ، ننڊ نه ڪجي ايتري
سلطاني سهاڳ، ننڊن ڪندي نه ملي
(شاهه)

جيئن ته قمرالزمان شاه صاحب جن جو شمار سنڌ جي بزرگ، وڪيلن ۾ ٿئي ٿو ۽ پاڻ سينيٽر سنڌ طرفان ١٩٧٣-٧٧ آهن تنهن کان سواءِ پاڻ ڪيترن ئي اهم مذاڪرات ۾ شرڪت ڪئي آهي جن ۾ شملا ۽ چائنا جو دورو (انهن ٻنهي دورن ۾ پاڻ قائد عوام سان گڏ هئا) تنهن کان سواءِ ڪيترن ئي ٻاهرين ملڪن ۾ پاڪستاني وفدن سان ويندا رهيا آهن

جناب پيار علي الانا صاحب

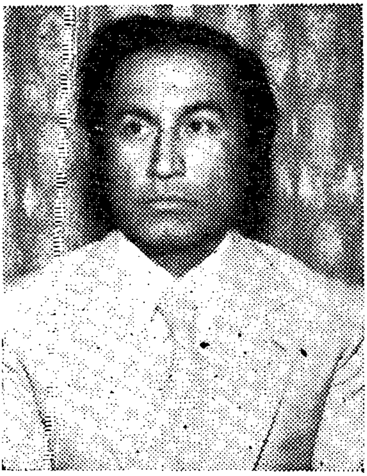

جناب پيار علي الانا ولد جناب جي الانا جن ۱۳ جنوري ۱۹۴۰ع ۾ ڪراچي ۾ پيدا ٿيا. سندن والد صاحب اعليٰ پايه جو شاعر ليکڪ ۽ مفڪر آهي، سندن وڏا اصل لس ٻيلي کان آيل آهن ۽ پوءِ اچي جهرڪن ۾ آباد ٿيا. سندن والده صاحبه به هڪ روشن خيال خاتون آهي ۽ ڪنهن وقت ۾ سنڌ جي پهرين مسلمان ايم. ايل. اي هئي ۽ سندن تعلق حيدرآباد سان آهي.

جناب پيار علي صاحب جن ابتدائي تعليم سينٽ پيٽرڪس اسڪول ڪراچي مان ڪئي جنهن بعد اڳتي تعليم لاءِ امريڪا روانا ٿيا. جناب پيار علي صاحب جن هڪ ذهين

نوجوان آهن، ٻاڻ ڪيترن ئي وفدن سان گڏ يورپ ۾ ويا آهن، جيڪي پاڪستان جي طرفان دوري تي ويندا پئي رهيا آهن.

شاگرد

الله صاحب جو چوڻ آهي ته شاگردن جو فرض آهي ته حڪومت جي رائج ڪيل تعليمي پاليسي مان وڌ ۾ وڌ فائدو حاصل ڪن، تعليم جو معيار گذريل وقت کان هاڻي تمام گهڻو آهي ۽ کين تعليم دوران عملي سياست کان ٿورو پري رهڻ گهرجي، کين گهرجي ته انتظاميه ۾ دخل نه ڏين مائٽن کي گهرجي ته شاگرد جي پڙهائي ۾ چاهه وٺن يونيورسٽيون ۽ ڪاليج شاگردن جي فلاح لاءِ آهن ۽ نه ڪي تخريب لاءِ آهن.

شاهه ڀٽائي

ڀٽائي ڀلاري بابت الله صاحب جو چوڻ آهي ته جيڪڏهن شاهه صاحب دنيا جي ڪنهن به ملڪ يعني انگلنڊ، جرمني ۽ فرانس ۾ پيدا ٿئي ها ته شاهه سائين جڳ مشهور ٿئي ها ته شاهه سائين دنيا جو عظيم شاعر آهي ۽ موجد آهي- ڇاڪاڻ جو شاهه سائين راڳ ايجاد ڪيو.
شاهه سائين جي مقابلي ۾ دنيا جو ڪو به شاعر ڪونهي.

هاري

هاري لاءِ الله صاحب جو چوڻ آهي ته هاري جي شخصيت جو بنياد محنت تي آهي، هاري اسانجي معاشري جو اهم فرد آهي سندس مقام اوچو آهي، هو هر هلائي ٿو ۽ ڌرتي جو سينو چاڪ ٿو ڪري، اناج اپائي ٿو، جيڪڏهن هو ٿوري وڌيڪ محنت ڪري ۽ زرعي اصولن تي هلي ته سندس محنت اجايا نه وڃي، وڌيڪ جيڪي کيس گهرجي ته عوامي حڪومت جي رائج ڪيل زرعي اصلاحات مان فائدو وٺي جنهن ۾ کيس سڀ سهولتون مليل آهن.

جناب سيد بشير احمد شاهه

جناب سيد بشير احمد شاهه صاحب جن سال ١٩١٤ع ۾ جالنڌر (هندستان) ۾ پيدا ٿيا. پاڻ ١٩٣٦ع ۾ هتي آيا ۽ ريسرچ فاريسٽر ٿيا. ڪجهه عرصي کان پوءِ نوڪريءَ کي الوداع ڪيو ۽ ٺٽي ۾ مستقل رهائش حاصل ڪئي.

سماجي ڪم:

جيئن ته بشير احمد شاهه جن يونين ڪائونسل سونڊا (ٺٽي جا) جا چيئرمين ٿي رهيا آهن ۽ سندن انتظامڪاري ۾ گهڻائي سماجي ڀلائي وارا ڪم ٿيا آهن. سندن چوڻ موجب ته يونين ڪائونسل سونڊا هڪ غريب يونين ڪائونسل هئي ۽ پاڻ پنهنجي هزارن خرچ ڪري هتي جي ترقياتي ڪمن کي پايه تڪميل تي پهچايو. پاڻ هميشه کان گهڻن

ڪي سماجي ڀلائي وارن ادارن جا سرپرست ٿي رهيا آهن، ۽ ڪيترن ئي غريب مستحق شاگردن جون مددون ڪندا رهيا آهن، پاڻ ١٩٧٠ع جي اليڪشن ۾ پيپلس پارٽي جي ٽڪيٽ تي ٺٽي مان ڪامياب ٿيا ۽ جناب جتوئي صاحب جي ڪابينه ۾ وزير خوراڪ ۽ امداد باهمي جي عهدي تي فائز آهن.

شاگرد

شاگرد کي مخاطب ٿيندي شاهه صاحب جو چوڻ آهي ته شاگرد کي گهرجي ته پنهنجو سمورو ڌيان پنهنجي تعليم تي ڏئي. ٽيڪنيڪل ۽ فني تعليم وڌ ۾ وڌ پرائڻ گهرجي وڏن مائٽن، ۽ استادن جو احترام مٿن لازم آهي؛ ۽ ادب تي ئي تعليم جو دارو مدار آهي.

شاهه ڀٽائي

شاهه سائين بابت پير احمد شاهه جن جو چوڻ آهي ته شاهه ڀٽائي جو پيغام انسان ذات لاءِ محبت سيکاري ٿو شاهه سائين سنڌ جو نه پر پوري پاڪستان ۽ دنيا جو شاعر آهي.

سندن شعر ۾ اخوت ۽ ڀائيچاري جو پيغام آهي -

هاري

هاري کي مخاطب ٿيندي سندن چوڻ آهي ته هاري جيڪڏهن محنت ڪندو ته سندس حالت ۽ ملڪ جي معيشت مضبوط ٿيندي خاص ڪري ضلعي ٺٽي جي هارين جي حالت زار آهي انهيءَ ڪري جو سست آهي سندن چوڻ آهي جيترو هر اوترو ڦر سو ٿين والگر ڪين گهرجي ته محنت ڪن ۽ حڪومت جي زرعي اصلاحات مان فائدو وٺن، ڪين حڪومت طرفان مليل زمين تي محنت ڪرڻ گهرجي ۽ پوري ڌيان تي فصل پوکڻ گهرجي جيئن ته اسانجو ملڪ پاڪستان هڪ زرعي ملڪ آهي ۽ هي جديد دور آهي ٽيڪنيڪل جديد زرعي طريقن سان پوک ڪرڻ گهرجي.

جناب مير هزار خان بجاراڻي

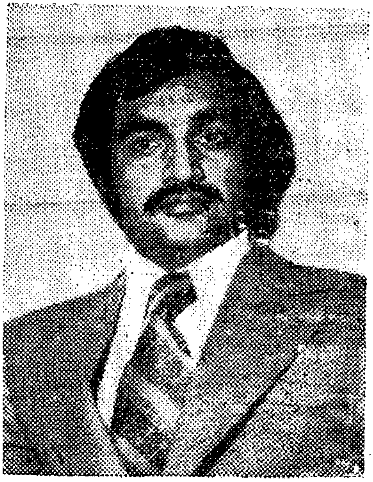

جناب مير هزار خان بجاراڻي ولد سردار مير نور محمد خان بجاراڻي سنڌ جي مشهور ۽ معروف بجاراڻي قبيلي سان تعلق رکن ٿا. سندن جنم ۱۵ جولاءِ سال ۱۹۴۶ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ ڪرمپور ۾ تعلقه ڪنڌڪوٽ ضلع جيڪب آباد ۾ ٿيو. ابتدائي تعليم سينٽ فرانسز گرامر اسڪول ڪوئيٽه بي- اي نيشنل ڪاليج ڪراچي ايم- اي- ايل- ايل- بي ڪراچي يونيورسٽي مان.

سماجي ڪم:

عوامي حڪومت جي طرفان ڳوٺاڻي ترقياتي واري ڪاميٽي ۾ ان جا چيئرمين ٿيا ۽ انهيءَ دوران ڪاڻ ڪيترن ئي ڳوٺن کي ترقياتي پروگرام تحت سڌاريو انهن ۾ ڪچا رستا

بڪا ٿيا، ٻئون ٿيون. پيئڻ جي پاڻيءَ جي سهوليت لاءِ ١٠٠٠ نل ورهايا ويا. جن تي ٨ لک رپيا حڪومت طرفان خرچ ٿيو. پاڻ ڪيترن ئي غريب شاگردن کي اسڪالرشپون ۽ ڪيترن ئي تعليمي ادارن جي مرمت ڪرائي انهن کان سواءِ مستحق ماڻهن جي جائز مدد ڪندا رهن ٿا. پاڻ نوجوان خوش اخلاق ۽ ملنسار آهن.

شاگرد:

شاگرد کي مخاطب ٿيندي فرمائين ٿا ته شاگردن کي گهرجي ته تعليم دوران عملي سياست کان دور رهن. جيڪڏهن هو تعليم چاهه سان پرائيندا ته اڳتي هلي قوم ۽ ملڪ جي سٺي خدمت ڪري سگهندا. هن ملڪ ۾ فني ۽ زرعي تعليم جي ضرورت آهي تنهنڪري شاگردن کي گهرجي ته فني ۽ زرعي تعليم ۾ گهڻي ۾ گهڻو حصو وٺن.

شاه ڀٽائي:

شاه ڀٽائي بابت سندن چوڻ آهي ته ڀٽائي جو ڪلام فلسفي سان ڀريل آهي. دنيا جا شاعر هڪ پاسي ۽ ڀٽائي جو ڪلام ٻئي پاسي ته به ڀٽائي جي ڪلام جو پاسو ڳرو آهي کين شاه جو هي بيت وڌيڪ پسند آهي.

اکين ۾ تي وهه - واري ڇپر ڍڪيان،
توکي ڏسي نه ڏيهه - آئون نه ڏسان ٻئو کي.

(شاه)

هاري:

هاري کي مخاطب ٿيندي سندن چوڻ آهي ته اسان جو هاري محنتي آهي ۽ پٺتيل طبقي کي گهرجي ته هو هاري جي حوصله افزائي ڪري، ماضي ۾ کيس گهٽ سهوليتون مليل هيون ۽ موجوده حڪومت ڪيترن زرعي سڌارن تحت ڪيترين ئي سهوليتون ڏنيون آهن. هاري لاءِ تعليم نهايت ضروري آهي، جنهن لاءِ ملڪ خود ڪفيل ۽ سندن حالت سڌرندي.

بجاراڻي قبيلي جي تنظيم:

سندن چوڻ آهي بجاراڻي ۳۶ قبيلا هتي آهن هنن قبيلن جي فلاح ۽ بهبود لاءِ ڪافي ڪجهه ڪيو آهي. مير هزار خان جا والد صاحب بجاراڻي قبيلن جا سردار آهن ۽ مير هزار خان سندن پاڻ جي ڪوششن سبب جهيڙا ختم ڪرايا ۽ بجاراڻي قبيلن کي پليٽ فارم تي آندو جنهن نه مير هزار خان سينئر وزير اعليٰ جناب غلام مصطفيٰ خان جتوئي جي ڪابينه ۾ وزير ٽرانسپورٽ عوامي رابطه جا وزير آهن. جڏهن نه سندن والد مير نور محمد خان صوبائي اسيمبلي جا ميمبر هئا ۽ ماڻ بجاراڻي سميت مير هزار خان کي ڏني ۽ هاڻي مير هزار خان صوبائي اسيمبلي جا ميمبر آهن.

الحاج مير رسول بخش خان ٽالپر

الحاج مير رسول بخش ٽالپر جي عوامي ۽ هر دلعزيز شخصيت سنڌ ۾ ڪنهن تعارف جي محتاج ناهي. هو سيپٽمبر ١٩٢٠ع ۾ ٽنڊي مير محمود (حيدرآباد) ۾ پيدا ٿيو. سنڌ جي اڳوڻي حڪمران خاندان سان تعلق هجڻ جي باوجود، مير صاحب شروع کان وٺي عوامي مسئلن ۾ گهري دلچسپي وٺندو رهيو آهي. حيدرآباد جي ثقافتي ۽ سماجي سرگرمين، مزدورن جي همت افزائي ۽ عوامي خدمت سان، خاص مشغلا پڻ رهيا آهن. مير صاحب سنڌ ۾ ترقي پسند جي فلسفي جو داعي ۽ روح روان رهيو آهي. عوام جي ڏک سک ۾ ساٿ ڏيڻ سببان ڪيترا دفعا استبدادي دور ۾ قيد ڪيو ويو پر الهو سندس غريب پروري ۽ انسان ذات جي خدمت واري جذبي تي ڪو اثر نه پيو.

٢١ سالن جي عمر ۾، مير رسول بخش ٽالپر حيدرآباد ميونسپالٽيءَ جو ڪائونسلر چونڊيو ويو. ان کانپوءِ هو ١٩٦٥ع تائين يونين ڪميٽي نمبر ١٦ (حيدرآباد) جو چيئرمين هو.

جڏهن جناب ذوالفقار علي ڀٽي، عوام جي خدمت ملڪ جي عظمت ۽ قومي فلاح ۽ بهبود جي مقصد لاءِ پاڪستان پيپلز پارٽيءَ جو پروگرام بڻايو ته ان سلسلي ۾ پهريان اهم تقرير حيدرآباد ۾ مير صاحب جي بنگلي تي ڪئي هئائين، جنهن ملڪ ۾ آمريت جي محل کي متزلزل ڪري ڇڏيو هو.

مير صاحب پيپلز پارٽيءَ جي بنيادي ميمبرن ۾ ممتاز حيثيت رکي ٿو. ١٩٦٨ع ۾ کيس سنڌ زون جو چيئرمين مقرر ڪيو ويو.

٢٠ ڊسمبر ١٩٧٠ع جي چونڊن ۾ مير صاحب کي حيدرآباد مان صوبائي اسيمبليءَ لاءِ ميمبر چونڊيو ويو.

٢٠ ڊسمبر ١٩٧١ع تي، جڏهن جناب ذوالفقار علي ڀٽو پاڪستان جو صدر ٿيو تڏهن ملڪ ۾ جمهوريت بحال ڪرڻ لاءِ عملي قدم کنيا ويا. جلد ئي مرڪز ۽ صوبن ۾ صلاحڪار مقرر ڪيا ويا. مير صاحب کي ٣ فيبروري ١٩٧٢ع تي سنڌ جي گورنر جو مکيه صلاحڪار مقرر ڪيو ويو.

٢١ اپريل تي عبوري آئين هيٺ، جناب ذوالفقار علي ڀٽي، صدر پاڪستان جو حلف کنيو ۽ اڪائيون صوبن ۾ نوان گورنر ۽ وزراءِ اعليٰ مقرر ڪيا ويا ۽ وزارتون ٺاهيون ويون. مير رسول بخش ٽالپر سنڌ جي گورنر جي حيثيت سان رهي چڪا آهن.

مير ممتاز علي ٽالپر

ايم- پي- اي

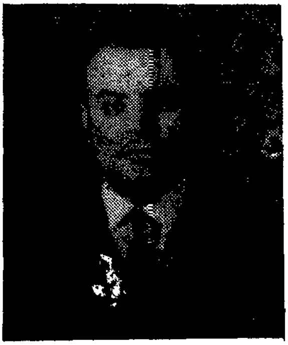

مير ممتاز علي ٽالپر ولد غلام علي خان ٽالپر ٽنڊو محمد خان مير ممتاز علي خان ٽالپر سنڌ معزز گهراڻي ٽالپر جو چشم و چراغ آهي. پاڻ ۲۰ آڪٽوبر ۱۹۳۹ ۾ ٽنڊو محمد خان ۾ ڄائا.

۱۹۵۱ تائين اين- جي- وي هاءِ اسڪول ڪراچي ۾ زير تعليم رهيا. تنهن بعد سينيئر ڪيمبرج ۱۹۵۴ ۽ يورپ ۾ ۱۹۶۲ تائين رهيا، جتان ٽيڪسٽائيل ڊرائنگ ۾ ڊپلوما ۽ لنڊن ۾ ايم-پي-اي ڪمائون ۱۹۶۷ لوڪل بورڊ ڊسٽرڪٽ ڪائونسل جا ميمبر ۽ پوءِ وائيس چيئرمين حيدرآباد رهيا.

سندن اپاڪاري ۱۰۴ ميل پڪا رستا ۽ ڪميٽراڻي ڪچا رستا ٺهيا. انهن کان پوءِ هيٺين چونڊن ۾ پيپلز پارٽي جي ٽڪيٽ تي سنڌ اسيمبلي جا ميمبر ٿيا.

سماجي ڪم

ٻئي معنيٰ، سماجي ورڪر آهن، سندن ڪوششن سان ڪيترائي مڊل اسڪول هاءِ اسڪول ٿيا. جن ۾ علي محمد ڪالمارو مڊل اسڪول ڪرم لغاري ۽ ٻاڪ سنگهار هاءِ اسڪول آهن.

سندن مالي مدد ۽ چندا سعيدپور هاءِ اسڪول، جهاڳ سومرو مدرسي، ۱۰ غريب شاگردن کي اسڪالرشپ ڏين ٿا.

شاگرد

سندن چوڻ موجب اڄ جي شاگرد کي گهرجي ته هو پڙهائي تعليم پرائڻ ڏي پورو پورو توجهه ڏئي. سندن سياست پڙهائي دوران ڪالهجن تائين محدود رهجي، تعليم جي جڏهن نه شهر جي ۾ آئين، تعليم شعبي جي ۾ چاه سان محنت ڪن ته جيئن اڳتي هلي هو ان شعبي ۾ ماهران صلاحيتون رکن.

پڙهائي بابت

ٻاڻ جون تا ته شاه جو شعر اعليٰ عظيم ۽ جامع آهي جنهن لاءِ انسان کي گهرجي ته الهيءَ جامعت کي پروڙيون ڪن شاه سائين جو هي بيت پسند آهي.

الله ڏاهـي ۾ ٿيان، ڏاهپون ڏکـ، ڏسن
مون سمن مون مران، پروانگي ۾ پال ڪماه
(شاه)

هاري

سندن چوڻ آهي ته مان پاڻ به آبادگار آهيان. جيڪڏهن اسين چاهيون ٿا ته اسان جون زمينون اسان کي پوري آبادي ڏين ته انهن کي زمين تي محنت ڪرڻ گهرجي، جيڪڏهن

اسين زمين کي ٺاهينداسون ته زمين اسان کي ٺاهيندي‌اسان
کي مشينائيز طريقن سان زمين آباد ڪرڻ گهرجي ۽ مسٽر
ممتاز علي خان ڀاٽ مهنجي زمين تي ٽريڪٽر هلائي ٿو،
ڪميٽي سرمستي جي اصولن جا قائل آهن.

جناب عبدالڪريم پلي

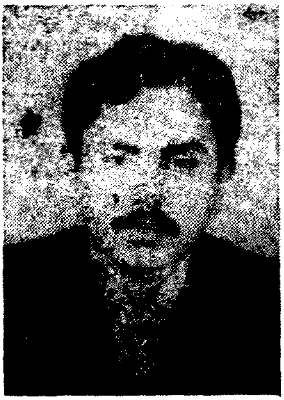

عبدالڪريم پلي ولد خانصاحب عطا محمد پلي سال ١٩٤٠ ٢٧ جنوري جي پنهنجي آبائي ڳوٺ عطا محمد پلي ضلع ٿرپارڪر تعلقه عمرڪوٽ ۾ تولد ٿيا. ابتدائي تعليم پنهنجي آبائي ڳوٺ مان وٺڻ بعد اديب عالم ۽ ٻ. ء ميٽرڪ پرائيويٽ طرح سان سنڌ اورينٽل ڪاليج حيدرآباد مان پاس ڪئي. سندن والد صاحب جي وفات جي ڪري ڪين پنهنجي تعليم اڌوري ڇڏڻي پئي.

جيئن ته پلي صاحب هڪ خاندان گهراڻي (پلي) ۾ پيدا ٿيا آهن، مگر اڏهن ت. سندن طبيعت ۾ ڪابه وڏائي وغيره ناهي. پاڻ ڪيترن ئي خوبين جا مالڪ آهن، سندن شمار سنڌ جي نوجوان شاعرن ۾ ٿئي ٿو، سندن شعر ۾ جا بيت ۽ الفاظن جي ادائگي دل تي ڏاڍو اثر انداز ٿئي ٿي سندن ڪيترائي ڪلام مختلف ڪتابن، رسالن ۽ ريڊيو پاڪستان حيدرآباد تان نشر ٿيندا رهن ٿا. پاڻ مانائتي ۽ سلجهيل طبيعت جا مالڪ آهن.

سماجي خدمتون:

پاڻ سال ١٩٦٤ع ۾ (بي. ڊي) ممبر ۽ ١٩٦٦ع ۾ عطا محمد ڀلي ٽائون ڪاميٽي جا چيئرمين ٿيا. انهن دوران پاڻ ڪيترائي سماجي ڪم ڪيائون جن ۾ رستا، نلڪا ۽ اسڪول اڏي ويا هئا، جتي ڀلي اسڪول جي بلڊنگ ۾ ديهي مدرسو جن جي اڳيان ٽائون پاڻ سنڀال ڪندا اچن ٿا. انهن کان سواءِ عالم ڀلي ۾ هڪ ديني مدرسو جنهن جو نالو دارالعلوم آهي انهن سان گڏ بورڊنگ هائوس جنهن ۾ شاگردن کي کاڌو ڪپڙو ۽ ديني تعليم مفت ملي ٿي، سو به سندن ئي خرچ سان هلي ٿو، ۽ حاجي محمد عالم ڀلي ۾ هڪ اورينٽل ڪاليج جو به پاڻ بنياد رکيو اٿن. گورنمينٽ جي ٽائون ڪميٽي جي اسپتال جنهن کي هينئر گورنمينٽ حوالي رهي آهي سندن اها ڪوشش آهي ته الهيءَ اسپتال ۾ هڪ ميٽرنٽي هوم ۽ اسپتال کي وڌايو وڃي، سندن ڪوششن سان ساماري کان عمر ڪوٽ رستو، صوفي فقير کان جهول، راڄا پوروڪارو ڀلي لاءِ ڪوشش جاري آهي ۽ اها اسڪيم به منظور ٿي چڪي آهي، پاڻ قومي جذبي تحت شعر چوندا اٿن ۽ پاڻ سنڌي ادب جي واڌاري ۽ ترقي سان دلچسپي رکن ٿا.

شاگرد:

اڄ جي شاگرد برادري کي مخاطب ٿيندي چون ٿا ته هو محنت ڪري کين گهرجي پنهنجي معاشري ۽ ماحول کي ڏسي، هو پنهنجي پڙهائي ڏانهن توجه ڏئي. ماضي ۾ شاگردن کي ڪافي استعمال ڪيو ويو آهي، ۽ پارٽين جي اختلافن جي ڪري شاگردن کي برباد ڪيو ويو آهي، مگر هاڻي کين گهرجي ته هو پنهنجيون جوابداريون محسوس ڪندي تعليم ڏانهن توجه ڏين تعليم جي ئي ذريعي انسان پاڻ کي سڃاڻي ٿو.

شاهه ڀٽائي:

سندن چوڻ آهي ته شاهه جو ڪلام آفاقي ڪلام آهه. شاهه جو ڪلام سڄي دنيا لاءِ ڀائيچاري، امن جو پيغام ۽ گڏجي رهڻ جو پيغام آهه. سندن پسند جو هي شعر آهي.

ٻڌندي ٻوڙن کي - ڪي هاڪ هڻن وڃن.

آبادگار

سندن چوڻ آهي ته هي دور هاري ۽ آبادگار جو آهي کيس گهرجي ته هو حڪومت جي زرعي اصلاحات مان فائدو حاصل ڪن، اهو ضروري نه آهي ته هو مڪينائيز طريقا استعمال ڪري مگر هو انهن ئي پراڻن طريقن سان محنت ڪري ته هو خوشحال زندگي ماڻيندو، ۽ جنهن سان اسان ۽ اسان جي پياري سنڌڙي آباد ۽ شاد رهندي.

سيد امير علي شاهه جاموٽ

سيد امير علي شاهه ولد سيد حاجي محمد انور جاموٽ شاهه ١٨ جنوري ١٩٤٠ع ۾ ضلع حيدرآباد جي مٽياري شهر ۾ پيدا ٿيا، پاڻ سنڌ جي معزز سيد خاندان سان تعلق رکن ٿا، سندن والد صاحب ۽ سندن گهراڻو سنڌ ۾ ڪنهن به تعارف جو محتاج ڪونهي.

پاڻ ابتدائي تعليم لاهور ۽ پوءِ ١٩٥٧ع ۾ سينٽ بونا وينچر هاءِ اسڪول مان مئٽرڪ ڪئي تنهن کان پوءِ سال ١٩٦٣ع بي - اي ۽ سال ١٩٦٥ع ۾ ايل - ايل - بي پاس ڪئي.

سماجي ڪم:

جاموٽ خاندان ڪڏهن به سماجي ڪمن ۾ ڪنهن کان پٺتي پيل نه آهي، جيستائين سندن خاندان جي سماجي ڪمن ۾ حصي جو تعلق آهي، تنهن لاءِ اهو عرض آهي ته پاڻ وقت به وقت عوام جون سماجي خدمتون ڪندا اچي رهيا آهن، انهن روايتن کي برقرار رکندي.

امير علي شاهه صاحب جيئن ته هميشه هڪ اڳڀرو سماجي ڪارڪنن مان آهي. مگر تنهن هوندي به پاڻ سدا سماجي ڪم ڪيا اٿن جيئن ته مٽياري ڪاليج جي منظوري ڳوٺ جي غريب شاگردن جون مالي طرح مددون، تنهن کان سواءِ ديهي مدرسن جي مالي طرح سان مدد ۽ سنڀال ڪندا رهن ٿا، سندن چوڻ آهي ته ڪنهن سياست ۾ اچڻ جو ڪوبه خيال ڪونه هو، مگر سندن وڏي ڀاءُ مرحوم سيد امداد علي شاهه جي ناگهاني وفات کان پوءِ پيپلز پارٽي جي ٽڪيٽ تي بنا مقابلي صوبائي اسيمبلي جا ميمبر ٿيا.

شاگرد:

شاگرد لاءِ سنڌن پيغام آهي تہ هو عوامي حڪومت جي ڇانوَ ۾ سهولتن مان ڀرپور فائدو حاصل ڪن، شاگردن کي گهرجي تہ پنهنجن ادارن جي سڌاري جي ڪم ۾ ڀاڱو وٺن ۽ تعليم دوران سياست ۾ عملي حصو نہ، مگر ملڪ جي سياست کان واقفيت لازمي آهي.

شاه پنائي:

جاموٽ صاحب جو چوڻ آهي تہ شاه پنائي جي شعر ۾ ديهي سان گڏ ديني معنيٰ رکيل آهي، شاه جو رسالو اسان لاءِ ديني مشعل آهي. شاه پنائي خود پنهنجي ڪلام ۾ فرمايو آهي تہ:

جي تو ڀيت ڀانيا سي آيتون آهن
نيو من لائين- پريان سندي پار ڏي

هاري:

جاموٽ صاحب جو چوڻ آهي تہ اسانجي هاري ڀاءُ کي گهرجي تہ هو عوامي حڪومت جي رائج ڪيل زرعي اصلاحات مان ڀرپور فائدو حاصل ڪري. جيڪڏهن اسانجو هاري ڀاءُ چاهي تہ هو خوشحال ٿئي تہ کيس محنت ڪرڻ گهرجي جيڪا سندس ضرورتن مثال ٻچن جي تعليم، سٺو گذران، کي سٺي طرح سان منهن ڏيندي. هو اهڙن عناصرن کان دور رهي جيڪي کيس ناجائز طور استعمال ڪن، اسان جي هاري تي سڄي قوم جي جوابداري آهي جنهن کي نڀائڻ لاءِ کيس محنت ۽ صرف محنت ڪرڻ گهرجي.

الحاج غلام حيدر خان نظاماڻي

ميمبر سنڌ اسيمبلي

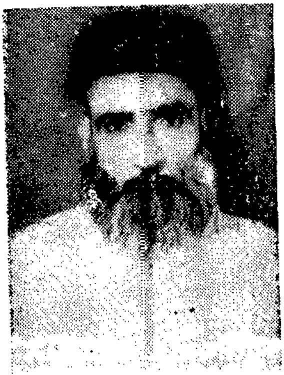

الحاج غلام حيدر خان نظاماڻي ۱۲ ڊسمبر ۱۹۲۸ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ لعل خان نظاماڻي ۾ پيدا ٿيا. سندن والد صاحب جو حاجي تاج محمد خان نظاماڻي صوم و صلوات جا پابند هوندا هئا جنهنڪري پاڻ سندن فرزندن کي به صوم و صلوات لاءِ تاڪيد ڪندا رهندا هئا ۽ ديني تعليم ڏانهن به پاڻ پڙهڻ قرآن شريف جنهن ۾ سندن استاد فقير محمد پروهي، فارسي، عربي ۽ سنڌي جي تعليم به پرائي. تعليم کان پوءِ پنهنجي آبائي پيشي زميداري کي لڳي ويا. انهن کان سواءِ ديني ڪمن ڏي به سندن لاڙو هو رهيو آهي.

سماجي ڪم:

زميداري دوران سندن دل ۾ هميشه سماجي ڪمن ۾ وڌي چڙهي حصو وٺڻ جو شوق هو انهيڪري ملان

اسڪول جهڙو سندن ڳوٺ ۾ هو اُن کي ترقي وٺرائي
۽ وڌايو.

١٩٦٠ع ۾ پاڻ ڊسٽرڪٽ ڪائونسل جا چيئرمين ٿيا ۽ چيئرمينيءَ دوران پاڻ ڊسٽرڪٽ ڪائونسل مڪلي اسپتال ٺهرائي، موجوده مڪلي هائي اسڪول کي هائي اسڪول بنائڻ ۽ ترقي وٺرائڻ لاءِ به پاڻ ڪوشان رهيا ۽ مڪلي ايجوڪيشنل سوسائٽيءَ جا ميمبر رهيا ۽ هينئر اُهيءَ هائي اسڪول جي عمارت ۾ سال ١٩٧٤-٧٥ع کان انٽرميڊيئيٽ ڪاليج کوليو ويو وڃي جنهن ۾ به سندن وڏو حصو آهي ۽ مڪلي هائي اسڪول جي عمارت لاءِ به سندن گهراڻي زمين ڏني سندن چيئرمينيءَ واري وقت ۾ مڪلي کي سڌاريو ويو گهٽيون وغيره پڪيون ڪرايون ويون سندن ڪوششن سان مڪلي گرلز مڊل اسڪول ٺهيو ۽ هاڻي اهو مڊل اسڪول ۽ هاءِ اسڪول تي ڪم ڪري رهيو آهي هڪ مسجد جيڪا مولوي حاجي عبدالله جي نالي سان مشهور آهي تنهن کي نئين سر اڏائڻ ۾ به پاڻ گهڻو حصو ورتو اٿن پاڻ ڪيترن ئي شاگردن کي اسڪالرشپون ڏين ٿا جيڪي ميڊيڪل ۽ انجنيئرنگ پڙهن ٿا.

تنهن کان سواءِ ڦليلي جيڪا ٽنڊي محمد خان کان ٿيندي مڪلي کان اچي ٿي تنهن تي هڪ فرسوده ۽ پراڻي پل هئي اُهيءَ تي نئين پل به سندن ڪوششن سان ٺهي وئي. ۽ هينئر مڪلي تعلقي هيڊ ڪوارٽر اسپتال ٺهي رهي- سندن چوڻ آهي ته ٽائون ڪميٽي لاءِ مارڪيٽ مڪلي ۾ ڪالهه هئي جيڪا سندن ڪوششن سان ٺهي راس ٿي. پاڻ ٻه حج به ڪيا اٿن ۽ ڪيترن ئي ملڪن جو دورو تبليغي جماعتن سان ڪري آيا آهن، جن ۾، راءِ ونڊ، سعودي عرب، بنگلا ديش جا نالا قابل ذڪر آهن.

شاگرد:

سندن چوڻ آهي ته اڄ ڪلهه اسين انهي دور ۾

رهون پيا تنهنڪري اڄ جي شاگرد کي گهرجي ته هو اڄ ڪلهه جي پڙهائي جي قدرن مان فائدو حاصل ڪري هو تعليمي ميدان ۾ پڻ ۽ مقابلي جوڳو هجي ڪنهن ٻئي تعليم ڏي ڌيان ڏيڻ گهرجي.

شاهه ڀٽائي:

باقي چون ٿا ته شاهه جو ڪلام دين جي تبليغ آهي. ۽ شاهه صاحب جو ڪلام مان ظاهر ٿئي ٿو ته شاهه صاحب پنهنجي سڄي عمر دين جي تبليغ ۾ وقف ڪئي ۽ شاهه جو رسالو هڪ مانڊڪ مڻيادار آهي. ڪنهن شاهه سائين جو هي بيت پسند آهي.

تتي ٿڌي ڪاهه - ڪاهي ويل ويهڻ جي
متان ٿئي اونداهه - پير نه پسين پرين جو.

هاري

اسان جي هاري ڀاءُ کي محنت ڪرڻ کپي ۽ جديد زرعي طريقن سان پوک ڪرڻ گهرجي ته جيئن اسان جي ملڪ جي معيشت تي اثر نه پوي ۽ اسان جو ملڪ زراعت ۾ اڳيرو ٿئي.

جناب سيد نذر شاه

جناب سيد نظر شاه ولد سيد خير شاه جن سال ١٩٢٤ع جي ڊسمبر مهيني ۾ ڪوئيٽا ۾ پيدا ٿيا، سندن وڏا اڄ کان اٽڪل ڏيڍ سئو سال پهرين اچي سنڌ ۾ آباد ٿيا.

پاڻ ابتدائي تعليم نوابشاه سيڪنڊري تعليم نوابشاه مان مئٽرڪ سال ١٩٤١ع ۾ پاس ڪئي. تعليم کان پوءِ زميدنداري ۾ لڳي ويا.

سماجي ڪم:

شاه صاحب هڪ سٺا سماجي ڪارڪن آهن نوابشاه جي سول اسپتال جو سڌارو ۽ واڌارو پنهنجيءَ دوستن جي جي خرچ سان ڪيو، جڏهن پاڻ لوڪلبورڊ نوابشاه جا چيئرمين هئا تڏهن سندن وقت ۾ ڪيترائي سڌاري جا ڪم ٿيا. پاڻ هميشه شاگردن جي خدمت ڪندا رهيا آهن.

شاگرد:

شاه صاحب جن شاگرن کي مخاطب ٿيندي چون ٿا

۽ جيئن ته هو ٻهراڳين علم جو طالب آهي، تنهنڪري ڪيس ٻهراڳين تعليم ڏرائڻ گهرجي، ۽ دوران تعليم پنهنجو سمورو وقت پنهنجي تعليم ۾ صرف ڪن.

شاهه پڙائي:

شاهه پڙائي بابت سيد نظر شاهه جو چوڻ آهي ته شاهه پڙائي جو ڪلام تصوف آهي سندس ڪلام عبادت آهي، اسين شاهه صاحب جي ڪلام تي عمل ڪريون ته شاهه پڙائي جو سچو ڪلام سون آهي.

هاري

هاري بابت سندن چوڻ آهي ته عوامي حڪومت کان اڳ، هارين سان ڪافي زيادتيون ٿيون هيون ۽ عوامي حڪومت هارين کي ڪافي سهولتون ڏنيون آهن. ڪين هاڻي گهرجي ته هو محنت ڪن جنهن ۾ قوم، ملڪ جو پلو آهي ۽ سندن پلو آهي.

سيد نظر شاهه ۱۹۷۰ع جي چونڊن ۾ صوبائي اسيمبلي جا ميمبر ٿيا.

جناب علي نواز خان انڙ

جناب علي نواز خان ولد رئيس ولي محمد خان جن سال ١٩٢٢ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ قاضي احمد ۾ پيدا ٿيا. ابتدائي تعليم قاضي احمد مان حاصل ڪئي تنهن بعد پنهنجي آبائي ڌنڌي زمينداري کي لڳي ويا.

انڙ صاحب جن جو شمار سنڌ جي نامور روشن خيال زراعت ۽ باغباني جي ماهرن ۾ آهي. ڪين زراعت باغباني، زمين بابت ڪافي ڄاڻ آهي. ۽ انهيءَ سبب آهي جو

جڏهن بہ ٻاهرين ملڪن ۾ ايگريڪلچر جي باري ۾ سيمينار وغيره ٿين ٿا تہ الڻ صاحب جن بہ انهن ۾ شرڪت ڪن ٿا.

سماجي ڪم

الڻ صاحب زراعت جي ماهر هئڻ سان گڏوگڏ سماجي ڪمن ۾ بہ وڏي چڙهي حصو وٺن ٿا سندن چيئرمينيءَ دوران ڪافي سماجي بهبود وارا ڪم ٿيا آهن جيڪي هميشه ياد رهندا رورل هيلٿ سينٽر قاضي احمد، قاضي احمد ۾ هاءِ اسڪول بلڊنگ، ٽورزيمٽ ريسٽ هائوس، هڪ لنچنگ هٽ پوسٽ آفيس ۽ پبلڪ پارڪ بہ سندن ڪوشش جو نتيجو آهن سندن ٺهرايل ناز باغ جنهن کي سنڌ جو شالامار باغ چيو وڃي ٿو ڪافي مشهور آهي. انهن کان سواءِ قاضي احمد ۾ هڪ ايگريڪلچر ريسرچ اسٽيشن قائم ٿيل آهي جتي زراعت جا نت نوان تجربا ڪيا وڃن ٿا. الڻ صاحب جو چوڻ آهي تہ سندن ڳوٺ ۾ آمريڪا جا ماهر آيا آهن جن سندن زراعت جي جديد طريقن کي ڪافي ساراهيو آهي. انهن کان سواءِ ڪيترن غريب شاگردن کي اسڪالرشپون، ڪتاب وغيره بہ پنهنجي خرچ سان وٺي ڏنا ڏين علي نواز هاءِ اسڪول ۽ هيلٿ سينٽر لاءِ پاڻ زمين ڏني اٿن. ڪيترن غريب هارين کي قرض معاف ڪري ڇڏيو اٿن.

شاگرد

الڻ صاحب کي تعليم جي ڦهلاءُ جو تمام گهڻو اونو آهي ۽ سندن چوڻ آهي تہ شاگرد جو اولين فرض اهو آهي تہ هو علم پرائڻ تي پورو ڌيان ڏين انهي بعد پنهنجي ذهانت، طاقت ۽ قوت جو صحيح استعمال ڪن، هو پنهنجي والدين استاد جا فرمانبردار ٿي رهن پنهنجي ڪردار ۽ اخلاق تي ڌيان ڏين ڇاڪاڻ جو اڳتي هلي ڪين سندن اخلاق ۽ ڪردار ڪم ايندو.

شاهه ڀٽائي:

اُن صاحب جو چوڻ آهي ته شاهه ڀٽائي جو اسان جي دلين تي قبضو آهي سندن پيغام اسان وٽ محفوظ آهي. ڀٽائي صاحب هڪ فلاسفر، وڏا شاعر ۽ ولي الله هئا. شاهه جي ڪلام جو زندگي جي هر شعبي تي اثر آهي. ڪن شاهه سائين جو هي بيت وڌيڪ پسند آهي.

سائين سدائين ــ ڪرين مٿي سنڌ سڪار،
دوست مٺا دلدار ــ عالم سڀ آباد ڪرين.

(شاهه)

هاري:

اُن صاحب جو چوڻ آهي ته اسان جي آبادگار جو اولين فرض آهي ته هو پنهنجي واٽرن ۽ ناٽين تي ڌيان ڏين، جيڪڏهن هو آبادي وڌائڻ ٿا چاهين ته زمين جي صحيح لهول ڪن. الهيءَ لاءِ ڪين محورو ولڻ گهرجي، جديد طريقن سان اسين آبادي وڌائي سگهون ٿا.

عوامي حڪومت آبادگارن کي ڪيترين ئي سهولتون ڏنيون آهن جن مان هو فائدو حاصل ڪري، ۽ پنهنجي زرعي آبادي وڌائي جيڪا سندس زندگي خوشحال بڻائيندي.
اُن صاحب ١٩٧٠ع جي اليڪشن ۾ سنڌ صوبائي اسيمبلي جا ميمبر ٿيا.

جناب واحد بخش خان ٻگهيو

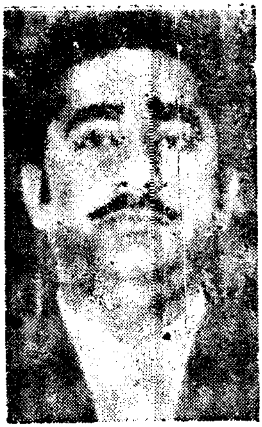

جناب واحد بخش خان ٻگھيو ولد رئيس ڏني بخش خان ٻگھيو جن پنهنجي آبائي ڳوٺ لعمن گڏ تعلقي ڏوڪري ۾ ۱۹۴۰ع ۾ ڄاول ٿيا. پرائمري تعليم حاصل ڪرڻ بعد ۱۹۵۸ع ۾ لاڙڪاڻي مان مئٽرڪ پاس ڪئي. ان بعد گھرو حالتن جي ڪري اڳتي تعليم کي الوداع چئي پنهنجي آبائي پيشي زميداري کي لڳي ويا.

سماجي ڪم:

ٻگھيو صاحب هڪ نوجوان سماجي ورڪر ۽ بهترين صلاحيتن جا مالڪ آهن. پاڻ پنهنجي ڳوٺ ۾ هڪ خانگي اسڪول جنهن ۾ بورڊنگ جو به بندوبست آهي قائم ڪيو اٿن، جنهن ۾ ڪجهه شاگرد پڙهن ۽ رهن ٿا. تنهن کان سواءِ جهڏيو سهڙو، مگرپاڙا، پرائي گڏ ۾ اسڪولن جو بنياد وڌو اٿن. ان کان علاوه ڪيترن ئي ڳوٺن کي سندن ڪوشش

سان هڪا رستا ۽ هوائي ملي آهي- جن ۾ موئن جو دڙو، باڊه، باڪراڻي، ڏوڪري ۽ ٻگهڙ جا ڳالا قابل ذڪر آهن- انهن کان سواءِ انهن ڳوٺ ۾ هڪ ڊسپينسري (ميٽرنٽي هوم) مردالي اسپتال- وارهه ۾ اسپتال- ميهڙ ۾ اسپتال ڏوڪري ۾ اسپتال- باڪراڻي هاءِاسڪول- ڳهرلو ۽ باڊهه ۾ هاءِ اسڪول- آريجا وارهه ۽ موئن جي دڙي جا مڊل اسڪول بہ سندن ڪوشش جو نتيجو آهن.

جيئن تہ ٻگهيو خاندان مغلن جي دور ۾ سنڌ ۾ آيو ۽ سماجي عوامي خدمتن ڪري ڏاڍو مقبول ويو آهي انهيءَ ڪمترن ئي شاگردن جي وقت بہ وقت مالي مدد ڪندا رهن ٿا.

شاگرد

شاگرد کي مخاطب ٿيندي ٻگهيو صاحب جو چوڻ آهي تہ شاگرد کي گهرجي تہ هو تعليم دوران عملي سياست کان پاسو ڪن. تعليم سان گڏ پنهنجي اخلاق ۽ ڪردار جي پاڪيزگي لي مڪمل ڌيان ڏين.

شاه ڀٽائي

شاه ڀٽائي بابت ٻگهيو صاحب جن جو چوڻ آهي تہ شاه عوامي شاعر آهي ڇاڪاڻ جو شاهہ سائين جو شعر، شهر شهر ڳوٺ ڳوٺ پهرائي ۾ ڳايو وڃي ٿو شاه صاحب جڳ مقبول شاعر آهي- انهن کان سواءِ سدا حيات.

ٻگهيو صاحب جو چوڻ آهي شاه جو رسالو قرآني آيتن جو ترجمو آهي- ڇاڪاڻ جو شاه صاحب خود فرمايو آهي تہ:

جي تو ٻيت ڀانيا سي آيتون آهن

انهن کان سواءِ ٻگهيو صاحب کي سر ليلا چنيسر ۾ هي ٻيت وڌيڪ پسند آهي.

الله ڏاهي ۽ ڏيان، ڏاهيون ڏک، ڏسن
مون سڄڻ سون ساڻ، پوراڻي ۾ پال ڪيا.

هاري

پلیجو صاحب جو چوڻ آهي ته اڄوڪو هاري عوامي حڪومت جي زرعي سڌارن مان مطمئن آهي. هاڻي کين گهرجي ته محنت ڪن ۽ زراعت جي پراڻن طريقن سان گڏ نوان طريقا ورتائي ملڪ جي آبادي وڌائين ڇاڪاڻ جو ملڪ جي آبادي وڌائڻ ۾ انسان جو ملڪ سرسبز آباد ٿيندو ۽ خودڪفيل بڻجي ويندو. جنهن ۾ هاري جو به ڀلو آهي ۽ ملڪ ۽ عوام جو به ڀلو آهي.

پلیجو صاحب جن ١٩٧٠ع جي چونڊن ۾ پيپلز پارٽي جي ٽڪيٽ تي سنڌ صوبائي اسيمبلي جي سيٽ کٽي.

جناب در محمد اوستو

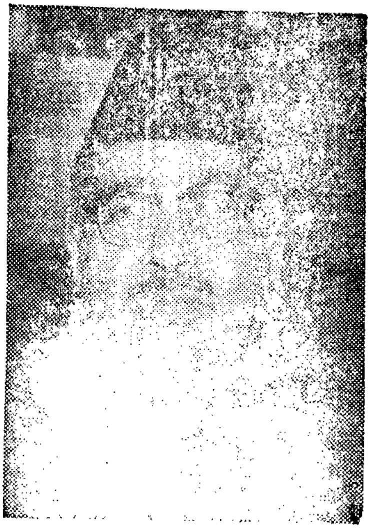

اوستو صاحب جن ١٦ جولاءِ ١٩١٧ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ پائي ڏڏه آباد ضلع جيڪب آباد ۾ جنم ورتو. پائي ڏڏو جو ڳوٺ سندن ڏاڏي صاحب جي نالي سان آهي. سندن والد صاحب جناب محمد حيات جن هڪ نيڪ ۽ درويش صفت انسان هئا. اوستو قبيلا اصل ۾ سومرا آهن ۽ اوستو سندن لقب آهي. جناب در محمد صاحب جن ابتدائي تعليم ڳوٺ مان حاصل ڪئي ۽ مئٽرڪ شڪارپور جي چيلا سنگهه سيتلداس اڪيڊمي مان پاس ڪئي. اوستو صاحب جن کي فارسي ۽ عربي مان سٺي ڄاڻ آهي ۽ اها تعليم پاڻ مولوي محمد ايوب مهر صاحب کان پرائي.

اوستو صاحب جن جو چوڻ آهي ته پاڻ ١٩٣٢ع ۾ ڳوٺان لڏي اچي جيڪب آباد ۾ رهيا.

سماجي ڪم:

جيڪڏهن ته اوستو صاحب جن هڪ مخلص سماجي ڪارڪن آهن ۽ انهن سماجي بهبود واري ڪمن سان ڪهڙي گهڻي دلچسپي آهي اهوئي سبب آهي جو پاڻ ضلعي جيڪب آباد جي مقبول شخصيت آهن سندن چيئرمينيءَ جي عهد ۾ ضلعي جيڪب آباد ۾ جيڪي به سماجي ترقياتي ڪم ٿيا تن ۾ سندن ڪافي هٿ هو. جن ۾ ڪاليج، هاءِ اسڪول، مڊل ۽ پرائمري اسڪول ۽ سندن تعليم وزارت واري دور ۾ جهڏڙ هاءِ اسڪول کي اپ گريڊ ڪيو ۽ ان جي عمارت اڍائي لک رپين جي لاڳت سان ٺهي تيار ٿي انهن کان سواءِ غريب شاگردن لاءِ ١٠ لک رپيا اسڪالر منظور ڪئي ڪوٽڙي کان سيوهڻ تائين روڊ سندن ڪوشش جو نتيجو آهي. سيوهڻ کي دادو ۽ لاڙڪاڻي سان ڳنڍيندڙ روڊ جڏهن پاڻ وزير ٽرانسپورٽ هئا ته اهي روڊ پاڻ منظور ڪرايون.

پاڻ جيڪڏهن ته علم دوست شخص آهن ڪيترن ئي غريب مستحق شاگردن کي وقت بوقت مدد ڪندا رهندا.

شاگرد

شاگرد کي مخاطب ٿيندي اوستو صاحب جو چوڻ آهي ته شاگرد تعليم ۾ گهري دلچسپي سان پڙهو وٺن ته جيئن سنڌ وري علامه آءِ. آءِ. قاضي ۽ ڊاڪٽر داؤد پوٽي جهڙيون هستيون پيدا ڪري. جيڪڏهن حقيقت ۾ شاگرد پنهنجي سنڌ سونهاري کي سڌارڻ چاهين ٿا ته هو وڌيڪ توجه تعليم ۾ ڏين. شاگردن تي اهو الزام آهي ته هو ڪاپي ڪري پاس ٿا ٿين ڪين گهرجي ته اهي بدنما داغ کي محنت ذريعي مٽائين. هو اٿري ته محنت ڪن جو سنڌ جيڪا پاڪستان جو هڪ حسين صوبو آهي سا مٿين نظر ڪري سگهي.

شاهه ڀٽائي:

شاهه سائينءَ بابت سندن چوڻ آهي ته شاهه جو پيغام اخوت، محبت، حب الوطني ۽ الفت لوڪن سان ڀرپور آهي ۽ خدا تعاليٰ اسان کي توفيق عطا فرمائي ته پنهنجي ملڪي ۽ صوفي شاعر جنهن جو درجو اعليٰ آهي ان جي ڏيکاريل راهه ۽ سندس پيغام ۾ سمايل رازن تي عمل ڪريون ۽ پاڻ ۾ خاصيتون پيدا ڪريون. ڪين هي سٽون پسند آهن:

سائينم سدائين ڪرين مٿي سنڌ سڪار
دوست مٺا دلدار عالم سڀ آباد ڪرين
(شاهه)

اوستو صاحب جن ١٩٧٠ع جي چونڊن ۾ جيڪب آباد مان سنڌ صوبائي اسيمبلي جا ميمبر ٿيا ۽ جناب ممتاز علي ڀٽو صاحب جي وزارت ۾ سنڌ جا وزير تعليم ٿيا.

راڻا چندر سنگهه صاحب

راڻا چندر سنگهه ولد راڻا ارجن سنگهه ۹ مارچ ۱۹۳۱ع ۾ عمرڪوٽ ۾ پيدا ٿيا. سندن وڏن کي ٿر ۾ جاگيرون مليل هيون ۽ اهي راڻا جاگير مشهور آهي. سندن تعلق مشهور راجپوت قوم سوڍا سان آهي، راڻو سندن لقب آهي.

اسان تاريخ جو مطالعو ڪنداسين ته سوڍا هڪ بهادر راجپوت قبيلو آهي. ابتدائي تعليم حاصل ڪرڻ کان پوءِ پاڻ ڏيرادون مان سينئر ڪيمبرج ڪئي.

سماجي خدمتون:

جيئن ته راڻا صاحب جن پهنجي تڪ ۾ ڪيترائي سماجي ڪم ڪيا آهن. پاڻ ڪيترن ئي هندو شاگردن جي

وقت بوقت مدد ڪندا رهن ٿا. تنهن ڪانسواءِ شهر جي ڪمن ۾ به سندن ڪافي چاهه رهيو آهي، پاڻ فراخدل، طبيعت جا مالڪ آهن.

سندن چوڻ آهي ته انسان هن دنيا ۾ ٻئي انسان جي مدد لاءِ پيدا ٿيو آهي تنهنڪري اسان کي گهرجي ته بي خوف ٿي انسانيت جي خدمت ڪريون.

جيئن ته پاڻ پنهنجي سوڍا قبيلي جا سردار آهن، تنهنڪري انهيءَ حيثيت سان پاڻ هميشه پنهنجي قبيلي جي ماڻهن جي هميشه دل کولي مدد ڪن ٿا.

شاگرد:

شاگرد کي مخاطب ٿيندي راڻا صاحب جو چوڻ آهي ته شاگرد کي گهرجي ته هو محنت ڪن، جفاڪشي ۽ لڳ لڳيتي سان علم حاصل ڪن، جيئن ته هي تعليمي مقابلي جو دور آهي هن دور ۾ جيڪو محنت ڪندو سو ڪامياب ٿيندو. تعليمي اصلاحات جيڪي عوامي حڪومت طرفان جاري ڪيل آهن ۽ تعليمي اصلاحات غريب شاگردن لاءِ سهارو آهن ۽ هنن اصلاحات تي عمل ڪرڻ سان هو پنهنجي منزل تي پهچي سگهن ٿا.

شاهه ڀٽائي

راڻا صاحب جو چوڻ آهي ته شاهه جو ڪلام اسان جي دلين ۾ هميشه جهولڻدڙ جهولو آهي، جيڪو هميشه زنده رهندو، شاهه جو ڪلام ئي اسان لاءِ مشعل راهه آهي.

هاري

هاري کي مخاطب ٿيندي راڻا صاحب جو چوڻ آهي ته هاري کي سخت محنت ڪرڻ گهرجي ۽ ملڪ جي پيداوار وڌائڻ لاءِ ڪمر ٻڌي جوابداري سان محنت ڪرڻ کپي، جنهن ۾ هو پاڻ خوشحال رهندو ۽ ملڪ ۾ آسودگي جي راهه ڏانهن گامزن رهندو.

جناب مير سندر خان سندراڻي

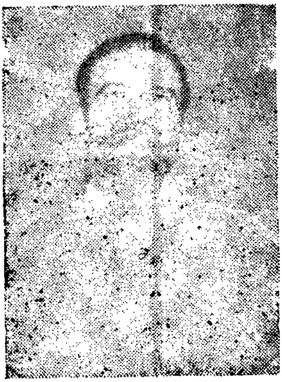

جناب مير صاحب سال ١٩٢٦ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ دڙي تعلقه کنڌڪوٽ ۾ پيدا ٿيا. سندن والد صاحب سردار مير زين الدين خان مشهور ۽ معروف شخصيت هئا ۽ پنهنجي قبيلي جا سردار هئا. سندراڻي بليدي بلوچ قبيلي جي هڪ شاخ آهي جي قبائل ايران ۽ روس ۾ به آهن، سندراڻي صاحب جا وڏا جن ۾ مير چاڪر خان جو نالو سر فهرست آهي جيڪي اچي سنڌ ۾ آباد ٿيا.

مير سندر خان پنهنجي ابتدائي تعليم سينٽ پيٽرڪس اسڪول ڪراچي مان حاصل ڪئي ۽ ٥-٦ سال علامه آءِ. آءِ. قاضي جن جي صحبت ۾ گذاريو ۽ جناب اي. ڪي بروهي صاحب کان پرائيويٽ پڙهائيندا هئا. ۽ اهوئي سبب آهي جو مير صاحب کي علم، ادب ۽ تاريخ ۾ ڪافي چاهه آهي.

سماجي ڪم

جيئن ته مير صاحب جن هڪ سٺا سماجي ورڪر آهن

سندن ڪنڊراڻي سماجي ڀلي لاءِ ڪم ڪيل آهن پاڻ جڏهن
١٩٥٤ع ۾ ڊسٽرڪٽ ڪائونسل جيڪب آباد جا صدر هئا،
تنهن دوران پاڻ ڊسٽرڪٽ ڪائونسل هال ٺهرايو، پاڻ ١٩٦٥ع
واري لڙائي ۾ اٽڪل ٦ لک روپيه چندو ڪري حڪومت
کي ڏنو.

١٩٧١ع واري جنگ دوران پاڻ تحصيل ڪنڌڪوٽ
مان ٨ لک روپيه جمع ڪرائي حڪومت کي ڏنا. ان کان
سواءِ مير صاحب جن جا ڀيا به ڪنڊراڻي سماجي ڪم ڪيل
آهن اڄ به وٽن هڪ هاسٽل آهي جيڪا ١٩٤٨ع کان وٺي
هلائيندا پيا اچن جنهن ۾ ٨-١٠ ڇوڪرا رهن ٿا انهن جو
کاڌو پاڻي ٽڪي مير صاحب جن جي طرفان بندوبست ٿيل
آهي. ان کان سواءِ ڪيترن شاگردن کي اسڪالرشپون به
ڏيندا رهن ٿا.

شاگرد:

شاگردن کي مخاطب ٿيندي سردار خان جن جو چوڻ
آهي ته شاگردن کي گهرجي ته هو وڌيڪ محنت ڪن، سياست ۾
تعليم ختم ڪرڻ کان پوءِ ڀلي وڃن مگر دوران تعليم،
تعليم تي پورو توجه ڏين.

شاهه ڀٽائي:

شاهه ڀٽائي بابت مير صاحب جن جو چوڻ آهي ته
اسان جو فرض آهي ته شاهه سائين جو ڪلام پڙهون ۽ ان
کي سمجهون، شاهه جو رسالو اسان لاءِ رهبر آهي شاهه جي
ڏسيل اصولن تي هلي پنهنجي زندگي ڪامياب بڻايون هونءَ
ته ڪين سڄي رسالي سان پيار آهي مگر مير صاحب کي هي
شعر وڌيڪ پسند آهي.

سُتا اُٿي جاڳ، ننڊ نه ڪجي ايتري

هاري:

هاريءَ کي مخاطب ٿيندي مير صاحب جن جو چوڻ

آهي ته اسان جي ملڪ جو دارومدار زراعت تي آهي ۽ اسان جي ملڪ جي هاري کي زراعت وڌائڻ لئي پنهنجو سمورو وقت صرف ڪرڻ گهرجي جيڪڏهن اسان زراعت نه وڌائي نه پوءِ اسين اڳتي هلي خودڪفيل ٿي ڪونه سگهنداسين.

هاري ۽ زميندار هڪ گاڏي جا ٻه ڦيٿا آهن تنهنڪري سندن تعاون نهايت ضروري آهي.

مير سندر خان سال ١٩٧٠ع جي اليڪشن ۾ صوبائي اسيمبلي سنڌ لاءِ پيپلز پارٽيءَ جي ٽڪيٽ تي ميمبر چونڊيا ويا.

جناب عبدالحميد ميمڻ ولد حاجي صادق علي ميمڻ ٺٽو۔

جناب عبدالحميد ميمڻ صاحب ١٩ جولاءِ سال ١٩٤٦ع ۾ ٺٽي ۾ پيدا ٿيا. سندن خاندان سنڌ ۾ تعارف جو محتاج نه آهي. سندن والد صاحب مرحوم حاجي صادق علي ميمڻ جن هڪ خدا ترس، بزرگ ٿي گذريا آهن، ۽ هميشه ٺٽي عوام جي ڀلي لاءِ ڪم ڪيو. جنهن لاءِ سڄي سنڌ کين ياد ٿي ڪري. جناب عبدالحميد صاحب جن پرائمري تعليم پنهنجي ڳوٺان آخوند برادريات مدرسي مان پوءِ مئٽرڪ ١٩٦٤ع گورنمينٽ هاءِ اسڪول ٺٽو ١٩٦٦ع ۾ (بي. اي) ايس. ايم ڪاليج ڪراچي مان ڪئي. جڏهن ته سندن والد محترم جن جو انتقال سال ١٩٧١ ۾ ٿيو ۽ پاڻ مجلس پارٽي طرفان ايم. پي. اي ٿيا آهن.

سماجي ڪم:

سندن چوڻ آهي تہ اسان جو ضلع گهڻو پٺتي پيل هو، هن ضلعي لاءِ اڃا ڪجهہ ڪرڻو آهي.

سندن وڏن کان وٺي ديهي مدرسن ۽ تعليمي ادارن جي مدد جو سلسلو هلندو پيو اچي ۽ پاڻ بہ انهيءَ سلسلي کي قائم رکيو اچن. سندن چوڻ آهي تہ جيئن هميشہ سندن مٿان وڏي ذميواري آهي ۽ پاڻ پنهنجي ملڪ جي اڳيان جوابدار آهن پاڻ پنهنجي ضلعي جي سماجي ڪمن ۾ دلچسپي سان ڀرو وٺي رهيا آهن.

شاگرد:

شاگرد کي مخاطب ٿيندي محترم صاحب جن چيو تہ شاگردن ۾ ڇوڪرا هجن يا ڇوڪريون کين دل لائي تعليم پرائڻ گهرجي. اسان جي ملڪ ۾ ڇوڪرين جي تعليم جي سخت ضرورت آهي انهيڪري اسان کي ڇوڪرين جي تعليم ڏانهن وڌ ۾ وڌ ڌيان ڏيڻ گهرجي تہ جيئن هن مادرن زماني ۾ ڇوڪريون مردن سان تعليمي ميدان ۾ ڪلهو ڪلهي سان ملائي هلن ۽ پٺتي نہ هجن.

شاهہ ڀٽائي:

شاهہ سائين جي ڪلام بابت محترم صاحب جن جو چوڻ آهي تہ شاهہ جو ڪلام لصحت، آهي ۽ سائين جو سڄو رسالو زندگي جي سڀني پهلوئن لاءِ روشني وجهي ٿو. کين ڀٽائي ڀلاري جو هي شعر وڌيڪ پسند آهي ڇاڪاڻ جو هن بيت ۾ سستي کي ننديو ويو آهي.

ستا اٿي! جاڳ، ـ ننڊ نہ ڪجي ايتري،
سلطاني سهاڳ، ـ ننڊن ڪندي نہ ملي.

(شاهہ)

هاري

هاري کي مخاطب ٿيندي سندن چوڻ آهي ته اسان جي عوامي حڪومت جي زرعي سڌارن مان هاري ڀائرن کي پورو پورو فائدو حاصل ڪرڻ گهرجي جيئن ته اسان جو ملڪ اڳتي هلي دنيا جي ملڪن سان آبادي، زراعت جي ميدان ۾ ڪلهو ڪلهي سان ملائي هلي.

الحاج امير بخش خان جوڻيجو

جناب امير بخش خان جوڻيجو ولد امام بخش خان جوڻيجو جن سال ١٩٢٤ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ علي بخش خان جوڻيجو، تعلقه خيرپور ناٿن شاهه ۾ پيدا ٿيا. سال ١٩٣٩ع ۾ فائنل پاس ڪئي ۽ ١٩٤٠ع ۾ آبداري پاس ڪئي ۽ ديني تعليم پنهنجي ڳوٺان حاصل ڪئي.

سماجي ڪم:

جوڻيجو صاحب جن پنهنجي محنت، صداقت ۽ ايمانداري جي ڪري مشهور آهن، پاڻ پنهنجي ڳوٺ ۾ مدرسو کوليو جنهن ۾ استادن جو پگهار پاڻ ڀريندا آهن ان ڪالسواءِ پاڻ ٣٠ شاگردن لاءِ بورڊنگ هائوس جو بندوبست به ڪيو اٿن تنهن ڪالسواءِ قاضي برهان الدين خانپور وارو ۽ شاهه عنايت جي مقبري جي تعمير ۾ سندن ڪافي حصو آهي. پاڻ سندن والد صاحب جي وفات کانپوءِ چيئرمين ٿيا ۽ سندن انتظاميه ۾ ڪيترائي فلاح بهبود جا ڪم ٿيا

۽ ڪيترا اسڪول، جهڙوڪ ٺٽو ۽ هيرپور ٽائون شاهه ۾ گورنمينٽ ڪاليج ٺهرائڻ ۾ سندن وڏو حصو آهي ۽ سندن ڪوشش سان هيرپور ٽائون شاهه کان سمتا ٽاڻ ۹ ميل پڪو رستو ٺهي رهيو آهي. پاڻ رورل پروگرام ۾ ضلعي جا ميمبر آهن ۽ ڪوشش آهي ته هتي ٽيليفون لڳي.

شاگرد:

شاگرد کي مخاطب ٿيندي جوڻيجو صاحب جو چوڻ آهي ته شاگرد کي گهرجي ته تعليم تي توجه ڏين ۽ حڪومت جي ڏنل سهولتن مان فائدو حاصل ڪن، عملي سياست کان پري رهن کين والدين، استاد ۽ وڏن جي عزت ڪرڻ گهرجي.

ڀٽائي صاحب

شاهه سائين بابت جوڻيجو صاحب جن جو چوڻ آهي ته شاهه صاحب جي شعر مان ٻه معنائون نڪرن ٿيون هڪ ديني معنيٰ ٻيو دنوي معنيٰ. اسان جيڪڏهن شاهه صاحب جي رسالي تي عمل ڪرائون ته آخرت ۽ هي زمانو سنو گذرندو. هونءَ ته کين سڄي رسالي سان پيار آهي مگر کين هي شعر وڌيڪ پسند آهي.

سائينم سدائين ڪرين مٿي سنڌ سڪار
دوست مٺا دلدار عالم سڀ آباد ڪرين

(شاهه)

هاري

هاري بابت جوڻيجو صاحب جن جو چوڻ آهي ته هاري کي اسانجي عوامي حڪومت جي ڏنل سهولتن مان وڌ ۾ وڌ فائدو حاصل ڪرڻ گهرجي کين وڌيڪ محنت ڪرڻ گهرجي ان ۾ سندس ۽ اسان جي پياري ملڪ جو فائدو آهي. انهن ڳالهين کي مدنظر رکندي کين گهرجي ته جيترو ٿي سگهي اوترو وڌيڪ محنت ڪن.

۱۹۷۰ع جي اليڪشن ۾ پاڪ پيپلس پارٽي جي طرفان سنڌ صوبائي اسيمبلي جا ميمبر ٿيا، هن اليڪشن ۾ پاڪ سڄي مغربي پاڪستان ۾ تمام گهڻا ووٽ کڻي ۽ وڏي اڪثريت سان ڪامياب ٿيا.

سيد مراد علي شاهه پريا

سيد مراد علي شاهه والد سيد نور محمد شاهه صاحب جن سنه ١٨٣٨ع جولاءِ ٢٤ تي ڳوٺ پريا ۾ پيدا ٿيا، پاڻ ابتدائي تعليم پريا شهر ۽ مئٽرڪ لوڪل بورڊ هائي اسڪول ٽارو شاهه مان سال ١٩٥٦ع ۾ پاس ڪئي ۽ بي- اي سروري اسلاميه ڪاليج هالا مان سال ١٩٦٠ع ۾ پاس ڪئي.

سماجي ڪم:

جيئن ته شاهه صاحب جو تعلق هڪ معزز امير سيد گهراڻي سان آهي، تنهن جي باوجود پاڻ هڪ بهترين سماجي ڪارڪن آهن ۽ پاڻ سماجي خدمتون ڪندا پئي آيا آهن، جن ۾ پاڻ اڃا مئٽرڪ جو امتحان ڏنو هئائون ۽ تنهن بعد پاڻ اسڪول (جتان مئٽرڪ جو امتحان ڏنو) ۾ ويهي ڇوڪرن کي فارسي پڙهائيندا هئا، تنهن بعد جڏهن هائي اسڪول ڪاليج جي درجي کي پهتو ته شاهه صاحب جن رضاڪارانه طور ڪاليج ۾ اقتصاديات جا درجا وٺندا هئا.

جيئن تہ سندن والد سيد نور محمد شاهہ صاحب جن هڪ نهايت ئي اعليٰ قسم جا انسان هئا، تنهن وانگر سيد مرادعلي شاهہ بہ سندن والد صاحب جي نقش قدم تي هلندو پيو اچي. سندن والد صاحب جي وقت کان جن شاگردن لاءِ اسڪالرشپون ۽ جن بيوه عورتن لاءِ وظيفا قائم آهن سي مراد علي شاهہ صاحب برقرار رکيو اچي تنهن کان سواءِ سندن ڀٽائي صاحب ۽ قلندر شهباز سان خاص عقيدت آهي، پاڻ سنڌا ڌالدنگر آهن، ۽ پڙهيا جي شاگردن ۾ ڌالد جو شوق حقيقت ۾ پاڻ ڏيارياڻون. جيئن تہ سيد مراد علي شاهہ پاڻ کي ماڻهن جي ڪم لاءِ وقف ڪري ڇڏيو آهي. سندن چوڻ آهي تہ اڻون عوام جا ڪم بنا لالچ جي ڪريان ٿو جنهن جو اجر ڪم الله تعاليٰ ڏيندو.

شاگرد

اڄ جي شاگرن کي پيغام ڏيندي سيد مراد علي شاهہ جن چيو ٿا تہ شاگرد کي گهرجي تہ پڙهائي سان گڏوگڏ سماجي ڀلائي واري ڪم ۾ وڏي چڙهي حصو وٺن ۽ ڪمن استاد، مائٽ جي عزت ۽ پهنجي فرض (تعليم) جيڪو مٿن رکيل آهي تنهن تي ڪاربند ٿين سندس عزت ۽ مان وڌن جي عزت ڪرڻ سان آهي. تعليم دوران عملي سياست کان جيترو ٿي سگهي پاسو ڪن.

شاهہ ڀٽائي:

شاهہ ڀٽائي صاحب جي شعر بابت سيد مراد علي شاهہ جن جو چوڻ آهي تہ شاهہ ڀٽائي کي ڪيترا ماڻهو فقط شاعر ڪيو ٿا سمجهن مگر ڀٽائي صاحب هڪ قانون دان ۽ فلاسفر بہ آهي، شاهہ صاحب جو ڪلام سمنڊ آهي جنهن جا فقط چند قطرا اسين سمجهي سگهيا آهيون. جيڪڏهن اسين شاهہ سائين جي بيت تي عمل ڪريون تہ اسين انهن سان بہ سٺ ڪجهہ پرائي سگهون ٿا.

کين هي بيحد وڌيڪ پسند آهي.

الست بربڪم جڏهن ڪن پيوم
تڏهن تت ڪيوم وچن ورهين سين

هاري ڀاءُ کي پيغام ڏيندي شاهه صاحب جو چوڻ آهي ته جيڪڏهن هاري چاهي ته هو ڪامياب زندگي گذاري ته کيس ٻن ڳالهين تي عمل ڪرڻ گهرجي. (١) محنت (٢) ايمانداري. تنهن سان گڏ پنهنجي اولاد کي تعليم ڏانهن رجوع ڪن کين زناني تعليم ڏانهن به توجه ڏيڻ گهرجي ڇاڪاڻ جو هڪ سٺي شهري بنجڻ لاءِ تربيت ضروري آهي جيڪا کيس والدين کان ملي ٿي.

ماءُ جو ڪردار ٻار لاءِ وڏي اهميت وارو آهي. تنهن ڪري زناني تعليم کان به هاري کي غافل نه ٿيڻ گهرجي ۽ اسان جي هاري جي اولاد کي گهرجي ته هو تعليم سان گڏوگڏ پنهنجي پيءُ جي ڪم ۾ به چاڙ رکن. تنهن کان سواءِ هاري کي جيترو ٿي سگهي محنت ڪري، اها محنت سندس ذات لاءِ، سندس ٻچن لاءِ منتري ملڪ لاءِ ڪري.

جناب حاجي محمدبخش خان جمالي

جناب حاجي محمد بخش خان جمالي ولد رئيس ڏاتل خان جمالي جن سال ١٩٣٦ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ ڏاهي ۾ پيدا ٿيا. سندن تعلق مشهور جمالي بلوچ قبيلي سان آهي، جيئن ته جمالي صاحب جن جا والد صاحب به جمالي قوم جا سردار هئا، ۽ سندن وفات کان پوءِ حاجي محمد بخش خان کي جمالي قوم جو سردار تسليم ڪيو ويو. جمالي صاحب جن عابد ۽ مخلص آهن، ابتدائي تعليم حاصل ڪرڻ کان پوءِ ٽپيداري جو ڪورس ڪيو ۽ پوءِ پنهنجي آبائي ٻنيءَ زمينداري ۾ لڳي ويا.

سماجي خدمت:

جيئن ته حاجي صاحب ٻه ڀيرا يونين ڪائونسل بهاول پور جا چيئرمين چونڊيا ويا ۽ پنهنجي ايام ڪاري ۾ ڪيترائي سماجي ڪم ڪيا آهن ۽ ڪيترائي اسڪول ۽ مدرسا ٺهرايائون باقي هميشه غريبن ۽ مستحق ماڻهن جي مدد ڪندا رهن ٿا.

شاگرد:

شاگرد کي مخاطب ٿيندي حاجي صاحب جن جو چوڻ آهي ته شاگرد کي گهرجي ته هو پنهنجي زندگي صحيح راهه تي هلائين ۽ سمجهن ارادي جي پختگي هجي ڪن ديني تعليم جي ڄاڻ ضروري آهي ۽ پنهنجو سڄو ڌيان تعليم تي ڏين. تعليم جو مقصد سمجهن ۽ انهيءَ مقصد کي حاصل ڪرڻ لاءِ محنت ضروري آهي.

شاهه پڙهائي:

حاجي صاحب جن جو چونڊ آهي ته شاهه سائين جو ڪلام ٻڌڻ اولهيءَ معنيٰ رکي ٿو ۽ ان کي سمجهڻ لاءِ ضروري آهي ته علم وارو ماڻهو هجي ۽ سمجهدار هجي.

هاري:

حاجي صاحب جو چونڊ آهي ته هاري هجي يا زميندار ڪمن ڀاڱ ۾ ٻڌي ڪرڻ گهرجي ۽ محنت ڪرڻ گهرجي.

حاجي محمد بخش خان جن سال ١٩٧٠ع جي اليڪشن ۾ پيپلس پارٽي جي ٽڪيٽ تي صوبائي اسيمبلي جا ميمبر ٿيا.

جناب ولي محمد چاموٽ

جناب ولي محمد چاموٽ صاحب جن ۱۹۱۹ ۾ ڪراچي جي ابراهيم حيدري ڳوٺ ۾ پيدا ٿيا ابتدائي تعليم حاصل ڪرڻ کان پوءِ ۱۹۳۳ ۾ سنڌ مدرسة الاسلام مان مئٽرڪ ڪئي سندن اڳتي تعليم حاصل ڪرڻ جو خيال هو مگر ڪن مجبورين سبب اڳتي تعليم حاصل ڪري ڪونه سگهيا. سندن چوڻ آهي ته پاڻ مورڙي جي خاندان سان تعلق ٿا رکن ۽ مورڙي ۽ مڇ جو ذڪر شاهه جي رسالي ۾ آهي، ڪراچي جو اصل نالو ڪلاچي هو ۽ مائي ڪلاچي هڪ همت ڀري عورت ماهيگير خاندان ۾ ٿي گذري آهي ۽ وقت بدلجڻ کان پوءِ ڪلاچي مان ڦري ڪراچي نالو ٿيو.

سماجي ڪم

پاڻ ۱۹۴۵ ۾ ڪراچي فشرمين سوسائٽي قائم ڪئي ۽ ان جا وائس چيئرمين ٿيا. اها سوسائٽي جو تمام ماهيگيرن جي فلاح و بهبود لاءِ آهي ۽ هن سوسائٽي تحت ماهيگيرن

کي ڪيترين ئي سهولتن مليل آهن، هي سوسائٽي پاڪستان جي وڏي ۾ وڏي سوسائٽي آهي. جاموٽ (ڇڳو مڙس) جي حيثيت سان ولي محمد صاحب پنهنجي قوم جي اصلاح ۽ بهبود لاءِ ڪافي ڪجهه ڪيو. اهوئي سبب آهي جو اڄ ماهيگيرن جي ٻارن کي اسڪول ۽ ڪاليجن ۾ تعليم جاري رکڻ لاءِ وظيفا ڏنا وڃن ٿا ۽ مهاڻي جي ماهيگير ڪميونٽي کي ترقي ڏيارڻ لاءِ سندن ڪوششن کي ساراهيو وڃي ٿو.

شاگرد:

شاگرد کي مخاطب ٿيندي جاموٽ صاحب جو چوڻ آهي ته شاگردن جو فرض آهي ته هو تعليم سان چاهه رکن ۽ دل لائي پڙهن. عملي سياست کان پري هجن سچو ڌيان علم پرائڻ ڏانهن ڏين ڇاڪاڻ جو اڳتي هلي ڪين علم ڪم ايندو ۽ موجوده عوامي حڪومت جي تعليمي اصلاحاتن مان وڌ ۾ وڌ فائدو حاصل ڪن.

شاهه ڀٽائي

شاهه سائين بابت ولي محمد صاحب جو چوڻ آهي ته ته شاهه جي شعر کي جيتري ڳوڙهي اتي لهي ٿو، سندن شعر ۾ دنيا جي هر پهلو تي روشني وڌل آهي ڪين شاهه سائين جو هي شعر وڌيڪ پسند آهي.

جي پاڻين ته جوڳي ٿيان - ته رلي ڪڇي ۾ رل
آهن پاڻ اڪيلا - ڇو پنهن پيار ڪان
(شاهه)

١٩٧٠ جي اليڪشن ۾ جاموٽ صاحب پاڪستان پيپلز پارٽي جي ٽڪيٽ تي ڪامياب ٿيا ۽ سنڌ صوبائي اسيمبلي جا ميمبر آهن.

جناب پير غلام محي الدين جيلاني
پير آف راڻي پور-

سجاده نشين درگاه شريف راڻي پور-

جناب پير غلام محي الدين جيلاني جن سن ١٣٥٠ع هجري ۾ درگاه راڻي پور ۾ تولد ٿيا، پاڻ حضرت پير احمد شاه جيلاني جن جا وڏا فرزند ارجمند آهن. پاڻ هڪ روحاني بزرگ آهن پاڻ حضرت محبوب سبحاني، حضرت پيران پير دستگير سيد عبدالقادر جيلاني جي اولاد مان آهن سندن وڏا

تبليغ جي سلسلي ۾ بغداد کان سنڌ ۾ آيا ۽ پوءِ سنڌ ۾ سڪونت پذير ٿيا سندن مريد، سنڌ، بلوچستان ۽ ٻين ڪيترن علائقن ۾ آهن.

سماجي ڪم:

پير صاحب جن راڻي پور ۾ مسجد سان لڳو لڳ هڪ مدرسو قائم ڪيو آهي ۽ هڪ استاد پڻ رکيو آهي جيڪو شاگردن کي ديني تعليم ڏيندو رهي ٿو. پاڻ ڪيترن ئي شاگردن کي پنهنجي خرچ سان پڙهائين ٿا، راڻي پور جي درگاهه تي لنگر چالو آهي جتان هر ڪنهن غريب غربي کي ماني ٽڪي ۽ پاڻي به ڏنو وڃي ٿو.

پير آف راڻي پور جي شخصيت تمام متاثر ڪندڙ آهي، ڪين نه ڇت نه وڏائي، پاڻ هميشه پٽ تي ويهن ٿا ۽ سندن فيصلا مشهور آهن، مون سندن هڪ فيصلو ڏٺو جنهن کي نيت ديني اصولن کي رنائيندي انصاف ويو.

سيد ابو محمد صالح شاهه راڻي پور جن تمام وڏا شاعر ۽ اولياءَ الله هئا سندن بابت هڪ شاعر هيئن چيو آهي ته:

”راڻي پور جو رهبر آيو صالح شاهه سڳائي“.

سندن ڪلام عالم آشڪار آهي جيڪو سنڌي، فارسي، اردو ۾ آهي. پٺاڻي پلاري به هن ڳالهه بابت پنهنجي ڪلام ۾ هيئن بيت فرمايو آهي.

ميران شاهه مدد ڪر - تون ڏاهن سڀ ڏادي،
آهين عبداللطيف جو - تون حسني آل هادي.
بادشاهه بغدادي - ڪريان ماڙ مريد ٿيسي.

شاهه پٺاڻي

پٺاڻي پلاري بابت پاڻ فرمائين ٿا ته شاهه جو ڪلام تمام وسيع آهي ۽ پاڻ جهڙ ڪمال جا شاعر، صوفي ۽ اوليا آهن.

جناب پير آف راڻي پور جن جا اٺ فرزند آهن. وڏو پٽ جيڪو صاحب دستار آهي.

(١) سيد ابو محمد صالح شاه (٢) پير عبدالرزاق شاه (٣) پير غلام غوث شاه (٤) پير غلام ياسين شاه (٥) پير غلام غفار شاه (٦) پير نياز حسين شاه (٧) پير راز دستگير (٨) پير فياض دستگير- جيڪي زير تعليم آهن.

مشاغل:

شڪار سندن پسند جو مشغلو آهي، ۽ پاڻ سنڌ ۾ اول درجي جي شڪار ڪندڙن مان آهن. ان کان سواءِ پاڻ اعليٰ قسم جا شهسوار به آهن.

سردار نور محمد خان ٻجاراڻي

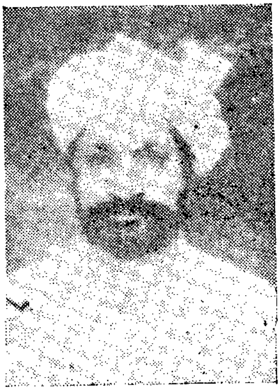

مير نور محمد خان ٻجاراڻي ولد سردار مير ڪرم خان ٻجاراڻي ۲۱ آگسٽ ۱۹۳۱ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ ڪرمپور ۾ پيدا ٿيا. ابتدائي تعليم حاصل ڪرڻ کان پوءِ پنهنجي آبائي پيشي زميداري کي لڳي ويا. اڃا پاڻ ۱۶ سالن جي عمر جا هئا ته کين سرداري جي پڳ ٻڌائي وئي. ٻجاراڻي قوم جيڪا ساڍا ۵ لک آهي ۽ سنڌ ۾ آباد آهي انهن سڀني قوم جا سردار آهن ۽ انهيءَ سڀني ٻجاراڻي قبيلن جا فيصلا پاڻ ڪندا آهن.

سماجي ڪم:

سردار مير نور محمد خان ٻجاراڻي جن هڪ سردار هئڻ جي حيثيت سان ڪافي سماجي ڀلائي جا ڪم ڪيا آهن ۽ ڪندا رهن ٿا. ڪرمپور مڊل اسڪول ۽ هاسٽل

سندن ڪوششن جو نتيجو آهي ۽ اهي رهندڙ شاگردن کي
ماني ۽ ڪتاب وغيره مفت ۾ ڀوتار صاحب جي طرفان
ڏنا وڃن ٿا. انهن کان سواءِ بلوچ قوم جي سماجي بهبود
وارن ڪمن ۾ خاص دلچسپي وٺن ٿا. ڪيترن غريب شاگردن
جي پڙهائي جو خرچ برداشت ڪيو اٿن ۽ انهن شاگردن
مان ڪيترا انجنيئر ۽ ڊاڪٽر آهن.

شاگرد:

شاگرد کي مخاطب ٿيندي ڀوتار صاحب جو چوڻ
آهي ته شاگردن کي گهرجي ته پهريون پورو ڌيان تعليم تي
صرف ڪري ۽ عملي سياست کان پري رهن، اهوئي سبب
آهي جو عملي سياست ۾ دلچسپي حاصل ڪري تعليمي
ميدان ۾ پٺتي رهجيو وڃن.

شاه پڙهائي:

ڀوتار صاحب جو چوڻ آهي ته سنڌ جي خدمت
جيتري شاه صاحب ڪئي آهي اوترو ڪنهن به ڪانه
ڪئي آهي، شاه صاحب جي رسالي کي بي. اي. تائين
ڪرڻ گهرجي ۽ سندس ڪلام کي هر سنڌي پڙهي جنهن
مان اسان کي ڪافي ڪجهه ملندو.

هاري:

سنڌ جي هاري کي مخاطب ٿيندي ڀوتار صاحب
جو چوڻ آهي ته عوامي حڪومت جي زرعي اصلاحات
مان اسانجي هاري طبقي کي فائدو حاصل ڪرڻ گهرجي ۽
انهيءَ زرعي آبادي وڌائڻ جي هر ممڪن ڪوشش ڪن،
محنت ۾ سندن فائدي جي ڳالهه آهي ۽ ملڪ ۽ قوم جو
به ڀلو. سائنٽفڪ طريقن سان آبادي ڪري ملڪ جي
پيداوار وڌائين.

جناب نور محمد خان بجاراڻي صاحب جون ١٩٧٠ع
جي چونڊن ۾ صوبائي اسيمبلي جا ميمبر منتخب ٿيا، مگر
١٩٧٣ع ۾ اها سنڌ صوبائي اسيمبلي جي سيٽ پنهنجي
فرزند مير هزار خان بجاراڻي کي خالي ڪري ڏني ۽ مير
هزار خان بجاراڻي هاڻي سنڌ صوبائي اسيمبلي جا ميمبر
آهن ۽ جناب غلام مصطفيٰ خان جتوئي وزير اعليٰ سنڌ جي
وزارت ۾ وزير مواصلات رهيا آهن.

صغرا بيگم

(ليڊي سر غلام حسين هدايت الله).

بيگم صاحبه جن سن ١٩٠٦ع ۾ شڪارپور ۾ جنم ور
شروعاتي تعليم قرآن شريف پنهنجي گهر ۾ پرائي. سندس
خاندان احمد شاه ابدالي جي خاندان مان آهي ۽ ٻاڻ ٻولڻ
ڏاڍي سناط آهن.

سماجي ڪم:

جيئن ته بيگم صاحبه جن سماجي ڪمن ۾ وڏي چڙهي حصو ورتو آهي. پاڻ محسوس ڪيائون ته سنڌ جي نياڻين کي نرسنگ جي ٽريننگ ڏياري وڃي. تنهن لاءِ پاڻ ڪوشش ڪري جيڪي ڇوڪريون چار درجا پڙهيل هيون تن کي نرسنگ جي ٽريننگ ڏيارڻ ۾ مدد ڪئي. تنهن کان سواءِ خاتون پاڪستان ڪاليج ۽ اسڪول جو صدر مسلم ليڊيز اسٽريڪل انسٽيٽيوٽ جي بورڊ جون پريزيڊنٽ. آل پاڪستان ايجوڪيشنل ليڊيز سيڪشن جون پريزيڊنٽ. جڏهن آهت سر سيد احمد گرلز ڪاليج ناظم آباد ڪراچي ٿيا ۽ گرلز گائيڊ جي ڪائونسل جون پريزيڊنٽ به ٿي رهيون آهن.

جيئن ته ڪمن لکڻ ۾ ئي سماجي ڪمن ڪرڻ جو تمام شوق هو ۽ پاڻ بوتا، مهاڻي شور ۽ منگورا ۾ اسپتال ۽ ڪيترا اسڪول کولايا.

نياڻين کي نصيحت:

جيئن ته اسلام زالن کي به مردن حق ڏنا آهن. تنهن ڪري عورتن کي گهرجي ته هو زندگي جي هر هڪ شعبي ۾ حصو وٺن. مردن سان پاڻهن پهلي ٿي بيهن. تعليم پرائين خوش اخلاق رهن. گهريلو ڪمن ۾ دلچسپي وٺن. گهريلو ڪمن ڪارين جي ڄاڻ، ٻارن جي تربيت تي خاص ڌيان ڏين. اجايو ڏيکاءُ ۽ وڏائي کان پري رهي پاڻ ۾ شجاعت پيدا ڪن. عورت جو هڪ روپ ماءُ به آهي ۽ ماءُ جو مطلب آهي مامتا، مامتا محبت سان ڀريل آهي.

ڀٽائي:

شاه سائين بابت بيگم صاحب جن جو چوڻ آهي ته ڀٽائي جو ڪلام علم ۽ تهذيب آهي. محبت جو پيغام آهي. ملڪ ۽ ان جي سلامتي آهي. خدا ۽ ان جي رسول صلعم جو ذڪر آهي. دنيا جي مڙني براين کان بچڻ جو پيغام آهي ۽ مذهبي معجزو بيت آهي. اسان کي گهرجي ته شاه

سائين جو ڪلام پڙهي هميشه سان هڻندا هون - بيگم صاحب
جن سنڌي پرهيزگار صوم و صلوات جون پابند آهن ۽ زندگي
جا آخري ڏينهن الله تعاليٰ جي ياد ۾ گذاري رهيون آهن
کين علم ۽ ادب سان گهري دلچسپي آهي پاڻ هميشه غريبن
۽ مستحق ماڻهن جي مدد ڪنديون رهن ٿيون.

الحاج مير الهه بخش خان منگسي بلوچ

پريزيڊنٽ آل پاڪستان منگسي تنظيم ۽ هڪ
روشن خيال زميندار

مير الهه بخش خان منگسي ولد مير گل محمد خان منگسي جو جنم ۱۴ آگسٽ ۱۹۳۲ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ حاجي الهندو خان منگسي ۾ پيدا ٿيا. جيڪو سرڪاري ريلوي اسٽيشن کان ۳ ميل مٿان جي مفاصلي تي آهي. پاڻ اعليٰ تعليم يافته آهن.

سال ١٩٤٨ع ۾ "مڪسي تنظيم" نالي هڪ تنظيم قائم ٿي جنهن جا پاڻ پريزيڊنٽ آهن ۽ پريزيڊنٽ جي حيثيت سان پنهنجي مڪسي قبائل لاءِ رات ڏينهن محنت ڪن ٿا تنظيم جنهن جو مقصد آهي ته مڪسي قبائل جي فلاح ۽ بهبود. سندن چوڻ موجب ته مڪسي قبائل، يمن، سعودي عرب، شام، شام، لبنان عراق ۽ ايران ۾ پکڙيل آهن.

سندن چوڻ موجب ته تنظيم کان اڳ، هي قبيلا منتشر ٿيل هو ۽ تنظيم جي ڪري هي قبائل پاڻ ۾ هڪ پليٽ فارم تي اچي گڏ ٿيا آهن.

مير صاحب جي چوڻ موجب ته هر هڪ قبيلي ۾ نهايت باشعور ماڻهو موجود آهن، کين گهرجي ته پنهنجي قبيلن کي سماجي ۽ معاشي طرح بيدار ڪن. جيڪڏهن اهو باشعور ماڻهو پنهنجي قبيلي جي تنظيم نه ڪندو ته اڳتي يعني الله تعاليٰ وٽ جڏهن اهو سوال اٿندو ته توهان پنهنجي قبيلي لاءِ ڇا ڪيو ته ڪهڙو جواب ڏيندو؟

شاهه پڙهائي بابت رايو:

مير صاحب جو چوڻ آهي ته شاهه سائين جو سنڌ ۽ سنڌي ٻولي تي وڏو احسان آهي. سندن چوڻ موجب ته شاهه سائين جو رسالو هونءَ ته سچو پارس آهي مگر کين خاص ڪري هن بيت سان لڳاءُ آهي.

ولر ڪيو وڻن پرت نه ڇنن پاڻ ۾
ڏسو پکيئڙن ماڻهان مٽ گهٽي

۽ انهي ئي کان متاثر ٿي پاڻ پنهنجي تنظيم کي پڪو ڪرڻ جو فيصلو ڪيو.

اڄ جو شاگرد:

تنهن لاءِ سنڌين چيو آهي ته اسان جو ملڪ هڪ غريب ملڪ آهي. تنهنڪري اڄ جي شاگرد کي گهرجي ته هو محنت ڪري پنهنجي ملڪ جو ناموس ۾ حصو وٺن؟ پنهنجو ڌيان علم پرائڻ ۾ صرف ڪن ۽ پنهنجي غريب مائٽن جي پگهر جي پورهئي کي برباد نه ڪن ۽ تعليم جي حقيقي مقصد سان لڳاءُ رکن.

سنڌين چيو آهي ته هن وقت جيڪي ايگريڪلچر فارمس آهن انهن کي جديد مشيني طريقن سان سڌاريو آهي، جيئن ته اسانجو ملڪ زرعي آهي ۽ هتي جو زميندار طبقو گهڻو ڪري زراعت جي جديد طريقن کان غير واقف آهي. باقي سنڌ جا اهي ٿورڙا زميندار آهن جن پنهنجي سڄي زمين کي بلڊوزر سان ليول تي ڪرائي جديد پوک جي طريقن کان ڪم ورتو وٽن پنهنجا ۸ ٽريڪٽر آهن.

هاري ڌانهن پيغام:

سنڌين چيو آهي ته ماضي ۾ اسانجي هاري پاڙي سان ڌاڍيون ناانصافيون ٿيون آهن موجوده حڪومت ”پيپلز پارٽي“ جي زرعي اصلاحات جي ڪري هاڻي اسانجي ملڪ جو هاري خوشحالي جي رستي تي گامزن آهي ۽ کيس جائز حقن ماڻڻ جي قانوني اجازت آهي.

سنڌين چيو ته:- بنيادي طرح آئون به هڪ هاري آهيان ۽ آئون چاهيان ٿو ته پهراڙين ۾ جتي اسانجو هاري پاڙو آهي اتي سندس اولاد کي، تعليم، صحت ۽ بنيادي ٻيون سهولتون ملن.

سنڌين هاري پاڙي کي چيو آهي تہ اسانجي ملڪ ۾

ٻهراڙون دفعه، اسانجي ملڪ جي اپوجهه هاري کي پيپلز پارٽي جي حڪومت دوران آئيني حقوق مليا آهن. ۽ ان کان پوءِ به سندن پارٽي "پيپلس پارٽي" هتي جي هاري ڀاءُ کي وڌيڪ سهولتون ڏيندي.

اهو ڏينهن به دور نه آهي جو جڏهن هاري ڀاءُ لاءِ خوشين جو سورج طلوع ٿيندو ۽ اسانجي ملڪ جو هاري دنيا جي زرعي طبقي ۾ ڪلهو ڪلهي ۾ ملائي هلندو ۽ سندن چوڻ آهي ته آئون انهيءَ سڄ جي اڀرڻ جي انتظار ۾ آهيان.

حج:

پاڻ ۵ حج ڪيا اٿن ۽ سندن چوڻ آهي ته جڏهن ماڻهو کي الله ۽ ان جي حبيب سان سچي الفت آهي ۽ سربلندي ڏيندڙ وارو آهي ۽ سندس ايمان پختو آهي ته دنيا جي ڪابه طاقت سندس ايمان کي لوڏي نٿي سگهي. چاهي سندس راهه ۾ ڪيترا به ڪنڊا اچن ته به.

ماڻڪ ملهائي مرڪي لڪتو مڇ مان شاه

سياحت:

پاڻ سڄي يورپ ۽ مڊل ايسٽ جي ڪيترائي دفعه سياحت ڪري آيا آهن ۽ پنهنجي تنظيم جو پيغام به جن ملڪن ۾ مسڪيني قبائل رهن ٿا انهن تائين پهچايو آهي.

سنڌ، تن، من ڌن ۽ سڀ ڪجهه قربان آهي. وطن جي عظمت اڳيان سڀ کان مقصد آهي ڇاڪاڻ جو وطن جي حب ايمان جي نشاني آهي.

سمدن آهي ته دکهي انسانيت جي خدمت ڪرڻ
پنهنجو فرض ٿو سمجهان ۽ الله تعاليٰ مون کي توفيق ڏئي
ته آئون دکايل انسانيت جي همدردي ۽ مدد ڪريان.

محترم ڊاڪٽر

مسز الهه بخش خان منگسي

ڊاڪٽر صاحبه جن جو جنم ۱۰ آگسٽ سال ۱۹۳۵ ۾ ٿيو.

هن ۱۹۶۰ع ۾ لياقت ميڊيڪل ڪاليج مان ايم- بي- بي- ايس جي ڊگري حاصل ڪري ڪان پوءِ ليڊي ڊفرن اسپتال (حيدرآباد) ۾ انچارج ٿي رهيون ۽ ٻن سالن ڪان پوءِ نوڪري ڇڏي ڏنائون.

انهن دوران سندن شادي مير الهه بخش خان منگسي سان ٿي ۽ کين ۳ پٽ هر هڪ رضوان احمد گل، عمران احمد گل ۽ عرفان احمد گل ۽ ۲ نياڻيون راحيله گل ۽ نائيله گل آهن.

ڊاڪٽر صاحبه جن هڪ روشن خيال طبيعت جون مالڪ آهن،

هروقت غريبن جي مدد ڪنديون رهن ٿيون نوڪري ڇڏڻ کان پوءِ سندن دلچسپي سماجي ڪمن سان ٿي ۽ خاص ڪري عورتن جي فلاح ۽ بهبود لاءِ ڪوشان رهن ٿيون.

سندن شوهر مسٽر الهه بخش خان جي تمام وڏي زميداري آهي.

ليڊي ڊاڪٽر صاحبه جن هر هفتي پنهنجي زمين تي رهندڙ هارين غريب ڳوٺاڻن جي دوا درمل ڪن ٿيون.

تنهن کان سواءِ پنهنجي اولاد جي نگهداشت ڪن ٿيون.

سندن چوڻ آهي ته عورت جو صحيح مقام سندس گهر آهي.

ماءُ جو فرض آهي ته پنهنجي ٻچن جي صحيح نگهداشت ڪري ته جيئن سندس اولاد اڳتي هلي سٺو ۽ ڪارآمد شهري ٿئي.

پاڻ ٦ حج ڪري آيون آهن سندن چوڻ آهي ته جيڪڏهن مائٽ صوم و صلوات جو پابند هوندو ته اولاد به مائٽ جي پيروي ڪندو.

جيئن ته ڊاڪٽر صاحبه جن پاڻ هڪ اعليٰ تعليم يافته

آهن تنهنڪري تعليم جي قدر کي محسوس ڪندي.

سندن چوڻ آهي ته اسان جي ملڪ لاءِ تعليم ضروري آهي،

علي نواز شاه رضوي

سيد علي نواز شاه ولد شجاع محمد شاه پنهنجي آبائي ڳوٺ حاجي مدد شاه (ميرپور خاص ۾) ۱-۱-۱۹۴۲ ۾ پيدا ٿيا. ابتدائي تعليم کان پوءِ ميٽرڪ تائين سينٽ بوناوينچر ۾ پڙهيا. ۱۹۵۹ ۾ ميٽرڪ ۱۹۶۴ ۾ بي. اي ڪئي. سندن ڪاليج لائيف ۾ پاڻ مختلف وقتن ۾ جنرل سيڪريٽري ٿي رهيا. ۱۹۶۶-۶۷ ۾ سنڌ لا ڪاليج حيدرآباد مان ايل. ايل. بي ڪيائون. انهي دوران مذڪور ڪاليج ۾ به جنرل سيڪريٽري جي عهدي تي فائز ٿي رهيا. ان کان سواءِ انٽر ڪاليجيٽ باڊي جا چيئرمين پڻ ٿي رهيا.

سماجي ڪم

سيد علي نواز شاه صاحب هڪ مانائتي طبيعت ۽ سلجهيل ذهن جو مالڪ آهي. انهن کان سواءِ سماجي بهبود وارن ڪمن سان سندن خاص لڳاءُ پڻ رهيو آهي. پاڻ هر وقت ڳوٺاڻن ۽ هارين جي ڪمن ۾ مشغول رهن ٿا.

۽ سنڌين هر طرح جي مدد ڪن ٿا. انهن کان سواءِ پاڻ وڪالت به ڪري ڪندا آهن جنهن لاءِ في وغيره ڪونه وٺندا آهن. محمد علي نواز شاه سماجي ميدان ۾ هڪ اڀرندڙ نوجوان شخصيت جا مالڪ آهن ۽ اهو ڏينهن پري ناهي جڏهن سندن سماجي ڪمن جو چرچو هر خاص و عام جي زبان تي هوندو.

شاگرد

شاه صاحب شاگردن کي مخاطب ٿيندي چون ٿا ته شاگردن کي گهرجي ته پنهنجو پورو ڌيان تعليم ڏانهن ڏين. سياسي ڌڙن ۽ فسادن کان پري رهن. ان کان سواءِ سندن دليون ڪيني ۽ حسد کان پاڪ هجن. زياده تر کين ٽيڪنيڪل ۽ نئي تعليم ڏانهن ڌيان ڏيڻ گهرجي.

شاه ڀٽائي

شاه عبداللطيف ڀٽائي بابت سندن چوڻ آهي ته شاه سائين جو شعر محبت، خلوص، ٻڌي، وڏي ننڍي جي عزت سيکاري ٿو. شاه جو ڪلام اسان لاءِ هڪ سکيا آهي. کين شاه عبداللطيف جي بيت جون هي سٽون وڌيڪ پسند آهن.

ماڻهون سڀ نه سهڻا- پکي سڀ نه هنجهه
ڪنهن ڪنهن ماڻهون منجهه- اچي بوءِ
بهار جي
(شاه)

هاري

سنڌ جي آبادڪارن کي سندن فلاح ۽ بهبود لاءِ هڪ يونين ٺاهڻ گهرجي جنهن کي پنهنجي مسئلن کي راهي طرح سان نبيري سگهن. هارين کي گهرجي ته پنهنجي پيدائش کي وڌائڻ لاءِ وڌيڪ محنت ڪرڻ جي طريقن موجب

پنهنجي آبادي کي سڌاري ۽ عوامي حڪومت جي جاري ڪيل زرعي اصلاحات مان پورو فائدو حاصل ڪن. جيئن ملڪ جو هي طبقو اڳتي هلي وڌيڪ زندگي کي خوشحال بڻائي.

سردار محمد بخش خان ناريجو

سردار محمد بخش خان ناريجو ولد خانصاحب الحاج
غلام قادر ناريجو جن سال ١٩٣٥ع ۾ سانگهڙ ۾ پيدا ٿيا،
سردار محمد بخش خان ابتدائي تعليم ايم- جي- وي مان ۾

اسلاميه ڪاليج ڪراچيءَ مان انٽر تائين تعليم حاصل ڪئي، پوءِ پنهنجي آبائي زمينداري ۽ پنهنجي ناريجا قوم (جنهن جا پاڻ سردار آهن) جي فلاح و بهبود لاءِ ڪيترائي سماجي ڪم ڪيا.

سندن هي اصول آهن جن کي ناريجو صاحب پنهنجي زندگي جو نصب العين بڻايو آهي.

(١) جتي اعتماد آهي - اتي محبت آهي.
(٢) جتي محبت آهي - اتي امن آهي.
(٣) جتي امن آهي - اتي رحمت آهي.
(٤) جتي رحمت آهي - اتي خدا آهي.
(٥) جتي خدا آهي - اتي ڪنهن بہ شيءِ جي ضرورت ڪانهي.

سردار محمد بخش ناريجي جن جي والد صاحب ١٩٦٦ع ۾ رحلت فرمائي ۽ ناريجي قوم محمد بخش خان کي پنهنجو ٻڪراءِ ۽ سردار منتخب ڪيو. پاڻ ناريجا قوم لاءِ فرمائين ٿا تہ، اتحاد، ٻڌي، صلح سان رهڻ، هن کان وڌيڪ ٻي ڪابہ شيءِ نہ آهي. اسان جي نبي سڳوري جو قول آهي تہ صلح، روزي، نماز ۽ صدقي کان افضل آهي.

سماجي ڪم:

سردار محمد بخش ناريجا جن هڪ نهايت ئي اوچ سماجي ڪارڪن آهن، جڏهن بہ ڪنهن سماجي خدمت ڪرڻ جو موقعو مليو آهي تڏهن سردار صاحب ان ۾ وڌي چڙهي حصو ورتو آهي.

سانگهڙ جي سول اسپتال ۾ مسجد -/٥٠٠٠٠ رپين جي لاڳت سان تعمير ڪرائي، سردار محمد بخش ناريجو ٽينس ڪورٽ، ١٩٦٥ع واري جنگ ۾ پاڻ اسان جي بهادر فوجن

جي خدمت ڪئي تارو پوڙ دوران بہ پوڙ جي ستايلن جي ڪافي امداد ڪئي.

سانگهڙ سهتزنس ڪلب جا پاڻ صدر آهن ۽ هن ڪلب کي سندن ڪافي مالي مدد ڏنل آهي.

ٽالپر صاحب جن خوش اخلاق ملنسار، گفتار جا حليم ۽ رحمدل انسان آهن، پاڻ ڪمترن ئي تعليمي ادارن ۽ غريب شاگردن جون هر وقت مددون ڪندا رهن ٿا، ۽ اهڙا ڪم مومن هميشه ياد رهندا.

شاگرد

شاگرد کي مخاطب ٿيندي ٽالپر صاحب جن چيو ته آهي ته شاگردن کي گهرجي تہ پنهنجو سمورو ڌيان تعليم تي صرف ڪن.

استادن وڏن جي عزت، ماٽن جي فرمانبرداري ڪرڻ سان ئي هو پنهنجي اصل مقصد ۽ منزل مقصود تي پهچي سگهن ٿا.

هاري:

جيئن تہ ٽالپر صاحب کي زراعت ۾ ڪافي چاهه آهي پاڻ الپر فارمر ليڊر ايڪسچينج پروگرام تحت آمريڪا ويا جتان زراعت جي جديد تجربن سان ڪافي متاثر ٿيا، ۽ هاري کي مخاطب ٿيندي سندن چوڻ آهي تہ، هاري وڌيڪ محنت ڪري ۽ ان اپائي ۽ پاڻ توڙي ملڪ خوشحال رهي، عوامي حڪومت جي زرعي اصلاحات تي عمل ڪري اسان جي هاري کي کپي تہ هو جديد نمي زرعي اوزارن تحت آبادي ڪن.

شاهہ پناڻي

شاهه پناڻي سائين بابت ٽالپر صاحب جن جو چوڻ

آهي ته شاهه جو رسالو نصيحت آموز آهي ۽ اهو رسالو قومي سرمايو آهن. اهڙيون شخصيون وري ورلي پيدا ٿين ٿيون.

ڪين ڀٽائي ڀلاري جو هي بيت وڏيڪ پسند آهي.

جي تو بيت ڀانيا ـ سي آيتون آهن،
نيو من لائين ـ پريان سندي پار ڏي.
(شاهه)

حاجي نجم الدين سريوال (لغاري بلوچ)

حاجي نجم الدين ولد حاجي فتح محمد سال ۱۹۲۲ ۾ ڳوٺ ماڙڪ لغاري ۾ پيدا ٿيا ابتدائي تعليم پنهنجي ڳوٺ (گلاب لغاري) تنهن کان پوءِ ٽنڊو باگو ۽ ۱۹۳۷ ۾ نور محمد هاءِ اسڪول مان مئٽرڪ تائين تعليم حاصل ڪئي تنهن پنهنجي آبائي پيشي زميندار ي ۾ لڳي ويا.

سماجي ڪم

جيئن ته پاڻ زميندار هئڻ جي باوجود هڪ سٺا سماجي ڪارڪن به آهن ۽ پاڻ هميشه سماجي ڪمن ۾ وڌيچڙهي حصو ورتو انهن ماتلي هاءِ اسڪول جي سڌاري ۽ واڌاري لاءِ پاڻ ۲۵ هزار رپيا چندو ڏنائون ۽ ماتلي ۾ هڪ ايجوڪيشنل سوسائٽي جنهن ۾ پاڻ خزانچي هئا ۱۹۵۶ ۾ حاجي صاحب جن جڏهن وزير صنعت ۽ ڪامرس ٿيا تڏهن هن ماتلي هاءِ اسڪول لاءِ ۷۰ هزار رپيه چندو ڏنو جنهن مان ماتلي هاءِ اسڪول جي موجوده هاسٽل ٺهي ۽ ماتلي هاءِ اسڪول

جي ٻاٻو وجهندڙن ۾ ڳاڻو شمار ٿئي ٿو. انهن کان سواءِ سر غلام حسين هدايت الله هاءِ اسڪول سنڌ لاءِ ڪاليج ۽ مدرسي هوم جي ٻاٻو وجهندڙن مان هڪ آهن ١٩٦٧ ۾ جڏهن سنڌ جي شاگردن کي جهلن ۾ وڌو هو ته پاڻ سنڌ جي ١٠٧ شاگردن جا ضامن ٿيا.

شاگرد

سنڌ چوڻ آهي ته شاگردن کي گهرجي ته پڙهائي دوران ملڪي سياست کان پري رهن. هو ڪاليج ليول تي سياست ۾ ڀلي ڀاڱو وٺن. انهن کان سواءِ اسان جي شاگردن کي محنت ۽ تعليم تي پورو توجهه ڏيڻ گهرجي ڇاڪاڻ جو جڏهن اسان جو شاگرد تعليم تي پورو توجهه ڏيندو ته هو ڪامياب ٿيندو ۽ اها ڪاميابي سنڌس مستقبل ٺاهيندي.

شاهه ڀٽائي

شاهه صاحب بابت سنڌ ن چوڻ آهي ته شاهه سائين جي ڪلام ۾ اهو پيغام آهي جو جيڪڏهن اسين ان پيغام تي هلون ته ڪامياب ٿيون ۽ اها ڪاميابي جيڪڏهن اسين حاصل ڪرڻ چاهيون ته ڀٽائي ڀلاري جي ڪلام کي پڙهون ۽ پروڙيون.

هاري

هاري ٻاڻ کي سنڌ جو چوڻ آهي ته ڪمس زمين تي پورو پورو توجهه ڏيڻ گهرجي ۽ اهو توجهه آبادي وڌائيندو جنهن مان هاري، زميندار ۽ ملڪ کي فائدو پهچندو انهن کان سواءِ هاري ۽ زميندار هڪ گاڏي جا ٻه ڦيٿا آهن. ڪمين پاڻ ۾ سٺا ناتا قائم ڪرڻ گهرجن ۽ اسان کي گهرجي ته اسان جي عوامي حڪومت جي رائج ڪيل زرعي سڌارن مان فائدو وٺون. پاڪستان کان پهريائين ١٩٤٦ ۾

ڊسٽرڪٽ لوڪل ڪائونسل جا ميمبر ٿيڻ کان پوءِ ۱۹۵۲ ۾ حيدرآباد ميونسپالٽي جا ميمبر ۽ ۱۹۵۳ ۾ صوبائي اسيمبلي جا ميمبر ۱۹۵۴ ۾ ٻاهر وزير ايڪسائيز ۽ ٽيڪسيشن ٿيا ۱۹۵۶ ۾ ٻاهر وزير انڊسٽريز ڪامرس ۽ فارسٽ ٿيا.

جناب پير آفتاب حسين شاهه جيلاني
ولد پير غلام رسول شاهه صاحب جيلاني

پير آفتاب حسين شاهه صاحب جن ۱۴ نومبر ۱۹۴۶ع ۾ ميرپورخاص ۾ تولد ٿيا.

شروعاتي تعليم ميرپورخاص مشترڪ گورنمينٽ هاءِ اسڪول ميرپورخاص ۾ سال ۱۹۶۲ع ۾ ڪيائون.

ايگريڪلچرل ڪاليج ٽنڊوڄام مان بي ايس سي آنرز ۽ ايم ايس سي آنرز ڪرڻ کان پوءِ پنهنجي ڪاروبار ۽ زمينداري ٻنهي کي سنڀالڻ لڳا.

اسڪول جي زماني کان وٺي پير صاحب کي راندين جو ڏاڍو شوق هو ۽ اهوئي سبب آهي جو اسڪول جي زماني کان يونيورسٽي تعليم تائين ڪرڪيٽ ٽيمن جا ڪپتان ٿيندا رهيا آهن ۽ قائداعظم ٽرافي ايوب ٽرافي انهن کان سواءِ ولراپ ٽرافي به حاصل ڪئي اٿن.

ٽارو محمد نور خاص ۾ سري لنڪا جي ٽيم جي مقابلي ۾ پڻ ڀاڱ چڱو ورتو اٿن. ڀاڱ اعليٰ پايه جا رانديگر آهن.

سماجي ڪم:

پير آفتاب حسين شاه جن جو سماجي ڪمن ۾ ڪافي حصو آهي جن ۾ سانگهڙ ريڊ ڪراس ٿرپار جي آرگنائيزنگ ڪميٽي جا ميمبر آهن. ٿرپارڪر ڪانچ ل آرگنائيزيشن جا ميمبر آهن. روٽري ڪلب ٿرپارڪر جا ميمبر آهن. مينٽل هاسپيٽل حيدرآباد ويلفيئر ايسوسيئيشن جا ميمبر آهن. ٿرپار جي ساليانه ڳاڻ جي لماع جي آرگنائيزنگ ڪميٽي جا ميمبر آهن. ۽ ٻين به ڪيترن ئي سماجي ڀلائي جي ادارن سان سندن واسطو آهي.

شاگرد:

شاگرد کي مخاطب ٿيندي سندن چوڻ آهي ته هي دؤر سائنسي ۽ ٽيڪنالاجي دور آهي ۽ اسان جو ملڪ پاڪستان الهيءَ ڏس ۾ پوئتي پيل آهي. اسان شاگردن کي گهرجي ته سائنس ۽ ٽيڪنالاجي تي گهڻو ڌيان ڏيون. ۽ سياست کان پري رهي پنهنجو پورو ڌيان تعليم ۾ صرف ڪريون. هن مقابلي ۽ محنت واري دور ۾ جيڪو شاگرد محنت ڪندو سو ڪامياب ۽ ڪامران ٿيندو.

شاه ڀٽائي:

پير آفتاب حسين جن جو چوڻ آهي ته ڀٽائي ڀلاري جو پيغام سڄي انسانيت لاءِ آهي. شاهه سائين جي پيغام ۾ محبت ۽ انساني برادري کي ساڳ ۾ ملائڻ. اهو ئي سان رهڻ لاءِ چيل آهي. شاهه جي شاعري مان اڄڪلهه جي حالتن کي سبق وٺڻ گهرجي، ڇو ته شاه صاحب فرمايو آهي ته

ولر ڪيو وڃن ورت ۾ چڱن پاڻ ۾
پسو پکيئڙن ماڻهان مٿ گهڻي

شاهه جي پيغام کي ٻين زبانن ۾ ترجمو ڪرائي سڄي

عالم ۾ پهچائڻ گهرجي- شاهه جو پيغام هڪ بين الاقوامي پيغام آهي جنهن لاءِ خود شاهه فرمايو آهي ته:

سائين ۾ سدائين ڪرين مٿي سنڌ سڪار،
دوست مٺا دلدار عالم سڀ آباد ڪرين

جناب قاضي محمد اڪبر

جناب قاضي اڪبر صاحب جن ۱۹۱۱ ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ سيوهڻ شريف ۾ پيدا ٿيا. ابتدائي تعليم ڳوٺان ڏيڻ بعد قاضي اڪبر اسڪول مان (جيڪو سندن نالي سان منسوب آهي) ۽ ۱۹۲٦ ۾ مشترڪ سنڌ مدرسة السلام ڪراچي مان پاس ڪئي، انٽرعلي ڳڙه مان ڪري ڪان پوءِ حيدرآباد ۾ هڪ ميڊيڪل اسڪول هوندو هو اتي ۴ سالن ۾ ميڊيڪل ڪورس ڪيو. پاڻ ٦ مهينا فارسي ۽ حڪمت ۽ عربي مولانا محمد صادق کڏي واري وٽ پڙهائيا الهيءَ مدرسه جنهن ۾ پاڻ پڙهيا ان جو نالو مدرسه مظاهرالعلوم هو. الهيءَ وقت اهو مشهور هو ۽ شاگرد ڪيئي ديني تعليم ڏياري وڃي.

سندن والد صاحب قاضي عبدالقيوم جن ۾ پنهنجي وقت جا هڪ سٺا سماجي ڪارڪن ٿي گذريا آهن سندن نالي تي حيدرآباد جو مشهور و معروف روڊ قاضي عبدالقيوم

روب آهي ۽ قاضي عبدالقيوم اسڪول (حيدرآباد) ۾ موجود آهي.

سماجي خدمتون

قاضي محمد اڪبر صاحب جن جو شمار به سنڌ جي سماجي ڪارڪنن ۾ ڪيو وڃي ٿو. جيئن ته پاڻ حيدرآباد ميونسپالٽي جا وائيس پريزيڊنٽ ۽ پريزيڊنٽ رهي چڪا آهن سندن ايامڪاري ۾ ڪيترائي سماجي ڪم ٿيا. جڏهن پاڻ وزير تعليم هئا ته ڪيترائي تعليمي ادارا سندن ڪوشش سان قائم ٿيا جيڪي اڃا تائين موجود آهن، جن ۾ زبيده ڪاليج ۽ هاسٽل حيدرآباد جنهن تي ٣ لک ٥٠ هزار رپيه خرچ آيو، ماڏلي هاءِ اسڪول، پير ڳوٺ اسڪول گورنمينٽ ڦليلي حيدرآباد ڪاليج ۽ هاسٽل ۽ مسجد انهن کان سواءِ مسلم ايجوڪيشنل سوسائٽي جي پريزيڊنٽ جي حيثيت سان نورمحمد هاءِ اسڪول ۽ مسلم ڪاليج حيدرآباد جي سڌاري ۽ واڌاري لاءِ ڪافي ڪم ڪيو جيڪو يادگار رهندو. ڪيترن ئي مسلمانن کي روزگار سان لڳايو ويو، سندن ايامڪاري ۾ ميونسپالٽي طرفان اسڪالرشپون منظور ٿيون، سندن چوڻ آهي ته تعليمي ادارن جي کوٽ کي محسوس ڪندي به اسڪول جنهن ۾ هڪ قاضي اڪبر هاءِ اسڪول ۽ قاضي عبدالقيوم اسڪول حيدرآباد ۾ کولايا ويا.

پاڻ سنڌ لا ڪاليج حيدرآباد جي بنياد وجهندڙن مان آهن. قاضي صاحب جن اڃا تائين ڪيترن ئي غريب مستحق شاگردن کي اسڪالر شپون ڏيندا رهن ٿا جن مان ڪيترا سيوهڻ، سکر ۽ حيدرآباد ۾ شاگرد موجود آهن. پاڻ هڪ ڪتاب به لکيو اٿن جنهن جو نالو آهي "پاڪستان جي آزادي جي جدوجهد ۾ سنڌ جي مسلمانن جو حصو. سندن

چوڻ آهي تہ پاڻ سنڌ ۽ پاڪستان جي ڀلائي لاءِ هميشه خدمت ڪندا رهندا.

شاگرد

شاگرد کي مخاطب ٿيندي قاضي صاحب جن جو چوڻ آهي تہ هو ڪشمڪش ۽ جدوجهد جي دنيا ۾ ڪامياب ٿيڻ لاءِ صحيح معني ۾ علم حاصل ڪن، جنهن شعبي سان سندن تعلق هجي ان ۾ مهارت حاصل ڪن ۽ تعليمي ميدان ۾ ڪامياب ٿين. انتشار ۽ گروه بندين کان پاسو ڪرڻ کپي. تعليم دوران عملي سياست کان پاسو ڪرڻ گهرجي.

شاه ڀٽائي

شاه صاحب بابت قاضي صاحب جو چوڻ آهي تہ لطيف سائين پنهنجي شعر ۾ شاعرانہ صلاحيتون ڪم آڻيندي دنيا کي امن، اخوت ۽ حب الوطني جي جذبہ روحانيت ۽ خدا سان لڳاءُ جو پيغام ڏنو آهي شاه سائين سنڌ جي ذري ذري کي ساراهيو آهي ۽ ان سان گڏ مالڪ حقيقي سان رهاڻ بہ رٿل آهي. ڪيئن شاه جو هي بيت وڌيڪ پسند آهي.

ڪنڌي ايئون ڪيترئون- ستا هڻ ساهڻ ڪن
ڪيئن سانگو ساه جو- ڪي گهوريس ڪي گهوڙن
ساهڻ سندو تن- سر سهائي جي گهوڙن
(شاه)

هاري:

هاري بابت قاضي صاحب جو چوڻ آهي تہ ملڪ جي خوشحالي لاءِ اسان جي هاري کي وڌيڪ محنت ڪندي زراعت جي جديد اصولن تحت آبادي ڪرڻ گهرجي ۽ صوبائي حڪومت آبادگارن کي ڪيترين ئي سهوليتون

ڏنيون آهن جن مان ڪين فائدو حاصل ڪرڻ گهرجي.

قاضي صاحب جن نيشنل گارڊ جا سالار اعليٰ هئڻ کان سواءِ وزير تعليم سنڌ، ڪنٽونمينٽ بورڊ حيدرآباد جا صدر به رهي چڪا آهن.

جناب محمد يوسف چانڊيو

جناب محمد يوسف چانڊيو ولد رئيس صوبو خان چانڊيو سال ١٩١۴ ۾ لاڙڪاڻو ضلع ٺٽي ۾ پيدا ٿيو. ابتدائي تعليم سنڌ مدرسي ڪراچي مان پاس ڪئي، تنهن بعد پنهنجي آبائي ٻني زمينداري کي لڳي ويا.

سماجي ڪم:

چانڊيو صاحب جن جا ڪيترائي سماجي بهبود جي ڀلائي لاءِ ڪم ڪيل آهن جن جو ذڪر هيٺ ڏجي ٿو: پاڻ ڊسٽرڪٽ اسڪول بورڊ جي صدر جي حيثيت سان سجاول هاءِ اسڪول ٺهرايو، لاڙڪاڻو مڊل اسڪول، ساڳي ضلع ٺٽي کي تعليم ۾ پٺتي ڏسي ڪيترا ئي تعليمي ادارا کولائڻ ۾ حصو ورتو. پاڻ ١٩٥۴ ۾ وزير صحت ٿيا. ان وقت سجاول، ٺٽي، مڪلي ۽ ٽنڊي غلام علي جي اسپتالن جو سنگ بنياد رکيو ۽ ان جي واڌاري لاءِ ڪوشش ڪئي ۽ ڪيترن شاگردن کي ميڊيڪل ۾ اسڪالرشپون ڏئي ٻاهر پڙهڻ لاءِ موڪليو. پاڻ ڊي. جي سنڌ ڪاليج جا ميمبر، سنڌ مدرسه جا به ميمبر آهن جن شاگردن کي ٻاهر موڪلڻ ۾ چانڊيو صاحب جو هٿ هو تن ۾ ڊاڪٽر غلام حسين، مسٽر طاهراڻي انجنيئر ۽ ڊاڪٽر علي محمد انصاري جن جا نالا مرڪوز ڪن.

شاگرد

چانڊيو صاحب جو چوڻ آهي ته شاگردن کي گهرجي ته چاهه سان تعليم پرائين غلط ۽ صحيح جي پرک ڪن، غلط هٿن ۾ نه کيڏن پنهنجي اصلي مقصد تعليم ڏانهن خاص توجه ڏين.

شاھ پڙاڳي

سائين بابت چانڊيہ صاحب جو چوڻ آهي ته شاهه سائين دنيا جا عظيم شاعر آهن سندن شعر کي دنيا جي سڀني ٻولين ۾ ترجمو ڪري وڃي ته بهتر ٿيندو ۽ دنياکي هن عظيم هستي بابت ڄاڻ ٿيندي کين هي شعر وڌيڪ پسند آهي.

ستا اٿي جاڳـــ ننڊ نه ڪجي ايتري
سلطاني سهاڳـــ ننڊن ڪندي نه ملي
(شاھ)

جناب محمد حيات خان رند

جناب محمد حيات خان رند ولد قادر داد خان رند پنهنجي آباڻي ڳوٺ ڏڦيلو تعلقه ساماڻو ضلع ٿرپارڪر ۾ پيدا ٿيا ۽ سنڌ جي روشن خيال آبادگارن ۾ شمار ٿئي ٿو ۽ ڪنگ آف ڪيلا جي نالي سان ياد ڪيو وڃي ٿو. هي پهريون ئي آهي جنهن 1951ع ۾ سنڌ کي بمبئي ڪيلي کان روشناس ڪرايو تنهن کان سواءِ باغ جي پوک ۾ به تجربا ڪيا اٿن. سندن چوڻ آهي ته سندن هڪ دوست کين بمبئي ڪيلي جا 19 سڪا آڻي ڏنا. جنهن کي وڌائي هاڻي سٺ ايڪڙن ۾ ڪيلي جو باغ آهي. سندن قول موجب ته ڪيلي لاءِ ٿر ضلع وڌيڪ ڪامياب آهي ڇاڪاڻ جو ڪيلي لاءِ آبهوا وغيره انهيءَ ضلعي جي موافق آهي. سندن شاهه لطيف ۽ جيئي لطيف فروٽ فارم مشهور آهن.

آبادگار:

آبادگار کي مخاطب ٿيندي سندن چوڻ آهي ته آبادگار کي اهڙي ٿوري سان گڏ محنت وڌيڪ ڪري فصل گهڻو اپائي. هاري جي محنت سان ئي اسان جو ملڪ زرعي ميدان ۾ ترقي ڪندو ۽ سڌرندو. جيئن ته هاري طبقو هڪ مظلوم طبقو آهي جيڪڏهن ڪو زميندار سڌرڻ چاهي ٿو ته کيس گهرجي ته پنهنجي هاريءَ کي پٽ ڪري سمجهي ۽ هاري جي هر تڪليف ۾ برابر هٿ ونڊائي. ائين ڪرڻ سان اسان جي هاريءَ جي دلجوئي ٿيندي ۽ هو وڌيڪ محنت ڪندو. ۽ اها محنت ئي سندس خوشحالي جو باعث ٿيندي.

ڀٽائي ڀلاري بابت رلڊ صاحب جو چوڻ آهي ته ڀٽائي ڀلارو جنهن جو شعر هڪ لاجواب ۽ بي بها آهي سندس شعر ۾ عجز، نياز، لوڙت ۽ سڪا جو سمنڊ اٿيل آهي. شاهه جو شعر انهيءَ حقيقي مالڪ (الله تعاليٰ) جي حڪمن لي هارڻ لاءِ تلقين ڪيو ڪري. ڪهن ڀٽائي ڀلاري جو هي شعر وڏيڪ پسند آهي.

وڃو وجودان ڏکري ڪڙ ڪڙ ڪان ڪري،
اڄو ائر ڀري ڪي نرمو هٿ حبيب جو.

(شاهه)

جناب معشوق علي ڀٽو

جناب معشوق علي ڀٽو ولد نبي بخش خان ڀٽو جن ١٠ مارچ ١٩٣٢ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ سردار مير بخش ڀٽي ضلع لاڙڪاڻي ۾ پيدا ٿيا. ابتدائي تعليم علي ڳڙهه سوري مان جونيئر ڪيمبرج ۽ مئٽرڪ ١٩٥٠ع ۾ سينٽ ڪرسٽو فرس ڪاليج لنڊن مان ڪئي.

ڀٽي صاحب جن جو چوڻ آهي ته کين زراعت سان لڳاءُ هو تنهن ڪري هاڻ لنڊن جي رائل ايگريڪلچرل ڪاليج مان ٣ سالن جو ڊپلوما ڪيو تنهن بعد روم ۾ اينيمل هسبينڊري جو اسپيشل ڪورس ڪيو. ١٩٥٦ ۾ واپس وطن آيا ۽ هتي اچڻ کان پوءِ پنهنجي زمين کي زراعت جي جديد طريقن سان سڌارڻ لڳا ۽ هڪ فارم لالي اسٽاڪ ڪنٽرول فارم ٺاهيو جنهن ۾ سنڌ جي مختلف نسلن جو

سال (ڳئون مشهور) هو ۽ سندن فارم جي سال چانگها، فلپائن، ايسٽ پاڪستان ۽ لاهور جي نمائش ۾ انعام کٽيا. ١٩٦١-١٩٦٢ع ۾ اي. ڊي. سي طرفان جيڪي ڪيٽل فارم ٽنڊو محمد خان، پاڪ- ناڙي- اوستہ محمد روهڙي ۾ هئا انهن فارمن جي سنڀال لاءِ ڪمن ايڊوائيزري جي آڇ ڪئي جيڪا پنهنجي صاحب قبولي- ۽ پاڻ هڪ ڪتاب نالي پروڊيوز مور ملڪ اينڊ بيف لکيو.

١٩٦٥ع کان پوءِ معشوق علي پنهنجي صاحب جن وري پنهنجي زمين تي ڌيان ڏيڻ شروع ڪيو ۽ هينئر اڳيالا ڊيري فارم جيڪو هوسڙي (حيدرآباد) جي نزديڪ آهي انسان سندن واسطگي آهي ۽ ان سان گڏو گڏ شيپ بريڊنگ، هارس بريڊنگ ۽ پولٽري فارمنگ لاءِ به پروگرام هلي رهيو آهي ۽ اهي فارم ٽنڊي الهيار ۽ مسرو وٽ آهن.

هينئر تازو معشوق علي صاحب جن حڪومت کي بيف بريڊنگ جي وڌاءَ لاءِ هڪ رٿ پيش ڪئي آهي سندن چوڻ آهي ته جيڪڏهن اها رٿ قبول پئي ته سنڌ اندر هينئر جيڪا کير ۽ گوشت جي کوٽ آهي تنهن کي سولائي سان منهن ڏيئي سگهبو ٽنڊي الهيار جي فارم تي سليف ڪلٽيويشن فلي مڪانيز جي طرز سان پوکي ڪئي وڃي ٿي.

ڪراچي ملڪ سپلائي اسڪيم جي بورڊ جا ميمبر آهن. هي ٣ شهر جيڪي ڊيئري فارمنگ جي ڪري مشهور آهن.

سئيزرلينڊ، هالينڊ ۽ ڊنمارڪ اتي وڃي ۽ ڊيئري فارمن جي چڪاس ڪري آيا آهن.

شاگرد:

شاگرد کي مخاطب ٿيندي معشوق علي پنهنجي جو

چوڻ آهي تہ ڄ جي شاگردن کي اهو عرض آهي تہ هو پنهنجي فرض جهڙي مٿن رکيل آهي انکي سهڻي نموني سان نڀائين، کين محنت، تنظيم ۽ جان نثاري کان ڪم وٺڻ گهرجي تعليم دوران هنن کي پڙهڻ کم ۾ دلچسپي نہ وٺي ۽ استاد، مائٽن جو احترام ڪيس ڪرڻ جي گهرجي هميشہ مٿن فرض آهي.

شاهہ پڙهائي:

پني صاحب جوڻ چوڻ آهي تہ کيس شاهہ جي رسالي سان سان گهڻي دلچسپي آهي ۽ شاهہ جو ڪلام شوق ۽ احترام سان پڙهن ٿا. گهڻو ڪري هر ڪنهن جمعرات جو درگاهہ شريف (ڀٽ شاهہ) تي وڃي شاهہ سائين جو راڳ، پڙهندا آهن. سندن چوڻ تہ شاهہ جو رسالو هڪ وسيع آهي ۽ منجهس سڀ هدايتون موجود آهن اسان کي گهرجي تہ شاهہ سائين جي ڪلام کي هر هنڌ پهچايون تہ شاهہ جي ڪلام کي ماڻهو کي ماڻهو سمجهن شاهہ سائين جي ڪلام ۾ جيترو قرب، سڪ ۽ درد سمايل آهي سو ڪنهن ٻئي شاعر جي ڪلام ۾ ناهي کين بيحد پسند آهي.

عدل ري آئون تہ ڇٽان، جي ڦيرو ڪيج فضل جو
(شاهہ)

هاري:

پني صاحب جو چوڻ آهي تہ هاري جو دارو مدار محنت تي آهي. موجوده دؤر ۾ حڪومت هارين کي گهڻيون سهوليتون ڏنيون آهن ۽ اصولن مطابق ٺوڪين، ٻج، پاڻي، ٽائيم کي ٺوڪڻ ۽ ٻي جهڙا بہ گهربل معلومات آهي سا زرعي کاتي وارن کان پڇي ان تي عمل ڪرڻ سان اسانجو ملڪ اَن اناج ۾ خود ڪفيل ٿيندو چاڪاڻ

جو هن ملڪ جو ٨٠ سيڪڙو معيشت جو دارو مدار زراعت تي آهي. انهن ڪسان سواءِ هاري ۽ زميندار کي پاڻ ۾ ٻڌي ڪرڻ گهرجي جنهن هي ماحول کي اڳتي هلي صحتمند معاشري کي جنم ڏئي.

پير حسام الدين شاهه راشدي

پير حسام الدين شاهه جن جو تعلق راشدين سيد گهراڻي سان آهي. پاڻ نهايت ئي بلند پايه جا جرنلسٽ آهن. سندن تصنيفون هميشه اسان جي ادب ۾ يادگار رهنديون.

پير صاحب جن پاڻ ۲۰ سيپٽمبر ۱۹۱۱ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ بهمن ضلع لاڙڪاڻي ۾ پيدا ٿيا. سندن والد صاحب جو نالو سيد حامد شاهه راشدي هو.

۱۹۲۷ع ۾ پنهنجي تعليم مڪمل ڪرڻ کان پوءِ لکڻ شروع ڪيو. ۱۹۳۰ع کان هفتوار اخبار سنڌ زميندار سان منسلڪ رهيا. پاڻ ڪيترن ئي ملڪن ۾ تعليمي وفدن سان گڏ پاڪستان جي طرفان ويا آهن. جن ۾ يورپ، مڊل ايسٽ شامل آهن.

۱۹۶۲ع ۾ بغداد جي هڪ هزار ساله سالگره جي موقع تي به شرڪت ڪيائون ۽ ماسڪو ۾ اردو اسٽڊيز ڪانفرنس ۾ پاڻ پاڪستان جي وفد جي ستاره امتياز ڏنو ويو ۽ ايران حڪومت پاران کين نشان سپاس ڏنو. سندن خدمتن کي ساراهيندي کين حڪومت پاڪستان پاران نشان سپاس ڏنو تنهن کان سواءِ ڪيترن ئي ڪانفرنسن ۾ شرڪت ڪندا پئي رهيا آهن پاڻ ڪيترن ئي اخبارن ۽ رسالن جا ايڊيٽر ٿي رهيا آهن جن ۾ ماهنامه المعارف، روزانه ستاره سنڌ، روزانه الوحيد، روزانه قرباني، مهراڻ، ايران شناسي، پارس ۽ ممبر نئين زندگي تنهن کان سواءِ ڊپارٽمينٽ فلمس ۽ پبليڪيشن حڪومت پاڪستان جا به ميمبر آهن. تنهن کان سواءِ انجمن ترقي اردو، اردو ٽرسٽ انسٽيٽيوٽ آف سينٽرل ويسٽ ايشين اسٽڊيز ۽ يادگار غالب جا باني آهن. پاڻ

سنڌي ادبي بورڊ، اقبال اڪيڊمي ۽ ٻين ڪيترين ئي علمي ادبي مجلسن جا ميمبر آهن. ان کان سواءِ سنڌ يونيورسٽي جي سينيٽ جا ميمبر، ڪراچي يونيورسٽي جي سنڊيڪيٽ جا ميمبر ڪيترائي سنڌي ڪتاب ڇپيل ئي آهن.

پارسي تصنيفات (ترجمو)

مثنوي چنيسر نامه، مقالات الشعراء، مثنوي مظهر العصر، تڪميل مقالات، قصيده مثنويات، تاريخ مظهر شاهجهاني، منشور الوصيات، تاريخ ترخان نامه، تذڪره حديقه، تذڪره شعرا ڪشمير- ۴ جلدن ۾، تذڪره جواهر العجائب العالي، ديوان نصري هراوي.

سنڌي تصنيفات:

مولانا محب الله سنڌي، سنڌي ادب، مهراڻ جون موجون تذڪره امير خاني، ماڪ پيارايل، مڪلي نامه وغيره.

اردو تصنيفات:

هفت مقالا وغيره.

پارسي ترجمو:

تحفة الڪرام، مثنوي مهرو ماه، نورس بهار، الشاعطارد، فتح نامه اسلام وغيره.

پير حسام الدين راشدي جي علمي ۽ ادبي خدمتن جو قدر ڪندي ڪين ايران جي تهران يونيورسٽي طرفان ١٦ مارچ ١٩٧٤ع تي آنريري ڊاڪٽريٽ جي ڊگري ڏني آهي.

شاگرد:

شاگرد کي مخاطب ٿيندي راشدي صاحب جو چوڻ آهي ته شاگرد کي هوش کان ڪم وٺڻ گهرجي ۽ اڳتي وڌڻ جو دور آهي. ڪيس تعليمي ميدان ۾ پير هڻڻ گهرجي شاگرد کي گهرجي ته پنهنجي ملڪ جي ڏکن ۽ دردن جو علاج ڪري، پنهنجي اخلاق، ڪردار ۽ عقيدي جو پابند هجي. شاگرد جي عملي زندگي تعليم ختم ڪرڻ کان پوءِ شروع ٿئي ٿي. قوم هميشه فلاسفرن، سائنسدانن ۽ مفڪرن سان هلندي آهي. اسان کي پنهنجي مفڪرن جي نقش قدم تي هلڻ گهرجي ۽ محنت ڪري تعليمي ميدان ۾ اڳتي وڌڻ گهرجي.

شڪر گذاري:

ڀٽائي ڀلاري بابت منهنجو چوڻ آهي ته شاهه جي شاعري جهڙي عبارت اسان جي ماحول لاءِ آهي ۽ اهوئي سبب آهي جو شاهه جي شاعري جو اسان تي گهڻو اثر آهي. اسان تي خدا تعاليٰ مهرباني ڪئي جو ڀٽائي صاحب هتي پيدا ٿيو شاهه جو رسالو سبب آهي.

شاهه صاحب جهڙو هر لحاظ کان ڪامل شاعر فلاسفر ۽ مفڪر آهي. جنهنڪري شاهه جي رسالي جي لغت ترتيب ڏني وڃي ته جيئن اسين شاهه سائين جي ڪلام کي وڌيڪ سمجهي سگهون ۽ پرکون.

جناب الحاج سيد غلام مصطفيٰ شاهه

سائين غلام مصطفيٰ شاهه ولد سيد غلام علي شاهه صاحب جن ڪنهن به تعارف جا محتاج نه آهن سندن علمي، ادبي ۽ سماجي خدمتون هميشه ياد رهنديون ۽ سندن ڪيل ڪارناما ياد رهندا.

هي عظيم شخص ۱۹ آڪٽوبر ۱۹۱۸ع پنهنجي آبائي ڳوٺ حاجي قادر ڏنو شاهه ضلع ٺٽي ۾ پيدا ٿيا ابتدائي تعليم ڳوٺ راهوٽ ميرپور بٺوري مان. تنهن بعد سجاول مڊل اسڪول ۽ ۱۹۳۷ع ۾ سنڌ مدرسي ڪراچي مان ميٽرڪ ڪئي ۽ ميٽرڪس ۾ سنڌ مان پهريان نمبر آيا.

انٽر ڊي. سنڌ ڪاليج ۽ بي اي سال ۱۹۴۱ع ۾ علي ڳڙهه مان پاس ڪئي ۱۹۴۳ع ۾ ايم. اي پولٽيڪل سائنس ۽ ايل. ايل. بي به علي ڳڙهه مان ڪئي. سندن چوڻ آهي ته تعليم ختم ڪرڻ کان پوءِ سندن ارادو وڪالت ڪرڻ جو هو پر پوءِ پاڻ ۱۹۴۳ع ۾ سنڌ مسلم ڪاليج ڪراچي ۾ پروفيسر ٿيا ۽ ۱۹۴۳ع ۾ پاڻ هڪ ڪتاب نالي جيڪو انگريزي ۾ هو سو لکيو.

ٿيو ورڊس الب راسٽينڊنگ ڏي مسلمس آف سنڌ
۱۹۴۴ع ۾ ڪين ڇپرائين ڊسٽرڪٽ ايڊيوڪيشن بورڊ
چونڊيو ويو.

۱۹۴۶ع ۾ ڪين فارن اسٽڊيءَ لاءِ سليڪٽ ڪيو ۽ پاڻ پهريان سنڌي هئا. جنهن ڊرم يونيورسٽي انگلنڊ مان ايم ايڊ ڪئي.

۱۹۴۸ع ۾ ڪين گورنمينٽ ڪاليج ۾ پروفيسر مقرر ڪيو ۱۹۴۹ع ۾ وري ڪين سنڌ مسلم ڪاليج ۾ پوليٽيڪل سائنس جو پروفيسر مقرر ڪيو ويو.

سماجي ڪم:

شاهه صاحب جو اسڪائوٽنگ سان گهرو واسطو رهيو آهي پاڻ اسڪائوٽنگ جا پراونشل ڪمشنر ۽ ڊاٽي نيشنل ڪمشنر اسڪائوٽنگ جا آهن، تنهن کان سواءِ خاڪسار تي رهيا آهن. شاهه صاحب جو اخبارن جهڙوڪ: سنڌ آبزرور، مسلم وائس ۽ الوحيد سان گهرو تعلق رهيو آهي.

هاشمي مدرسي ڏالي سجاول ۾ هڪ مدرسو آهي جنهن لاءِ سيد غلام مصطفيٰ شاهه جن ۲ لک روپيه چندو ڪري اُن مدرسي کي وڌايو ۽ سڌاريو تنهن کان سواءِ پاڻ سنڌ مدرسي ڪراچي جا لائق ممبر آهن تازو پاڻ ڪراچي ۾ لطيف لٽريري سوسائٽي قائم ڪئي اٿن.

شاهه صاحب جو شمار سنڌ جي عظيم استادن ۾ ٿئي ٿو سندن ڪتاب ادب ۽ معاشرو پڻ هڪ وڏي اهميت رکي ٿو.

شاگرد:

شاگرد کي مخاطب ٿيندي شاهه صاحب جو چوڻ آهي ته اڄ جو شاگرد ڪاڻ تعليمي ذميواري محسوس ڪونه ٿو ڪري ڪمس گهرجي ته هو تعليمي ميدان ۾ اڳيرو ٿئي. ۽ اڳتي وڌڻ لاءِ جدوجهد ۽ محنت ڪري محنت سان ئي هو اڳتي هلي ڪامياب ٿيندو.

پڙهائي:

سيد غلام مصطفيٰ شاهه جن جو چوڻ آهي ته پڙهائي پيلارو هڪ محب وطن ئي گذاريو آهي سندس ڪلام ۾

توڪل، نهٺائي، صبر، حلم، علم ۽ شرافت آهي. شاهه ڀٽائي پڙهايو آهي ته قرباني ڇا آهي ۽ انسان جو هن دنيا ۾ اچڻ جو مقصد ڪهڙو ۽ ڇا آهي. شاهه سائين جي ڪلام ۾ فلسفو آهي. ڪهن شاهه ڀٽائي جو هي بيت وڏو پسند آهي.

سائين سدائين ڪرين مٿي سنڌ سڪار
دوست مٺا دلدار، عالم سڀ آباد ڪرين
(شاهه)

سيد غلام مصطفيٰ شاهه جن ۱۹٦۵ع ۾ ڊائريڪٽر تعليم ۱۹٦۹ع ۾ وائيس چانسلر سنڌ يونيورسٽي ۽ ۱۹۷۲ع ۾ سنڌ ٽيڪسٽ بورڊ جا چيئرمين ٿيا. وري ۱۹۷۳ع ۾ ٻئي ڏهعي سنڌ يونيورسٽي جا وائيس چانسلر ٿيا جتان ۱۹۷۴ع ۾ استعفا ڏني.

جناب اي- ڪي بروهي صاحب

جناب الهه بخش والد ڪريم بخش خان بروهي جن جو شمار دنيا جي لاهور قانوندانن ۽ فلاسفرن ۾ ٿئي ٿو. جناب اي ڪي بروهي صاحب جن ١٩١٥ع ۾ ڳڙهي ياسين ۾ پيدا ٿيا ١٩٣٣ع ۾ سنڌ مدرسي ڪراچي مان مئٽرڪ پاس ڪئي. ١٩٣٧ ۾ ڊي- جي- سنڌ ڪاليج ڪراچي مان بي- اي پاس ڪئي. ١٩٣٩ع ۾ ايم- اي فلاسافي ۾ ڪئي ايل- ايل- بي ڪرڻ بعد وڪالت ڪرڻ لڳا. جيئن ته بروهي صاحب جن جو چوڻ آهي ته علامه آءِ. آءِ. قاضي

صاحب جن کي الله تعاليٰ ٻروهي صاحب لاءِ پيدا ڪيو
هو، ٻروهي صاحب جي روحاني ارتقا قاضي صاحب جن کان
ٿي. پاڻ ڪيترو عرصو علامه صاحب جي صحبت ۾ رهيا
ٻروهي صاحب جن قانون تي ڪيترا ڪتاب لکيا آهن جن
جو ذڪر هيٺ ڏجي ٿو.

(١) ايڊوانچر ان سيلف ايڪسپريشن
(٢) فنڊا مينٽلز آف پاڪستان.
(٣) اسلام ان دي ماڊرن ورلڊ
(٤) ٽيسٽامينٽ آف پيٽ.

شاگرد:-

شاگرد کي مخاطب ٿيندي ٻروهي صاحب جن جو چوڻ آهي ته شاگردن کي گهرجي ته هو وڏن، استاد، ۽ والدين جو احترام ڪري علم جي ٽيڪي جيڪي جي قلب ۾ آهي سو ڪامياب آهي. ڪردار جو ٺاهڻ ۽ احترام مٿي لازم آهي. علم هڪ عطر آهي جيڪڏهن اندر اجريل هوندو ۽ ٻيءَ علم پرائيو ته اهو علم ڪارگر هوندو ورنه:

پڙهو کي پڙهن ڪين قلوب سين
جيترا ورق ورن ڏوه چڙهن اوترا.
(شاهه)

تعليم برسات آهي جيڪا اندر اجاري ٿي جيڪڏهن اندر صاف نه هوندو ته تعليم جو سلو ممڪن آهي ته نه ٿئي.

پڙهائي:

شاهه صاحب بابت ٻروهي صاحب جو چوڻ آهي ته دنيا جي سڀني شاعرن کي پڙهڻ مان معلوم ٿئي ٿو شاهه سائين بلند پايه جو شاعر آهي سندس پيغام ماڻهو جي لولي ۾ سمايل آهي. شاهه جو پيغام حق آهي. جيڪي دنيا جا روحاني راز آهن تن جون چابيون شاهه سائين جو ڪلام آهي.

پروهي صاحب کي هي ٻه ت وڏيڪ پسند آهن.

(١) منهن جهڙن جي منهن. جنهن ڏٺو منهن منهار جو
سو الم ساهه سڻون. آئون ڪٿن گهڙو گهوريان

(٢) گهڙو پکو تان گهوريو. پاڻان هو حجاب
واجهت وجي وجود ۾. رهيو روح رباب
ساهڙي ري ثواب. آئون گهٽوئي گهوريان

پروفيسر سائين قاضي احمد محمد صاحب

جڏهن آئون لا ڪاليج ۾ داخل ٿيس ته مون کي هڪ اهڙي شخصيت ملي جنهن جي قيمتي گفتار منهنجي روح کي گرفتار ڪيو ۽ اڄ آئون منهنجي مشفق استاد بابت قلم هٿ ۾ کڻي رهيو آهيان.

جناب قاضي صاحب جن پنهنجي آبائي ڳوٺ ڏيپلي ٿرپارڪر ۾ پيدا ٿيا. ابتدائي تعليم، سيڪنڊري تعليم ۽ بي. اي پاس ڪرڻ کان پوءِ ١٩٤٣ع ۾ بمبئي يونيورسٽي مان ايم. اي ڪئي. ١٩٥٣ع ۾ ايم. ايڊ لنڊن مان پاس ڪئي تنهن کان سواءِ ايل. ايل. بي به پاس ڪيائون تنهن بعد ١٩٤٠ع ۾ اسڪول جي استاد جي حيثيت سان پڙهائڻ لڳا.

سماجي ڪم:-

قاضي صاحب جن کي سماجي ڪمن سان هميشه چاهه رهيو آهي. ١٩٦٥ع جي لڙائي ۾ سٺي ڪم ڪرڻ ڪري ڪمن حسن ڪارڪردگي جو تمغ ڏنو ويو انهن کان سواءِ قاضي صاحب جن ڪيترائي اسڪول جن ۾ هاءِ اسڪول شامل آهن ٿر ۾ انهن جي بنا ڪرڻ ۾ سندن وڏو هٿ آهي، انهن کان سواءِ حيدرآباد سنڌ لا ڪاليج جي باني ميمبرن مان هڪ آهن انهن کان سواءِ ڪيترن ئي تعليمي ادارن سان سندن گهاٽو ۽ گهرو تعلق آهي جن ۾ ريما سائنس ايجوڪيشنل سوسائٽي سٽي آرٽس ڪاليج حيدرآباد ايس. ڪي رحيم هاءِ اسڪول، سنڌ ڪامرس ڪاليج سچل آرٽس ۽ ڪامرس ڪاليج، جناح لا ڪاليج ۽ انجمن. حمايت السلام حيدرآباد قابل ذڪر آهن.

انهن کان سواءِ ڪيترن ئي اخبارن سان سندن واسطو رهيو آهي ۽ ڪيترائي ڪتاب به لکيا اٿن.

اخبارون:

سنڌي اخبار اصلاح دي مسلم اسٽوڊنٽ جا نالا قابل ذڪر آهن.

ڪتاب:

(١) اسٽڊيز ان ايجوڪيشن (٢) ميلاءِ مصطفيٰ جا نالا قابل ذڪر آهن.

شاگرد:

شاگرد کي مخاطب ٿيندي جناب قاضي صاحب جن جو چوڻ آهي. ته اڄ جي شاگرد کي اهو سمجهڻ گهرجي ته هن کي ايندي جو ابو ٿي رهڻو آهي. انهيڪري پنهنجو

سمورو وقت تعليم جي تياري ۾ صرف ڪري ڇڏين ٿو چاهي ته سندس مستقبل سنواري ته ڪيس پنهنجي حياتي جي نصب العين کي سمجهڻ گهرجي ته سندس حقيقي ترقي علم حاصل ڪرڻ سان ٿيندي. دنيا ۾ زندگي جي هر شعبي ۾ ڪشمڪش ڇڪتاڻ ۽ ڇنا ڇني لڳي پئي آهي اهڙين حالتن ۾ سندس برقراريت ڪيس پاڻ ۾ قابليت ۽ صلاحيت پيدا ڪرڻ سان رهندي.

شاهه پناهي:

شاهه پناهي بابت قاضي صاحب جن جو چوڻ آهي ته شاهه صاحب اهڙا جامع شخصيت آهي جنهن جون ڪل قابليتون، صلاحيتون نورالاهي سان منور آهن سندن شخصيت جو بيان هن بيت ۾ شامل آهي.

جوڳيئڙا هن جهان ۾ ڪي نوري ڪي ناري
پري جن پاري - آهل آئون ته رهان اُن ريءَ
(شاهه)

شاهه صاحب جن فرمائين ٿا ته:

پڇڻ گهڻا پڇائيا - تون پڇڻ کي پڇاءِ
(شاهه)

شاهه سائين جو ڪين هي بيت وڌيڪ پسند آهي.

سرجي ٿان سور ٿيا - ساماڻي ٿان سک، ويا
اهي پئي پور - لماڻي نصيب ٿيا
(شاهه)

جناب قاضي صاحب جن هميشه حيدرآباد سنڌ لا ڪاليج جا پرنسپال آهن ۽ ڪين مليل خدا داد علمي

صلاحيتن سان ايل- ايل- بي جي شاگردن کي نوازي رهيا آهن.

قاضي صاحب جن هميشه غريب شاگردن جي مالي مدد پنهنجي هٿان ڪندا رهن ٿا.

انهن کان سواءِ سندن قربائتي ڪچهري ۽ نصيحتن جو جواب ڪونهي.

جناب حاجي خان خواجه صاحب

اڄ اسان هڪ عظيم استاد جناب خواجه صاحب بابت قلم هٿ ۾ کڻي رهيا آهيون، اهو استاد جنهن ڪيترائي سال هڪ شفيق استاد جي حيثيت سان علم و ادب جي خدمت ڪئي. جناب خواجه صاحب جن ۷ آڪٽوبر ۱۹۰۷ ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ ٽنڊو باگو ۾ پيدا ٿيا، سندن والد صاحب جو نالو مهرعلي خواجه هو.

جناب خواجه صاحب ابتدائي تعليم ٽنڊو باگو مان وٺڻ کان پوءِ مئٽرڪ ۱۹۲۸ ۾ نور محمد هاءِ اسڪول حيدرآباد مان پاس ڪئي. بي. اي. ڊي. جي سنڌ ڪراچي مان ڪرڻ بعد لاڙڪاڻي، گورنمينٽ هاءِ اسڪول ۾ استاد ٿيا. سندن چوڻ آهي ته سندن زندگي تي محمد صديق مسافر ۽ ليلارام پريمچند جو تمام گهڻو اثر هو ۽ اهي ٻئي سندن آدرشي استاد هئا ۽ انهن جي صحبت ۾ رهي خواجه صاحب فيصلو ڪيو ته سڄي حياتي علم و ادب جي خدمت ڪندا رهندا. ۱۹۳۶ع ۾ بي. ٽي پاس ڪرڻ کان پوءِ اي. وي مڊل اسڪول نوابشاه ۾ هيڊ ماستر مقرر ٿيا انهي اسڪول جي واڌاري ۽ سڌاري لاءِ ۱۰ لک ـ ، رپيه فنڊ جمع ڪيو، سندن چوڻ آهي ته نوابشاه اسڪول ۶۰ ڇوڪرن سان شروع ٿيو جڏهن خواجه صاحب اهو اسڪول ڇڏيو ته ان ۾ ۱۴ سو شاگرد هئا ۽ اهو نوابشاه هاءِ اسڪول سندن ڪوششن سان ٿيو هن اسڪول ۾ باغ جهڙو شالامار جي

طرز تي ٺهيل آهي ۽ گل وغيره لڳائڻ ۾ به خواجه صاحب جو هٿ هو. خواجه صاحب جو چوڻ آهي ته مون سوچيو هو ته هن اسڪول (نوابشاهه هاءِ اسڪول) ۾ سڄي عمر گذاريندس.

هن پنهنجي قبر لاءِ به اتي جاءِ رکي ڇڏي آهي. هن اسڪول ۾ هيڻن شاگردن لاءِ فنڊ قائم ڪيائون جنهن ٦٥٠٠٠ هزار رپيا جمع ٿيا انهن ڪلاسواءِ نوابشاهه ۾ پرائمري ۽ گرلز اسڪول کولڻ ۾ به خواجه صاحب جو وڏو هٿ هو.

شاگرد

شاگردن کي مخاطب ٿيندي خواجه صاحب جو چوڻ آهي ته اسان جي شاگردن ۾ هرش گهٽ ۽ جوش وڌيڪ آهي جنڪري هو اڄ جو شاگرد نظم و ضبط ۾ رهيو ۽ محنت ڪش نه ٿيو ته سندن مستقبل مايوس ڪن ٿيندو ۽ تعليم کي محنت ۽ سخت پورهئي سان ڪارگر بڻائڻ گهرجي.

شاهه ڀٽائي

خواجه صاحب جو چوڻ آهي ته سنڌ شاهه ۽ شاهه سنڌ آهي ڀٽائي گهوٽ سنڌي ٻولي کي زنده ڪيو آهي ۽ اعليٰ مرتبو ڏياريو آهي اسان جي ترقي جو راز ان لفظن ۾ سمايل آهي.

سنڌ اتي جاڳيا لعل نه ڪڇي اتري
سلطاني سهاڳ، لعلن ڪندي نه ملي.
(شاهه)

شاهه سائين صلح، سلامتي، امن امان ۽ محبت جو پيغام ڏنو آهي. صبر ۽ محنت سان پنهنجي منزل مقصود تائين پهچڻ جي تلقين ڪئي آهي. شاهه دنيا جي عظيم شاعرن

مان هڪ آهي سندس زندگي ۾ طمع نه لالچ، نه ضد نه
شڪوه شڪايت نه خود غرضي ۽ نه نه مڪاري جيڪڏهن
اسين شاه صاحب جي ڏسيل نقش قدم ۽ آدرش زندگي
کي پنهنجو نصب العين بڻائينداسون ته اسين ضرور ڪامياب
ٿينداسون ۽ هڪ نئون ماحول پيدا ڪنداسون جيڪو
نفرت، نياز، محبت، شرافت سان مالا مال هوندو. خواجه
صاحب هينئر بورڊ آف سيڪنڊري ايجوڪيشن ۾ چيئرمين
آهن، پنهنجي نوراني ۽ محبت سان الهيءَ مقصد کي
ڪاميابي سان هلائي رهيا آهن.

سائين الهه بخش خان نظاماڻي

مشهور محترم ۽ شفيق استاد جناب سائين الهه بخش خان نظاماڻي ولد محمود خان نظاماڻي جن جو جنم سال ١٩٠٥ع ۾ ڳوٺ ٽري ۾ ٿيو. سندن والد پنهنجي تر جا با اثر زميندار هئا. نظاماڻي صاحب جن کي ننڍي هوندي کان وٺي پڙهڻ جو ڏاڍو شوق هو ابتدائي تعليم پنهنجي ڳوٺان سيڪنڊري تعليم، نورو مدرسه، نوشهرو ۽ مدرسه ۽ سنڌ مدرسه ڪراچي مان حاصل ڪئي.

۱۹۳۰ع ۾ بي. اي. علي ڳڙهه ڪاليج مان ڪئي ۽ پاڻ علي ڳڙهه ۾ اسٽوڊنٽس يونين جا وائيس پريزيڊنٽ بي. اي پاس ڪرڻ کان پوءِ تعليم کاتي سان وابسته ٿيا ۽ ميرپور خاص هاءِ اسڪول ۾ استاد مقرر ٿيا ڪجهه وقت کان پوءِ بمبئي مان بي ٽي ڪرڻ کان پوءِ نوشهري هاءِ اسڪول ۽ تنهن بعد اسڪول بورڊ جا ائڊمنسٽريٽو آفيسر مقرر ٿيا.

۱۹۵۳ع کان ٽريننگ ڪاليج فارمين حيدرآباد جا پرنسپال ٿيا آخر ۱۹۶۰ ڊائريڪٽر تعليم ٿي رٽائر ڪيو. رٽائر ٿيڻ کان پوءِ نور محمد هاءِ اسڪول ۽ مسلم ڪاليج جا پرنسپال ٿيا ڪين نور محمد هاءِ اسڪول جي شاهجهان جي نالي سان سڏيو وڃي ٿو ڇاڪاڻ جو نور محمد هاءِ اسڪول ۽ مسلم ڪاليج جون عمارتون سندن وقت ۾ جڙي راس ٿيون.

سماجي ڪم

نظاماڻي صاحب جن ۱۹۵۷ع ۾ ميرپور خاص ۾ هڪ نئون ڪاليج کوليو جيڪو هينئر ميرپور خاص ڪاليج جي نالي سان مشهور آهي. ڪيڊٽ ڪاليج جو بنياد پهرين ميرپور خاص ۾ وڌائون تنهن بعد اهو ڪاليج ڪي پٽارو شفٽ ڪيو ويو ۽ اهي عمارت ۾ هاڻي هاءِ اسڪول آهي. گورنمينٽ گرلز ڪاليج حيدرآباد، ٽني ۾ گورنمينٽ هاءِ اسڪول جي هاسٽل، گورنمينٽ ڪاليج حيدرآباد جي هاسٽل ۽ ٻيون اٺ هاسٽل جي تعميرات ۾ به سندن حصو آهي. جيڪي ميرپور ماٿيلو، مالهي هاءِ اسڪول، شڪارپور جو جو گرلز هاءِ اسڪول سانگهڙ جو هاءِ اسڪول ۽ ڪاليج به سندن ڪوشش جو نتيجو آهي.

شاگرد

نظاماڻي صاحب جو چوڻ آهي ته اسانجو شاگرد گروهه ۾ ورهايل آهي، ۽ ٻنهي جو اصل مقصد وساري ڇڏيو اٿس. ڪن دل لاءِ پڙهڻ گهرجي وڃن، استادن ۽ مائٽن جي

فرمانبرداري سنڌس لاءِ لازمي آهي. ڪنهن سٺو وقت تعليم حاصل ڪرڻ ۾ ڏيڻ گهرجي.

شاهه ڀٽائي:

نظاماڻي صاحب جو چوڻ آهي ته شاهه سائين جو رسالو جيڪڏهن صحيح جو ڪٿي الڪي دل لائي پڙهي ته گهڻو نه پهچندو، شاهه سائين سر ڪلياڻ ۾ فرمايو آهي ته

اول الله عليم اعليٰ عالم جو ڌڻي
قادر پنهنجي قدرت سين قائم آهي قديم

۽ حقيقت ۾ سنڌي زبان کي گراءِ ڀٽائي صاحب ڏنو.

نظاماڻي صاحب جو چوڻ آهي ته ڀٽائي جي عرس جي موقعي تي جنرل هاڻبڪي ٿيڻ کپي.

نظاماڻي صاحب جن شاهه لطيف لٽريري سوسائٽي جا سيڪريٽري آهن ۽ ان کان سواءِ سيڪنڊري ايجوڪيشن بورڊ حيدرآباد جا ميمبر آهن.

جناب جي. اي جعفري صاحب

جناب جعفري صاحب جو شمار تعليمي ماهرن ۾ ٿئي ٿو. سندن تعليم کاتي جو ڪيل خدمتون ڪنهن کان ڳجهيون نه آهن. جعفري صاحب سال ١٩٠٥ع ۾ پاڻ شهر تعلقه سيوهڻ ۾ پيدا ٿيا. سندن والد صاحب جو نالو الهه اوڀايو خان هو. سندن اصلي نالو غلام حسين آهي ۽ ذات جا جوکيا آهن. ابتدائي تعليم پنهنجي ڳوٺان تنهن بعد مئٽرڪ خيرپور مان ١٩٢٤ع ۾ پاس ڪيائين. بي. اي بهاؤالدين ڪاليج جوناڳڙهه مان ڪيائين. ۽ ١٩٢٩ع ۾ لاڙڪاڻي گورنمينٽ هائي اسڪول ۾ استاد ٿيا. ١٩٣١ع ۾ بمبئي مان بي. ٽي پاس ڪيائين. تنهن کان پوءِ ايم. اي ڪيائين ۽ ١٩٤٠ع ۾ لاڙڪاڻي مدرسه هائي اسڪول ۾ پرنسپال ٿيا. ٣ سالن کان پوءِ کين ترقي ڏيئي ملان اسڪولن جو ڊپٽي انسپيڪٽر ڪيو. ١٩٤٤-١٩٤٥ع ۾ پرنسپال ٽريننگ ڪاليج فارمين حيدرآباد ٿيا.

جڏهن نه جعفري صاحب علامه دائود پوٽي ۽ مرحوم نورمحمد (باني نورمحمد هائي اسڪول حيدرآباد) جي صحبت ۾ رهي گهڻو ڪجهه پرايو. تنهن کان سواءِ مولانا عبدالله سنڌي ۽ مولانا وفائي جي صحبت ۾ به رهيا. پاڻ جڏهن بي. ايڇ. ڊي ڪيائون هي ڪتاب لکيو.

هاؤ ٽو آرگنائيز، دي رورل اسڪولس

پاڻ هاڻي پبلڪ اسڪول حيدرآباد جا پرنسپال آهن.

شاگرد:

شاگرد کي مخاطب ٿيندي جعفري صاحب جو چوڻ آهي ته اڄ جو شاگرد ڪافي سجاڳ آهي ۽ کيس پنهنجو سمورو ڌيان تعليم ڏانهن مرڪوز ڪرڻ گهرجي تنهن کان سواءِ آئوٽ ڊور ايڪٽوٽيز تي به توجه ڏئي. جنهن به شعبي ۾ کيس دلچسپي هجي انهيءَ ۾ هو بلڪل اهل بڻجي نڪري

شاهه پڙائي:

شاهه صاحب بابت جعفري صاحب جو چوڻ آهي ته شاهه جي شعر جو اثر سنڌ جي هر طبقي جي ماڻهن تي آهي. جيڪڏهن شاهه جي ڪلام کي پڙهي دل سان هنڊايو وڃي ته هوند اسان جو مستقبل ۽ زندگي ٺهي وڃي جعفري صاحب جو معمول آهي ته صبح جو روزانه هي بيت دعا طور پڙهن ٿا.

(١) ڪوڙ ڪمائي ڪچ - پڄم عبد الله جا،
(٢) جنڊو ٺهڪيو ڏان - پاڄها ٻه اوڏيائي مڱان،
(٣) تون سپڙ آئون سڪڙو - تون اڏالار آئون ڏوه.

محترم آپا شمس عباسي صاحبه

آپا شمس عباسي صاحبه جن جو جنم ۱۰ جنوري سال ۱۹۲۵ع ۾ ٿيو. سندن والد صاحب قاضي عبدالقيوم جن پنهنجي وقت جا عالم ٿي گذريا آهن. آپا جن ابتدائي تعليم گدواڻي اسڪول (حيدرآباد) ۽ سيڪنڊري تعليم ڪندن مل گرلز اسڪول (موجوده جامع عربيه هائي اسڪول حيدرآباد) مان حاصل ڪئي. ۱۹۳۹ع ۾ ميٽرڪ ۽ ۱۹۴۳ع ۾ بي. اي پاس ڪرڻ کان پوءِ مدرسة البنات ۾ اسسٽنٽ مسٽريس مقرر ٿيون، بي. ٽي ڪرڻ کان پوءِ گورنمينٽ گرلز هائي اسڪول ۾ هيڊ مسٽريس ٿيون ۱۹۵۵ع ۾ ايم. اي ڪرڻ کان پوءِ گورنمينٽ گرلز ڪاليج حيدرآباد ۾ پرنسپال مقرر ٿيون. ۱۹۷۰ع کان پوءِ کين ڊپٽي ڊائريڪٽر ايجوڪيشن ايڪسٽنشن ڪريڪولم بيورو مقرر ڪيو ويو. ۱۹۷۲ع ۾ ڊپٽي ڊائريڪٽر

ڪاليج ۾ ۱۹۷۳ع ۾ ڊائريڪٽر ايڪسٽينشن اينڊ ڪريڪولم
پورو ٿيون آهن.

تعليم بابت نياڻين کي نصيحت:

آپا جن جو چوڻ آهي تہ عورتون مردن جي مقابلي ۾ زياده فرض شناس آهن منجهن ڪم ڪرڻ جو جذبو ۽ لڳاءُ گهڻو وڌيڪ آهي. سندن چوڻ آهي تہ عورت کي هن دنيا ۾ (۴) دورن مان گذرڻو ٿو پوي. ڌي، ڀيڻ، زال، ۽ ماءُ هو پنهنجو ڪردار صحيح معنيٰ ۾ تڏهن ادا ڪري سگهندي جڏهن هو سليقہ شعار ۽ باشعور فرض شناس هوندي اهي خوبيون منجهس تڏهن پيدا ٿي سگهن ٿيون جڏهن هو تعليم جي زيور سان آراستہ هوندي ڪيس تعليم سان گڏوگڏ اهڙي تربيت مليل هجي جو هو پنهنجو فرض خوش اسلوبي سان انجام ڏئي، نہ فقط ڪٽنب لاءِ پر پنهنجي ملڪ ۽ قوم لاءِ رحمت جو باعث بڻجي جيئن سڄي قوم لاءِ رحمت جو باعث بڻجي. ۽ قوم منجهس فخر ڪري. جنهن قوم جون نياڻيون منجهن خوبين سان آراستہ آهن تہ اها قوم ٻين قومن جي مقابلي ۾ پنهنجو ڳاٽ اوچو ڪري هلندي. اهڙيون مائرون جن جي گود ۾ قوم جا نونهال پلو ان چڙهندا اهي صحيح معنيٰ ۾ پنهنجي ملڪ ۽ ملت جا رهنما ٿي سگهن ٿا.

جيستائين شاگردي واري دور جو تعلق آهي تنهن لاءِ آپا جن جو چوڻ آهي تہ هو تعليم تي پنهنجو پورو پورو وقت صرف ڪن پنهنجو وقت زندگي جي مقصد حاصل ڪرڻ لاءِ صرف ڪن ڪنهن سٺي نموني سان تعليم پرائڻ گهرجي وڏن مائٽن ۽ استادن جو احترام لازمي آهي جنهن ۾ سندن مستقبل پنهان آهي.

شاهہ ڀٽائي:

شاهہ ڀٽائي سائين بابت آپا صاحبہ جو چوڻ آهي تہ

شاهه جي ڪلام ۾ روحاني راز سمايل آهي جيڪڏهن انهن کي پڙهجي ته اهو يقين ٿي ويندو ته اسان جي نجات جو ذريعو علم خدمت خلق ۽ اتفاق آهي. اهڙا جن کي هي بهتر وڌيڪ پسند آهي.

سٽا اٿي جاڳ، ننڊ نه ڪجي ايتري،
سلطاني سهاڳ، ننڊون ڪندي نه ملي.
(شاه)

سندن چوڻ آهي ته هن بيت ۾ پنهنجي پيارن ڪاهلي ۽ سستي ڇڏڻ لاءِ تلقين ٿيو ڪري. هن دنيا ۾ جدوجهد ڪرڻ سان آخرت جون آسائشون نصيب ٿينديون.

ڊاڪٽر حميده کهڙو

ڊاڪٽر حميده کهڙو جن ۱۳ آگسٽ ۱۹۳۴ ۾ پنهنجي اباڻي ڳوٺ عاقل ضلع لاڙڪاڻه ۾ جنم ورتو. ڊاڪٽر صاحبه جن پنهنجي تعليم ڪراچي ۾ مڪمل ڪرڻ کان پوءِ سال ۱۹۵۷ ۾ لنڊن جي ڪيمبرج يونيورسٽي مان بي. اي آنرس ڪئي. ان کان پوءِ پاڻ لنڊن يونيورسٽي مان پي. ايڇ.ڊي هسٽري ۾ ڪيائون. تنهن بعد ۱۹۶۶ ۾ واپس وطن موٽي اچڻ کان پوءِ ڪراچي يونيورسٽي ۾ ليڪچرر ٿيون. ۱۹۶۸ ۾ سينٽ مان جنرل اسيمبلي (اقوام متحده) ۾ هڪ وفد ويو جنهن جي اڳواڻي ڊاڪٽر حميده جن ڪئي. ۱۹۶۹ ۾ فيلوشپ لاءِ آڪسفورڊ ويون ۽ ۱۹۷۳ ۾ اتان موٽي آيون.

شاگرد:

شاگرد کي مخاطب ٿيندي سندن چوڻ آهي ته شاگرد کي گهرجي ته هو پنهنجو سمورو ڌيان تعليم ڏانهن رجوع ڪري. جيڪا نئين ۽ ٽيڪنيڪل هجي. تعليم جي

جنهن شعبي سان سنڌ جو تعلق هجي تنهن ۾ هو ڀاڱ ڪي اڳڀرو ڪن. ان ڪانسواءِ اسان جي نياڻين کي گهرجي ته هو تعليم پرائين ۽ تعليم ڪاني ۾ شامل ٿي ملڪ جي عورتن کي تعليم جي زيور سان سينگارين ۽ علم جي روشني کان روشناس ڪرائين.

شاه پڙاڏي

شاه عبداللطيف بابت ڊاڪٽر حميده کهڙو جن جو چوڻ آهي ته شاه سائين دنيا جي صوفي شاعرن ۾ اول درجي جا شاعر آهن سندن شعر ۾ تصوف، فلسفو ۽ انسانيت لاءِ پيار ۽ خلوص آهي. کين شاه جو هي بيت ڏاڍو پسند آهي.

ولر ڪيو وڃن، پريت نه ڇنن پاڻ ۾
ڏسو پکيئڙن، ماڻهو! اِءَ مت گهڻي
(شاه)

ڊاڪٽر حميده کهڙو جن هميشه سنڌ يونيورسٽي سان وابسته آهن ۽ تاريخ جي شعبي ۾ پروفيسر آهن.

جناب سائين ٽرمداس ورياڻي

منهنجي عربي استاد جناب سائين ورياڻي صاحب جن جو جنم ١٣ جولاءِ ١٩١٣ع ۾ اوٻاوڙي شهر ضلع سکر ۾ ٿيو. شروعاتي تعليم پنهنجي ڳوٺان ۽ مئٽرڪ سکر ميونسپل هاءِ اسڪول مان ١٩٣١ع ۾ ڪيائين.

١٩٣٥ع ۾ ڊي اي جي ڪاليج سنڌ ڪراچي مان فارسي ۾ بي اي آنرس ڪئي. جيئن ته ورياڻي صاحب جن کي تعليم و تدريس سان دلچسپي هئي تنهن ڪري پاڻ ڪي. سي اڪيڊمي پڊيا ۾ استاد جي حيثيت سان مقرر ٿيا ۽ ١٩٣٨ع ۾ نور محمد هاءِ اسڪول ۾ استاد جي حيثيت سان داخل ٿيا. پاڻ ٣٠ سال علم جي خدمت ڪندا رهيا ۽ شاگردن کي پنهنجي علم سان نوازيندا رهيا. ١٩٦٩ع

۾ رنائر ڪيائون. ورياڻي صاحب جن جو انهن فقيرن ۾ گهڻو اعتقاد آهي تنهن کان سواءِ مولوي شير محمد صاحب اوپاڙي وارو، جناب اي. ڪي بروهي صاحب ۽ مسٽر قاضي غلام مصطفيٰ صاحب جن جي صحبت ۾ رهيا.

حافظ ورياڻي صاحب جن زندگيءَ جا آخري ڏينهن ڌڻي پاڪ جي يادگيريءَ ۾ گذاري رهيا آهن.

سندن لبن تي شاه سائين جو هي بيت آهي.

ڏيکين ڏيکڻ هار آئون اگهاڙي آهيان.

(شاه)

تصنيفات:

پاڻ هڪ ڪتاب ۱۹۳۸ع ۾ پارسي گرامر بابت لکيائون. تنهن کان سواءِ ۱۹۴۰ع ۾ مضمون ۽ خط جي بابت سان پارسي ۾ ڪتاب لکيائون.

شاگرد:

ورياڻي صاحب جو چوڻ آهي ته مائٽ جهالي وڏو آهي ۽ استاد روحاني وڏو آهي استاد کي اها هستي آهي جيڪا فرش کان عرش تي پهچائي ٿي. تنهنڪري استادن جي عزت شاگردن تي فرض آهي ۽ استادن جو فرض آهي ته شاگردن کي پڇڻ سمجهي سٺي تعليم ۽ تربيت ڏين. خصوصاً اخلاقي درس ڏين.

شاگردن کي گهرجي ته پنهنجو پورو پورو ڌيان تعليم ڏانهن ڏين ته جيئن اڳتي هلي زندگيءَ ۾ ڪامياب ٿين. محنت ڪاميابيءَ جي ڪنجي آهي. محنت سان ئي اسين سڀڪجهه ڪري سگهون ٿا.

شاه پناڻي

ورياڻي صاحب جن جو چوڻ آهي ته پناڻي گهوٽ هڪ لاثاني ۽ سدابهار شاعر آهي ۽ جڏهن به ماڻهو غم ۾

هوندو آهي ته شاهه جو رسالو پڙهي ٿو ته ڪم ۽ ڪوندر دور ٿيو وڃن. رسالي جا سڀ سر ماڻڪ ۽ موتي آهن جيڪي پڙهڻ رتان آهن. ورياڻي صاحب کي شاهه سائين جو هي بيت وڏيڪ پسند آهي.

جي لائي نه لهن، ته پڻ وري لائيج
آسرو م لاهيج، سڄڻ سياجهيندءِ گهڻو

جناب سائين پريداس امر

لا ڪاليج جي استاد جي حيثيت سان جناب امر صاحب کي وساري نٿو سگھجي.

جناب امر صاحب جن ١٤ مارچ ١٩٣٣ع تي ديوان مسڪنداس جي گهر ۾ پيدا ٿيا. ابتدائي تعليم مٺي-هاءِ اسڪول بي اي آنرز ١٩٥٥ع ۾ سنڌ يونيورسٽي مان ڪئي ١٩٥٧ ۾ ايل ايل بي فرسٽ ڪلاس ٽاپ تي ڪئي جنهن تي کين گولڊ ميڊل مليو.

سماجي ڪم:

امر صاحب جن حيدرآباد سنڌ هندو پنچائت جي گورننگ بورڊ جا ڊائريڪٽر آهن ۽ ڪيترن ئي غريب شاگردن سان همدرديون ۽ مالي مدديون ڪيون اٿن. سنڌين ڇوڪر

موجب ته آئون جيڪي ڪجهه آهيان سو مون کي پڪو
يقين آهي. ته منهنجي ترقيءَ منهنجي والده ماجده جي
دعائن جو نتيجو آهي.

انهن کان سواءِ پڻ دوستن مان هر هڪ پير محمد جان
سرهندي ۽ جناب ڏرم داس ورياڻي جن زندگيءَ جي هر
موڙ تي رهبري ڪئي آهي.

شاگرد:

شاگرد بابت امر صاحب جو چوڻ آهي ته ذهين
شاگرد کي گهرجي ته هو پنهنجي شاگردن کي پاڻ جهڙو ڪرڻ
۾ مدد ڪري. شاگردن کي پاڻ ۾ قومي شعور پيدا ڪرڻ
گهرجي جيڪڏهن اسان جو شاگرد قومي شعور جو امتياز
ڪري نه سگهندو تيستائين هو اڳتي هلي ڪارگر شهري
ثابت نه ٿيندو. شاگردن کي گهرجي ته علم جو قدر ڪن.
علم اها روشني آهي جنهن جي ذريعي سان دنياوي اونداهي
دور ٿئي ٿي. شاگرد کي گهرجي ته هو بنيادي حوس لاءِ
پاڻ تي ضابط ڪري گهٽي ۾ گهٽو وقت اڳائي تعليم
حاصل ڪري ۽ ڪس علم جي ميدان ۾ ڪوءِ
ڪٽڻ گهرجي.

امر صاحب جو چوڻ آهي ته ڪنهن به مرتبي تي
پهچڻ لاءِ ايمانداري، وفا ڪشي ۽ مسلسل محنت
ضروري آهي.

پڙائي گهوٽ:

امر صاحب جن جو چوڻ آهي ته شاهه سائين بين الاقوامي
شاعر ۽ سنڌس شعر لازوال آهي. شاهه سنڌ آهي ۽ سنڌ
شاهه آهي. شاهه جو شعر سنڌ جي ٻچي ٻچي جي زبان تي
آهي ۽ شاهه جو سنڌ جي ماڻهن جي دلين تي
قبضو آهي.

امر صاحب کي شاھ سائين جو ھي بيت ڏاڍو پسند آھي.

الله اچن اڄ. جن آئي من سرھو ٿئي.
(شاھ)

چاڪاڻ جو ھن بيت سان سندس محبوب استاد احمد خان ھالائي جون يادون وابسته آھن.

جناب قاضي محمد اعظم صاحب

قاضي صاحب جن ۲۰ آڪٽوبر ۱۹۳۰ع ۾ پيدا ٿيا. سندن والد صاحب جو شمار سنڌ جي بزرگن ۾ ٿئي ٿو. پاڻ ابتدائي تعليم ميان علي بخش پرائمري اسڪول حيدرآباد ۽ مئٽرڪ نورمحمد هاءِ اسڪول مان ۱۹۴۶ع ۾ ڪئي.

۱۹۵۰ع ۾ ڪراچي يونيورسٽي مان بي. اي ۽ سنڌ لا ڪاليج حيدرآباد مان ۱۹۵۲ع ۾ ايل ايل بي ڪئي.

سماجي ڪم:

۱۹۴۶ع ۾ نيشنل ڪاليج حيدرآباد ۾ سنڌ مسلم اسٽوڊنٽ فيڊريشن جا صدر ٿيا. لطيف آرٽ سرڪل ڪراچي

جا سيڪريٽري ٿيا. ڪچي قلع حيدرآباد ۾ هڪ اسڪول قائم ڪيائون.

حيدرآباد ميونسپل ڪاميٽي جي ورڪس ڪاميٽي جا چيئرمين ٿيا. انهيءَ دوران ڪميٽين يونين ڪميٽين ۾ غازي آباد ۽ عابد آباد جي رهواسين کي مالڪاڻا حقوق نه هئا جنهن ڪري انهن حقوق ڏيارڻ ۾ قاضي صاحب جن ڪافي جدوجهد ڪئي.

تنهن کان سواءِ الهداد چنڊ جي ڳوٺ ۽ ٽيون نمبر ٽلاءَ ۾ ڊولپمينٽ لاءِ ڪافي ڀاڱو ورتائون. ١٩٦٨ع ۾ ڪامن ويلٿ ۾ پاڪستاني وفد (پارليامينٽري معاملا) سان شرڪت ڪئي.

شاگرد:

قاضي محمد اعظم صاحب جن جو چوڻ آهي ته اسان جي شاگرد ڀائرن کي گهرجي ته هو ڀرپور نموني ڌيان تعليم ڏانهن ڏين.

چوڻ ته تعليم سان گڏ هڪ سٺو شهري بڻجڻ ۾ مدد ملي ٿي. تنهن کان سواءِ سماجي سرگرمين ۾ حصو وٺڻ- بهرطور اهي سماجي سرگرميون شاگرد برادريءَ جي ڀلائي ۽ بهبود لاءِ هجن.

شاهه پڙائي:

پٽ جي گهوٽ جو رسالو قرآني نصيحت آهي. جنهن لاءِ شاهه سائين ڀاڱ فرمايو آهي ته-

جي تو ڀيت ڀانئيا سي آيتون آهن،
نيو من لائين پريان سندي پار ڏي.
(شاهه)

سندن چوڻ آهي ته، جڏهن روح کي ڪا تڪليف رسي ٿي ته شاهه جو رسالو کوليو ٿو ته جيڪي تڪليفون آهن سي دور ٿي وڃن ٿيون.

قاضي اعظم صاحب صوبائي اسيمبلي جا ممبر به رهي چڪا آهن. تنهن کان سواءِ سندن شمار سنڌ جي برک وڪيلن ۾ ٿئي ٿو.

جناب غلام مصطفيٰ پرگڙي

جناب غلام مصطفيٰ پرگڙي ولد رئيس غلام محمد خان پرگڙي جن ۷ جنوري ۱۹۱۳ع ۾ حيدرآباد ۾ پيدا ٿيا.

پرائمري تعليم ڏينگاڻ پرگڙي، نور محمد هاءِ اسڪول ۽ لارنس مدرسه مان ميٽرڪ ڪئي.

۱۹۲۹ع ۾ سينئر ڪيمبرج ڊيرادون مان ڪئي. پرگڙي خاندان هميشه سنڌ ۾ سماجي ڪمن ۾ سڀ کان اڳڀرو رهيو آهي.

رئيس غلام محمد خان پرگڙي جن جا ڪيل ڪارناما هميشه ياد رهندا.

سماجي ڪم

جناب غلام مصطفيٰ پرگڙي جن تعليم جي سڌاري ۽ واڌاري لاءِ گهڻو ڪجهه ڪيو آهي.

پاڻ پنهنجي زمين جا ۴۰۰ (چار سو) ايڪڙ ڏينگاڻ پرگڙي هاءِ اسڪول لاءِ وقف ڪيا آهن. ۽ انهي هاءِ اسڪول ۾ هڪ بورڊنگ هائوس به سندن ٺهرايل آهي جتي ڪيترائي شاگرد رهي تعليم پرائين ٿا.

تنهن کانسواءِ پاڻ ڪيترن ئي شاگردن جي مالي طرح سان مدد ڪندا رهيا آهن.

شاگرد:

شاگرد کي مخاطب ٿيندي پرگڙي صاحب جن جــو

چوڻ آهي تہ صحيح تعليم ڏيارڻ ۾ شاگرد کي ڪا باقي ڪسر نہ ڇڏڻ گهرجي.

شاگرد کي گهرجي تہ هو پنهنجو ڀورو ڌيان تعليم تي ڏئي ۽ سمجهي گهڻو ڪري ڏئي تعليم طرف ڌيان گهرجي .

هن تعليم ڏيارڻ سان اسان جي سنڌ کي فائدو ۽ اسان جي ملڪ پاڪستان لاءِ ڀلو آهي.

شاهہ ڀٽائي:

پرنسپل صاحب جو چوڻ آهي تہ جيستائين اسان کي سنڌي زبان ۾ چاڻ نہ آهي تيستائين اسين شاهہ عبداللطيف ڀٽائي رحہ جو رسالو سمجهي نہ سگهنداسين .

شاهہ سائين جي رسالي ۾ ماڻهن ۽ الله جي ٻانهپ جي سيني شعبن تي روشني وڌي آهي . ۽ حضور جن جي حديثن کي سنڌي زبان ۾ پيش ڪيو آهي .

شاهہ سائين جو پيغام جامع ۽ هرهڪ ماڻهو سان واسطو رکي ٿو.

پرنسپل صاحب کي شاهہ سائين جو هي بيت نهايت پسند آهي.

سرتيون سڀئي سڄ مٿان ڪا مون سان هلي -
مٿان مري اڄ پنهل ڪارڻ ٿي ۾.

هاري:

اسان جو هاري پوريائين تمام پٺتي پيل هو مگر هاڻي سندس حالت ڏينهون ڏينهن سڌري رهي آهي ۽ هن کي گهرجي تہ پنهنجي ٻچن کي تعليم ڏياري ۽ پنهنجي هنر ۾ چاهت سان ڪم ڪن .

هاري فقط اڻ پڙهيل طبقي لاءِ مخصوص نہ آهي مگر

اهو ڪم هڪ اڻپڙهيل به ڪري سگهي ٿو مگر ان کان بهتر نموني ۾.

چاڪاڻ ته پڙهيل آبادگار کي جديد زراعت ۽ سندس آلات ۽ طريقن جي وڌيڪ ڄاڻ هوندي آهي تنهنڪري هن لاءِ تعليم هڪ لازم عمل آهي.

جناب مير بنده علي خان ٽالپر

جناب مير بنده علي خان ولد مير محمد حسن خان ١٩٠٤ ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ ٽنڊو غلام علي ۾ پيدا ٿيا. ابتدائي تعليم پنهنجي آبائي ڳوٺ ٽنڊو غلام علي مان پرائي ۽ پوءِ سينئر ڪيمبرج ڊيرا دون مان ڪئي. تنهن بعد برسٽل يونيورسٽي مان انجنيئرنگ ۾ ڊپلوما ڪيو ۽ ڪيمبرج يونيورسٽي لنڊن مان ١٩٢٧ ۾ بي-اي ڪئي ١٩٢٨ کان پوءِ پاڻ ١٠ سال اسپيشل مئجسٽريٽ ٿي رهيا ۽ ١٩٣٧ ۾ روينيو وزير ٿيا ١٩٤٩-٤٠ ۾ وزير اعليٰ سنڌ ٿيا.

سماجي ڪم:

مير صاحب جن ڪيترائي سماجي ڪم ڪيا آهن پاڻ پنهنجا ٢ بنگلا هڪ هاءِ اسڪول ٽنڊو غلام علي ۽ گرلز اسڪول کي ڏنا. تنهن کانسواءِ پاڻ ڊسٽرڪٽ ڪائونسل جا پريزيڊنٽ ٿي رهيا آهن ۽ ڪين تنهن دوران جيڪو ريو لوريشن ملندو هو سو شاگردن کي اسڪالرشپ طور ڏيندا هئا. جڏهن مير صاحب جن وزير اعليٰ سنڌ هوندا هئا. تڏهن به پنهنجي پگهار جو اڌ سرڪار کي ڏيندا هئا. پاڻ اڄ تائين ڪيترن غريب شاگردن کي امداد وغيره ڏيندا

اچن، پاڻ هاڻي الله تعاليٰ جي عبادت ۾ وقت گذاري رهيا آهن.

شاگرد

شاگرد کي مخاطب ٿيندي مير بنده علي خان جن جو چوڻ آهي ته شاگرد کي اينديءَ وقت جي ناهيندڙ جو لقب ملڻ آهي انهن کري کين پنهنجو اصلي مقام سڃاڻڻ گهرجي ۽ پنهنجي پوري قوت ۽ طاقت تعليم پرائڻ ۾ صرف ڪن پنهنجي والدين، استادن ۽ وڏن جي عزت ڪين ڪرڻ گهرجي. اهڙي طرح سان هو پاڪستان جا سٺا شهري ٿيندا، ڪين ايمانداري سان ملڪ جي بقا لاءِ سٺي اخلاق تي ڌيان ڏيڻ گهرجي.

پڙهائي:

پڙهائي پلاري بابت مير صاحب جن جو چوڻ آهي ته شاه جي ڪلام ۾ معني رکيل آهي سندس ڪلام پڙهڻ سان تو ته حياتي گذارڻ جي سڌي رستي تي ڪيئن هلي ۽ انسان کي پنهنجي حياتي جاڳائڻ لاءِ چيل آهي ۽ پنهنجي آئيندي تي زور ڏنل آهي. جهڙو سندس مستقبل سان وابسته آهي، پڙهائي پلاري جي ڏنل تعليم تي هلڻ سان اسين سٺو ڪردار ادا ڪري سگهون ٿا ۽ اعتقاد مضبوط ٿيندو، ذهن ۽ حياتي ڪامياب ٿيندي.

هاري:

هاري بابت مير بنده علي خان جن جو چوڻ آهي ته محنت ڪرڻ ڦل ماڻيو. ڪين سندن ذات لاءِ ۽ قوم لاءِ

محنت ڪرڻ گھرجي، محنت ۾ صرف محنت اسان جي
هاري جو شيوو آهي ۽ محنت ئي هاري جو ٻيو نالو آهي،
محنت سان ئي اسان جو ملڪ پاڪستان ترقي ڪندو آباد
شاداب رهندو.

جناب ڪنڀاڙ الهه بخش عرف "ٽلڙ خان"

جناب الهه بخش ڪنڀاڙ عرف ٽلڙ خان ولد مير
حاجي غلام محمد خان ڪنڀاڙ ڇهين اپريل ۱۹۳۸ ۾ پنهنجي
آبائي ڳوٺ عارف ڪنڀاڙ تعلقه حالا ضلع حيدرآباد ۾ پيدا
ٿيا. ابتدائي تعليم سيمنٽ پوڙا وينچر هاءِ اسڪول حيدرآباد
مان تنهن بعد نور محمد هاءِ اسڪول حيدرآباد ۾ ميٽرڪ

ڏي سي هاءِ اسڪول نوابشاهه مان ڪئي.

ٻاڻ اڃا انٽر ۾ هئا ته ١٩٥٨ع ۾ سندن والد صاحب وفات ڪئي تنهن بعد پنهنجي تعليم مڪمل ڪري نه سگهيا ۽ زميداري ڪم ۾ لڳي ويا.

سماجي ڪم:-

عارف خان جن هڪ تمام بهترين سماجي ڪارڪن آهن انهي ڪانسواءِ پنهنجي ڪنڀاڻ قوم لوڙي پڻ ماڻهن جي هر طرح سان مدد ڪندا رهن ٿا. ٻاڻ ١٩٦٢ ۾ يونين ڪائونسل ٽاج پور جا پڻ مقابلي چيئرمين ٿيا. سندن ان دور ڪاري ۾ ڪنڀارن ڳوٺن ۾ نلڪا- ڦٽل ڪوهن کي ٺهرائڻ- پنهنجي يونين ڪائونسل ۾ صفائي تي خيال ۽ تعليم کي خيال ۽ تعليم کي مدنظر رکندي ٻاڻ ڪنڀرائي اسڪول ٺهرايائون. جيئن ته ٽاج پور يونين ڪائونسل ۾ انترا ننڍ ته هئا جنهنڪري عارف خان جن پنهنجي هٿان انهن خرچن جو پورائو ڪندا هئا. يونين ڪائونسل ڪائونسل جي آفيس ۽ عارف ڪنڀاڻ پرائمري اسڪول لاءِ ٻاڻ پلاٽ مفت ڏنا هئائون تنهن کان سواءِ ٻاڻ ڪنڀارن تي غريب شاگردن جي هر وقت مدد ڪندا رهن ٿا.

شاگرد:

شاگرد کي مخاطب ٿيندي عارف خان جو چوڻ آهي ته ڪيس پنهنجو ٻار سياڻو گهرجي ڪيس محنت ڪري تعليم حاصل ڪرڻ گهرجي- سياست کان پري رهي پنهنجو سمورو ڌيان اڄ ڪلهه جي تعليم يعني ٽيڪنيڪل يعني (پيشه ورانه) تعليم ڏي گهڻو لاڙ رکڻ گهرجي- ڇاڪاڻ جو جو وقت جي تقاضا موجب اهائي تعليم ڪارگر ثابت ٿي رهي آهي.

شاهه پڻائي:

شاهه سائين بابت ڪنڀاڻ صاحب جو چوڻ آهي ته پڻائي پلاري جو پيغام سچي دنيا لاءِ آهي ۽ شاهه سائين

اساڻي سنڌ جي هستي آهي، شاهه جي شاعري ۾ آيتون، ۽ حديثون اسان کي ملنديون، عجز، انڪسار ۽ نماڻائي ملندي. شاهه جي شاعري اولهي کوه وانگر آهي جنهن جو انت اڄ ڪنهن به نه لڌو آهي.

ڪنهن صاحب کي شاهه سائين جو هي بيت وڌيڪ پسند آهي-

ماڻهو سڀ نه سهڻا، پکي سڀ نه هنج
ڪنهن ڪنهن ماڻهو منجهه، اچي بوءِ بهار جي
(شاهه)

جناب حاجي محمد سليمان پنو-

جناب حاجي محمد سليمان پنو صاحب جن ٢٢ سيپٽمبر ١٩١٤ع ۾ سکر ۾ پيدا ٿيا. سندن والد صاحب محمد اسماعيل خان پنو جو شمار پنھنجي ٻر جي چڱن مڙسن ۽ نيڪ مردن مان آھي.

محمد سليمان خان پنو صاحب جن پرائمري تعليم کان-ميٽرڪ تائين سکر ۾ پڙھيا. تنھن بعد ڊي- جي سنڌ ڪاليج ۽ اين- اي- ڊي ڪاليج ڪراچي ۽ ١٩٣٨ع ۾ لنڊن يونيورسٽي مان انجنيئرنگ جو ڪورس ڪيو. ان بعد پاڻ اسسٽنٽ انجنيئر ٿيا.

پنو صاحب جن ايمانداري ۽ قابليت سان سٺي ترقي ڪئي ۽ ١٩٦٨ع ۾ چيف انجنيئر جي عھدي تان رٽائر ٿيا. پنو صاحب جن پنھنجو وقت عبادت ۽ ياد الاھي ۾ گذاري

رهيا آهن. سندن گهڻو لاڙو ديني تعليم سان آهي. دنيا اڇٽي وڃڻي شيءِ آهي. حقيقي عبادت ئي مالڪ سان ملائي ٿي. حقيقي مالڪ جي عبادت ئي شال قبول ٿئي. دنيا جي طمع ۽ لالچ ڪجهه نه آهي.

ڀاڱ چون ٿا ته:

ٻئي ڪٽي ٻساهه ٻسڻ ڪارڻ ٻرڻ جي.

شاگرد

پڻ صاحب چوي ٿو ته شاگردن کي پنهنجو سڄو وقت تعليم تي ڌيان ڏيڻ گهرجي. ڇاڪاڻ ته اهي مستقبل جا معمار آهن. ڇو ته انهن ئي شاگردن کي اڳتي هلي اسان جي قوم جو بار ايندو. علم مان فيض اهو ساڳيو آهي. ليڪن وڻ وارا کي ٿورا آهن.

شاگردن کي پنهنجي ماڻٽن استادن ۽ وڏن جي عزت ڪرڻ گهرجي ۽ ان سان گڏ اسلامي تعليم ڏانهن به توجهه ڏيڻ گهرجي نه ڪي ناولن ۽ ڪوڙن ڪهاڻين ڏي.

ڀٽائي صاحب جو چوڻ آهي ته،

اکر پڙهه الف جو ٻيا ورق سڀ وسار-

تنهن وانگر ديني تعليم ئي اسان جو مستقبل سڌاريندي.

شاهه ڀٽائي:

ڀٽ ڌڻي بابت پڻ صاحب جو چوڻ آهي ته شاهه جي ڪلام ۾ صوفي ازم ۽ مالڪ حقيقي طرف لاڙو آهي. سو ڪنهن به ٻئي شاعر جي ڪلام ۾ نه آهي. شاهه سائين جو ڪلام اسان لاءِ مشعل راهه آهي. کين شاهه صاحب جو هي بيت ننڍي هوندي کان ئي پسند آهي.

ساري رات سبحان جاڳي جن ياد ڪيو،
ان جي عبداللطيف چئي مٽيءَ اندر مان،
ڪوڙين ڪن سلام اڇي آس ان جي.

پڻ صاحب جن درويش خيالات جا مالڪ آهن ۽ پاڻ ماڻهن جي محبت ٻهتل ٻين فقيرن جي درگاه تي حاضريون ڀريندا آهن. سندن چوڻ ته سڄي پاڪستان جي سڀني ٻين فقيرن جي مزارن جو سندن زيارتون ڪيل آهن. ۽ پاڻ ڪڏهن ڪان سواءِ قومي خدمت ڪرڻ لاءِ هر طرح سان حاضر آهن.

ملڪ علاوالدين ولد ملڪ نورمحمد خان

"ٽاڊو احمد خان"

ڪوهستان

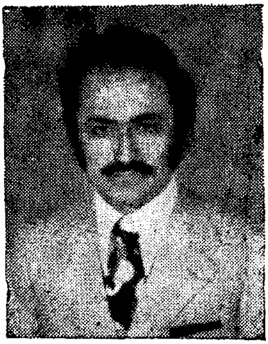

ملڪ صاحب جن ١٩٤٦ع ١ جنوري ۾ ٽاڊي احمد خان ۾ ڄاوا هئا. جيڪو ڪوهستان جي ضلعي دادو ۾ هڪ ڳوٺ آهي.

پرائمري تعليم ٽاڊ احمد خان مان لهڻ بعد مئٽرڪ جو امتحان ١٩٦٤ع ۾ ڪوٽڙي هائي اسڪول مان مئٽرڪ پاس ڪيائون.

پاڻ بي. اي آنرس ١٩٧٠ع ۾ سنڌ يونيورسٽي مان ڪيائون، پاڻ سنڌ جي نامور ملڪ گهراڻي سان تعلق ٿا رکن.

١٩٧٢ع ايم. اي ۾ پوليٽيڪل سائنس ۾ ڪيائون پاڻ

همعمر لا جا شاگرد آهن، تنهن سان گڏ زميندار به آهن سندن خيال روشن آهن.

"لا" جي شاگرد جي حيثيت سان سندن چوڻ آهي ته مستقبل ۾ شاگرد جي ڪلهن تي قوم جو بار آهي الهيءَ ڪري کين گهرجي ته تعليم تي چڱي طرح سان ڌيان ڏئي، جيئن اڳتي هلي هو قوم جي صحيح نمائندگي ڪري ۽ کين ٻري ڀلي جي سڃاڻ هئڻ گهرجي ۽ کين کپي ته هو پنهنجو وقت اجايو نه وڃائي ۽ پنهنجو وقت تعليم پرائڻ ۾ صرف ڪري. کين غلط ليڊرشپ کان پاسو ڪرڻ گهرجي ۽ جوش کان گهٽ هوش کان وڌيڪ ڪم وٺن.

پناڻي:

سندن چوڻ آهي ته پناڻي جو ڪلام جامع آهي سندن ڪلام ۾ فصاحت ۽ بلاغت آهي. کين شاهه صاحب جو هي بيت تمام گهڻو پسند آهي.

الله اچن اڄ. جن آئي مُن سرهو ٿئي.
(شاهه)

هاري:

ملڪ صاحب جو چوڻ آهي ته اسان جي هاري پاڻ کي محنت ڪرڻ گهرجي.

موجوده حڪومت طرفان جيڪي زرعي اصلاحات ڪيا آهن تن مان هو پورو پورو فائدو وٺن ۽ هاري جي محنت سان ئي هن ملڪ جي معيشت وڌيڪ مضبوط ٿيندي جنهن ۾ سڄي قوم جو ڀلو آهي.

محنت ڪرڻ سان هاري به خوش ته زميندار به خوش. هاري ۽ زميندار ٻنهي کي گهرجي ته هو پنهنجا پنهنجا

فرض جيڪي مٿن عائد آهن ۽ جن لاءِ هو اخلاقي طرح ٻڌل سي نه وسارين ۽ هڪ پاڪيزه ۽ سٿرو تعلق ۾ برقرار رکن جنهن ۾ ٻنهي جي ڀلائي ۽ بهتري آهي ۽ ٻنهي ڌرين کي جي ترقي الهي تعلق ۾ آهي.

حاجي عبدالله خان هاليپوٽو

حاجي عبدالله ولد حاجي احمد خان هاليپوٽي جنم سال ١٩٣٢ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ محمد پڇل هاليپوٽا ماليءَ ۾ پيدا ٿيا. ابتدائي تعليم ٽنڊو غلام علي مان حاصل ڪئي. سندن والد ١٩٣٦ع ۾ وفات ڪئي ۽ حاجي عبدالله خان پنهنجي آبائي ملڪي زميداري کي لڳي ويا.

سماجي ڪم:

حاجي صاحب کي عام ڀلائي جي ڪمن سان تمام گهڻي دلچسپي آهي. هو غريب ماڻهن جا ڪم پنهنجي هٿان خرچ ڪري به ڪندو آهي. ۽ غريبن جي مدد ڪرڻ سندس اصول رهيو آهي، ان کان سواءِ ڪپڙي موري جهڙا چورن ۽ پاڙيدارن جو اڏو هو، انهن چورن ۽ پاڙيدارن کي گرفتار ڪرائي اهڙي طرح سان سندس ڳوٺ ۾ چورن جو خاتمو آيو.

جيئن ته صاحب جن چيئرمين به رهي چڪا آهن ۽ سندن ايا مڪاري ۾ ڪيترائي سڌاري جا ڪم ٿيا ۽ سندن يونين ڪائونسل مشهور يونين ڪائونسل هئي.

حاجي صاحب کي آبادگاري سان سٺو لڳاءُ آهي ۽ آبادي جي سٺي صلاحيت جي ڪري تمام گهڻي ترقي

ڪٽي اٿن. ۽ پنهنجو سمورو وقت عوامي ڀلائي جي ڪمن ۽ آبادڪاري تي صرف ڪندو آهي. پاڻ هڪ ڳوٺ پنهنجي نالي سان ڪچري موري وٽ ٻڌايو اٿس جيڪو ڏسڻ وٽان آهي ۽ انهيءَ ڳوٺ ۾ پنهنجي خرچ سان ۴۰ دڪان غريب ماڻهن کي ٺهرائي ڏنا اٿس تنهن کان سواءِ هڪ اسڪول ۽ مسجد بہ ٺهرائي اٿن.

شاگرد:-

هالپوٽي صاحب چوڻ آهي تہ اڄ جي شاگرد کي گهرجي تہ هو پنهنجو سمورو ڌيان تعليم تي ڌيان ڏين جيئن تہ هو آئينده جا اڳواڻ آهن جنهنڪري منجهن سٺي تعليم هوندي تہ هو صحتمند شهري بڻجي معاشري جي خدمت ڪندا ۽ پوءِ قوم مٿن ناز ڪندي.

شاهہ پڙهائي:

شاهہ صاحب بابت هالپوٽہ صاحب جو چوڻ آهي تہ شاهہ صاحب سنڌ جا مقبول شاعر ٿي گذريا آهن ۽ هر هڪ ماڻهن شاهہ صاحب جو احترام ڪري ٿو، شاهہ جو ڪلام هر هڪ ماڻهو جي رڳ-رڳ ۾ سمايل آهي.

ڪين شاهہ صاحب جو بيت وڏيڪ پسند آهي
ماڻهو سڀ نہ سهڻا. پکي سڀ نہ هنج
ڪنهن ڪنهن ماڻهو منجهہ، اچي بوءِ بهار جي-
(شاهہ)

هاري:

هاري کي گهرجي تہ جيترو ٿي سگهي زراعت کي ترقي وٺائي اسانجو ملڪ زرعي آهي سندس دارومدار زراعت ۽ هاري تي آهي- جنهنڪري اسان جي ملڪ جي

زراعت سڌريل هوندي ته اسان جو شمار سٺن ايگريڪلچرل ڊولپڊ ڪنٽريز ۾ ٿيندو.

اهڙيءَ ۾ هاري به خوش ته ملڪ جا ماڻهو به خوشحال تنهنڪري هاري کي گهرجي ته هو محنت ڪري ۽ محنت ۾ ئي سندس ٻچن جو روشن مستقبل سمايل آهي.

جناب محمد ابراهيم خٽڪ صاحب

جناب خٽڪ صاحب ولد محمد حسن خان خٽڪ ١٦ مئي ١٩٢٩ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ لال بخش خان خٽڪ ۾ پيدا ٿيا.

شروعاتي تعليم پنهنجي آبائي ڳوٺ ۾ ديني تعليم مولوي محمد هاشم ڪٽي وٽ غلام الله مدرسي ۾ حاصل ڪئي.

سنڌ ان جو روح آهي ۽ سنڌ ان زندگي جي هر شعبي مان گذريل آهي.

پاڻ محنتي ماڻهو آهن سنڌ ان جو روح آهي ۽ ڪتبن پڙهي ۽ تعليم سان گهڻو لڳاءُ آهي.

شاگرد

سندن چوڻ آهي تہ اسان کي پنهنجي ڌرتي سان محبت آهي. ڪن جو چوڻ آهي تہ انگريزي پڙهڻ کان پوءِ ماڻهو نافرمان ٿيو وڃي. پر اهو غلط آهي. اهو فقط مختلف ذهنن ۽ سوچن جو فرق آهي. جتي علم ۾ عزت آهي سا جهالت ۾ نہ آهي.

ٻار چون ٿا تہ علم پرايو قوم ملڪ جي خوشحالي لاءِ ٻاڻ پتوڙيو. مائٽن استادن ۽ وڏن جو احترام ڪريو.

شاهہ پٺائي

اطيفي لات کي ساراهيندي خٿڪ صاحب چون ٿا تہ پٺائي صاحب پنهنجي ڪلام کي املهہ ماڻڪ موتين جو هار بنايو آهي. جيڪو هميشہ اسان جي دلين ۾ ياد رهندو. پٽ ڌڻي هڪ وڏو بزرگ ۽ عالم دين هو.

خٿڪ صاحب کي هي بيت گهڻو پسند آهي.

جي تو بيت ڀانيا سي آيتون آهن
نيو من لائين پريان سندي پار ڏي.
(شاهہ)

هاري:

هاري لاءِ خٿڪ صاحب جو چوڻ آهي تہ اسان جي هاري کي جيڪا زمين آهي جنهن ۾ سندس روزي لڪيل آهي هو تنهن تي محنت ڪري ۽ ان کي بنائي. ڪمس سستي ۽ ڪاهلي کان پري رهڻ گهرجي.

سستي ۽ ڪاهلي کي پٺائي صاحب بہ سخت ننڌڪاريو آهي.

جيئن سنڌين فرمان آهي ته:

ستا اٿي جاڳ، لڌئين نه ڪجهه اُتري

(شاهه)

سو تنهن وانگر محنت ۾ ئي هاري جو ڀلو، ۽ اسان جي ملڪ ۽ قوم جو ڀلو آهي.

قاضي عبدالقدوس راڄڙ

قاضي عبدالقدوس راڄڙ صاحب ٻارهين مئي ۱۹۳۵ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ ڪنڀري ۾ ڄائو هو جيڪو تعلقو ڪپرو ضلعو سانگهڙ ۾ آهي.

ابتدائي تعليم:

پنهنجي ڳوٺ مان مئٽرڪ ميرپورخاص هاءِ اسڪول مان ۱۹۵۵ع ۾ بي- اي ۱۹۶۰ع ۾ ايم- اي ۱۹۶۴ع ۾ ايل- ايل- بي پاس ڪئي.

۱۹۶۴ع ۾ پاڻ ڪپري جا چيئرمين بنا مقابلي چونڊيا ۽ پنهنجي چيئرمين دوران پاڻ کي قاضي صاحب هڪ نهايت ئي سماجي ڪارڪن ثابت ڪري ڏيکاريو.

سماجي ڪم:

پاڻ ڪپري جي غريب آباد ڪالوني ناهڻ ۾ تمام گهڻي دلچسپي ورتي ۽ سندن ڪوشش سان الهيءَ ڪالوني لاءِ جيڪا زمين هٿ ڪئي ويئي. ۱۵ پئسا في فوٽ جي حساب غريب ماڻهن کي انهن کان سواءِ سندن ڪوششن سان ڪپرو وارن تعليم ٺيو، ڪپري ۾ لائبرري سينٽرل ڪلب ۽ تعليمي ڊسپينسري لاءِ پلاٽن جو هٿ ڪرڻ انهن کان سواءِ ڪپرو شاپنگ سينٽر ۽ بس اسٽينڊ وغيره ٺهرائڻ ۾ به سندن گهري دلچسپي هئي پاڻ ڪپري هاءِ اسڪول جا لائيف ميمبر آهن ۽ انهن سان گڏوگڏ اعزازي ٽيچر ٿي ڪپري هاءِ

اسڪول لاءِ ڪم ڪيو اٿن ۽ پاڻ جيئن ته هڪ ٻرڪ، وڪيل آهن تنهنڪري ورن غريب ماڻهن جا جيڪي ڪيس اچن ٿا تنهن جي فِي ڪونه وٺن ۽ پاڻ ڪيترن ئي شاگردن کي پنهنجي طرفان اسڪالرشپون ڏين ٿا.

شاگرد:

شاگرد کي گهرجي ته جيستائين سندن تعليم مڪمل ٿئي، تيستائين ڪنهن سياست ۾ ٻهرو وٺڻ نه گهرجي. تعليم کي نظرانداز نه ڪري جيڪڏهن اسان جو شاگرد تعليم تي پورو ڌيان لائي ته اسان جو تعليمي معيار بلند ٿي پوي.

سندن فرض آهي ته اسان جا ڪيترا غريب ۽ مستحق ڇوڪر جيڪي تعليم کي اڳتي جاري رکي نٿا سگهن ۽ هاڻ تعليم کان محروم آهن تنهن لاءِ مخير حضرات کي گهرجي ته اهڙن شاگردن جي مدد ڪن.

شاھ ڀٽائي:

شاھ صاحب هڪ بين القوامي شاعر آهي شاھ صاحب جي شعر مان سنڌ جو هرڪو طبقو مستفيض آهي ڇاڪاڻ جو شاھ جو پيغام انسان ذات لاءِ آهي پاڻ آفاقي شاعر آهن. جنهن ڪري سندن روحاني تونڌي برگزيده ۽ وقت هر انسان تي اثر انداز ٿئي ٿو، سندن شعر اسان جي لاءِ مشعل راھ آهي. ڪنهن شاھ صاحب جو هي بيت گهڻو پسند آهي.

"مارن موليھ ھياس – نه ته ماڙين مارئس ڪنهنڪي."
(شاھ)

هاري:

اڄ جي هاري ڀاءُ کي عرض آهي ته هو موجوده سائنسي تقاضا موجب پنهنجي زمين تي توجهه ڏين پاڻ

پراڻن طريقن کي ترڪ ڪري نون طريقن سان زمين کي آباد ڪن.

جيئن ته قديم زماني کان وٺي هاري ۽ زميندار جو پاڻ ۾ سماجي ۽ معاشي ناتو رهيو آهي. جنهن ڪري هاري ۽ زميندار پنهنجن کي گهرجي ته هو پنهنجا تعلقات توازن ۾ رکن ۽ پنهنجي زمين تي توجهه ڏين.

محترم غلام حسين پلي

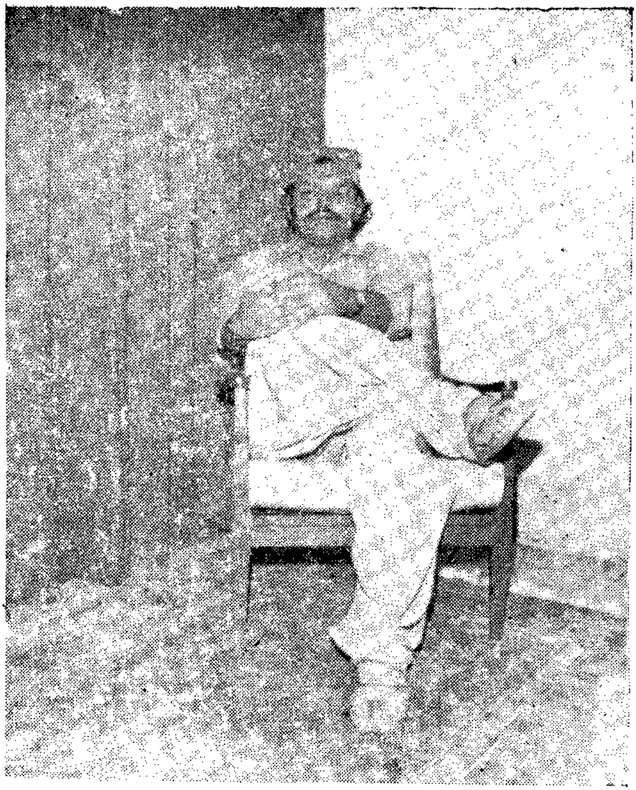

غلام حسين پلي ولد خانصاحب عبدالرحمان پلي ۱۹۵۰ ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ خانصاحب عطا محمد پلي اڙڏاڪرم ۾ ڄائو. ابتدائي تعليم پنهنجي ڳوٺان ۽ مشترڪ نور محمد هاءِ اسڪول مان پاس ڪرڻ کان پوءِ پنهنجي آبائي پيشي زميداري کي لڳي ويا.

شاگرد:

جيئن ته غلام حسين خان تارو تعليمي ماحول مان نڪري پنهنجي زراعت جي واڌاري ۾ لڳي ويا آهن ۽ باقي تارو شاگردي واري دور مان گذري چڪا آهن سندن چوڻ آهي ته اسان جي شاگردن کي گهرجي ته هو پنهنجو سمورو ڌيان تعليم تي ڏين. جهيڙن فسادن کان پرهيز ڪن.

سماجي ڪم:

جيئن ته سندن والد خان صاحب عبدالرحمان پلي ۳۱ آڪٽوبر ۱۹۷۳ تي وفات ڪئي ۽ والد جي وفات کان پوءِ غلام حسين خان جي دستاربندي مخدوم سجاده نشين ملتان واري ڪئي. سندن والد جا قائم ڪيل ڪيترائي مدرسا آهن ۽ غلام حسين خان انهن مدرسن جي سنڀال ۽ ڪيترن غريب شاگردن جي هر وقت مدد ڪندا رهن ٿا. سي پنهنجي ماڻهن کي پنهنجي خرچ تي حج ڪرائيندا آهن. ان کانسواءِ ڪيترين ئي اسڪالرشپون شاگردن کي ڏين ٿا.

شاه پڙهائي:

شاه سائين بابت غلام حسين خان جو چوڻ آهي ته پڙهائي پياري جو ڪلام جامعيت سان ڀر آهي ۽ انهيءَ جامعيت ۾ محبت پيار وطن جي حب آهي. شاه صاحب جهڙي هستي دنيا ۾ ڪا ورلي هوندي. کين شاه سائين جو هي بيت وڌيڪ پسند آهي.

تـو در آيس دانهڙا ڪري اوڳڻ آهـار
جي تو رسڻ سندي روح ۾ - مرن پڻي ڏاه پتار
صاحب لڳ ستار - ميٽ مدايون منهنجيون
(شاه)

هاري کي مخاطب ٿيندي غلام حسين خان جن جو چوڻ آهي ته هاري کي گهرجي ته محنت ۽ دلچسپي سان فصل اپائي ۽ حڪومت جي زرعي اصلاحن مان فائدو وٺي. جيئن ته اسان جو ملڪ زرعي آهي ۽ اسان کي زراعت جي ضرورت آهي. هاري کي پنهنجي ملڪ کي زراعت ۾ خود ڪفيل ڪرڻ لاءِ محنت ۽ صرف محنت ئي ڪرڻ گهرجي. جنهن ۾ سندس، اولاد ۽ ملڪ جو ڀلو آهي.

محترم شفيع محمد ساند

جناب شفيع محمد ساند صاحب جن ٢٠ آڪٽوبر ١٩٣٩ ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ جان محمد ساند ۾ پيدا ٿيا. سندن والد صاحب جو نالو جان محمد صاحب جن هو ۽ سندن ساند قوم جي چڱن مڙسن ۾ آهي. جناب شفيع محمد ساند صاحب جن ابتدائي تعليم پنهنجي ڳوٺان حاصل ڪئي مئٽرڪ نارو شاه هاء اسڪول ۽ بي. اي سول اين. اي. ڊي انجنيئرنگ ڪاليج مان ڪئي.

سماجي ڪم

جيئن ته ساند صاحب جن کي پنهنجي قوم ساند قوم کي ايڪي ڪري ان جي فلاح و بهبود لاءِ ٺاهه ٺوس خيال اڀريو ۽ انهيءَ جذبي تحت انهن هڪ تنظيم نالي "سنڌ ساند تنظيم" جو بنياد وڌو.

ان کان سواءِ پنهنجي ڳوٺ ۾ جان محمد ساند مڊل اسڪول نالي قائم ڪرايو ۽ حيدرآباد ۾ لطيف آباد يونٽ

نمبر ٣ ۾ هڪ مدل، ويلفيئر ڪميٽي قائم ڪئي ۽ ان جي
بانين مان آهن الهيءَ ڪميٽي اندر هڪ ايڊيٽر ڪميٽيشن
مسعود المالڪ مڪمل ٿيءِ راس ٿيندي جنهن جو ڪم هلي
رهيو آهي. ڏنهن ڪالسواءِ سائد صاحب جن ڪيترن ئي
غريب شاگردن جون هر وقت مالي طرح سان مددون ڪندا
رهيا ٿا. سندن چوڻ آهي ته انسان دنيا ۾ هڪ ٻئي جي
مدد لاءِ پيدا ٿيو آهي. انسان ۾ همدردي، امداد باهمي ۽
هڪ ٻئي جي ڏک، سور ونڊڻ جو جذبو هئڻ گهرجي.
اهائي انسانيت آهي. انسان جو معراج آهي.

شاگرد:

شاگرد لاءِ سائد صاحب جو چوڻ آهي ته اڄ جو
شاگرد چوطرف نظر رکي ٿو ۽ پنهنجي مستقبل لاءِ پاڻ پتوڙي
ٿو پاڻ کي حقيقي مستقبل جو اڏيو سمجهي. هر مسئلي تي
سنجيدگي سان سوچي ٿو، ماحول جي ڪوتاهين ۽ تاريڪين
کي دور ڪرڻ جي تمنا رکي ٿو.

شاه ڀٽائي:

شاه سائين بابت سائد صاحب جو چوڻ آهي ته شاه
سائين شان ۾ جيترو ڪجهه چئي سو گهٽ آهي. شاه
صاحب جي بيان سند آهن. هر هڪ ادراڪ کي سندس
قدر آهر جيترو فيض حاصل ٿئي ٿو هو اهي کي پنهنجي
خوشقسمتي سمجهي. اهي سڀ جي ته ائين پهچڻ ۽
پروڙڻ لاءِ ڪي رند هجن. سندن چوڻ آهي ته هن عاجز
جي ڪهڙي مجال آهي جو شاه جي شان ۾ ڪجهه عرض
ڪريان. سائد صاحب کي شاه جو هي بيت پسند آهي.

ڪوه پڇين تون ذات جنڪي آيا سي اگهيا
(شاه)

چاڪاڻ جو هن بيت ۾ شاه سائين اهو چٽيءَ طرح
طرح بيان ڪيو آهي ته الله تعالي وٽ فقط اعمال ڪم ايندا.

هاري

اڄ جي هاري عوامي دور جي سڌارن ڪري زياده سمجهه

رکي ٿو. ٻئي طرف فرض کان به غافل نه آهي. هن کي هاڻ وڌيڪ محنت ڪرڻ گهرجي ۽ ڪمس ملاڻ عوامي حڪومت جي زرعي مرڪزن مان ٻورو ٻورو فائدو حاصل ڪرڻ گهرجي ۽ هو ٻنهي ملڪ ۽ قوم جي ترقي لاءِ قدم وڌائي، جنهن ۾ سنڌس قوم جو راز سمايل آهي.

جناب عبدالله چنا

جناب عبدالله چنا صاحب جن سن ۱۹۰۲ع ۾ ٺهڙي ڳوٺ ڀاٽ ضلع دادو ۾ پيدا ٿيا. ابتدائي تعليم ڀاٽ ۾ ۱۹۲۱ع ۾ سنڌ مدرسه ڪراچي مان ميٽرڪ پاس ڪئي. ۾ بي. اي عليڳڙهه يونيورسٽي ۾ ڪئي. تنهن بعد ۱۹۲۷ع ۾ مختيارڪار ٿيا. تنهن بعد پاڻ مير بنده علي خان ٽالپور وزير اعليٰ سنڌ جا پرائيويٽ سيڪريٽري ٿيا. ۱۹۶۲ع ۾ ڊپٽي ڪليڪٽر ٿيا. ۱۹۶۸ع ۾ پاڻ سنڌ لا ڪاليج ٺاهيو ۽ الهي سوسائٽي جا پاڻ چيئرمين ٿيا. ۱۹۶۹ع ۾ سروي ڪمشنر ٿيا. سنڌ جوڌپور جي حدبندي ڪري رپورٽ پاڪستان سرڪار کي موڪلي ته ڪڇ رڻ جو اڌ اسان جو آهي.

۱۹۵۰ع ۾ ڪين ڪليڪٽر ڪيو ويو. تنهن دوران پاڻ ڪيترائي زنانه مردانه انگريزي اسڪول قائم ڪيا. جيڪي خانگي طرح هلايا ويندا هئا.

١٩٥٧ع ۾ چيمه صاحب ڪليڪٽر جي عهدي تان رٽائر ٿيو. ١٩٥٨ع ۾ حيدرآباد ميونسپالٽي جي جانچ پڙتال ڪميٽي جا هيڊ ٿيا. ڪجهه وقت کان پوءِ حيدرآباد ميونسپالٽي جا چيئرمين ٿيا ۽ انهن دوران حيدرآباد جي سڌاري ۽ واڌاري لاءِ ڪافي ڪم ڪيو. ڀٽ شاهه عبداللطيف ڪلچرل سينٽر جا ميمبر ۽ سنڌ يونيورسٽي جا ائڊمنسٽريٽر ٿي رهيا آهن. ١٩٦٥ع ۾ فارين سروس جي چونڊ لاءِ ڪڇ جي رڻ جي اڻ تمام رپورٽ تيار ڪرڻ لاءِ چيو ١٩٦٦ع ۾ جنيوا وڃي ڪڇ جي رڻ جو وفد جا ميمبر ٿيا. ١٩٦٧ع ۾ اهو ڪيس پورو ٿيو. ١٩٧١ع ۾ کين پبلڪ سروس جي ڪميشن ۾ کين اهو عهدو ڏنو ويو آهي ۽ هاڻ موجوده عهدي تي فائز آهن.

شاگرد

چيمه صاحب جو اهو چوڻ آهي ته شاگرد کي پنهنجي استادن جي عزت ڪرڻ گهرجي ۽ کين پنهنجي پڙهائي ۾ هر طرح جي دلچسپي وٺي نمايان ڪاميابي حاصل ڪري پنهنجن والدين کي خوش ڪرڻ گهرجي. تعليم ختم ڪرڻ بعد جنهن به شعبي ۾ داخل ٿين ته ان ۾ محنت ۽ وفاداري سان ڪم ڪن ۽ هميشه اهڙو ڪم ڪن جيڪو ملڪ جي فائدي ۾ هجي.

شاهه ڀٽائي:

چيمه صاحب جو چوڻ آهي ته ڀٽائي جي شعر انسان کي زندگي جي هر پهلو ۾ هلڻ لاءِ نصيحت ڪري ٿو ۽ اهي نصيحتون اهڙيون ته سليس آهن جن کي هرڪو ماڻهو سمجهي سگهي ٿو. شاهه جي شعر ۾ ڀٽائي جي زندگيءَ کان وٺي ويندي ڏورانهين ڏيهه جي سفر تائين ذڪر ڪيل آهي.

شاهه جي شعر ۾ ظاهر ته انسانيت کي خطاب ڪيل آهي مگر سندن شعر ۾ روحاني راز به سمايل آهي. کين شاهه صاحب جو هي بيت وڌيڪ پسند آهي.

جنهن ڏانهن نه پيچ تنهن نه پنهنجو آسرو
پوءِ اُپارين سڀ اول ڏين الهن کي.

هاري:

چنڊ صاحب چيو ته اسان جي هاري کي گهرجي ته هو پنهنجي زمين تي وڏي محنت ڪري ۽ پنهنجي هاريءَ سان گڏوگڏ پنهنجي، خالي وقت ۾ ڪمس پاڻ کي ڪنهن ٻي هنر يا ڌنڌي ۾ سمڙائي اهڙي طرح سنٺس زندگي بهتر نموني ۾ گذاريندي.

مرحوم بيگم زينت عبدالله چنه

بيگم زينت عبدالله چنا صاحب جن هينئر اسان وٽ موجود نه آهن مگر هن سنڌ جي عظيم ليڊي جا عظيم خيالات جيڪي مون وٽ محفوظ آهن سي آءٌ پڙهندڙ حضرات جي خدمت ۾ عرض رکان ٿو. (مصنف)

بيگم صاحب جن سال ١٩١٩ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ سيوهڻ ۾ پيدا ٿيون ۽ ابتدائي تعليم سيوهڻ ۾ ڪري بعد ٽريننگ ڪاليج فار وومين حيدرآباد مان وڌيڪ تعليم پرائي بعد سيوهڻ پرائمري اسڪول جون هيڊ مسٽريس ٿيون انهي عهدي تي ١٠ سال ڪم ڪيائون.

١٩٤٤ع ۾ سندن شادي جناب عبدالله صاحب چنا جن سان ٿي.

مرحوم بيگم صاحب جن کي اها آرزو هوندي هئي ته جيڪڏهن ساڻن وقت يار ڏنو ته ٻار عورتن لاءِ هڪ

رسالو ڪيندا هيون ۽ ساڻن وقت پال پلايو ۽ هڪ رسالو مارئي نالي ڪيا هئائون، جنهن ۾ بيگم صاحبه جن جو علم و ادب سان گهڻو واسطو رهيو ان هڪري ڪين رسالـي ڪيڻ ۾ ۾ وڏيڪ آساني ٿي. اهو ماهوار رسالو ١٩٦١ ۾ مارشل لا جو شڪار ٿيو ۽ وري ٻاڻ هفتيوار رسالو مارئي ڪيو جيڪو ٻڻ ڪن جي لاپرواهين جو شڪار ٿيون. ان رسالـي ڪيڻ ۾ ساڻن سنڌ جي عورتن، نياڻين ۽ ٻارن گهڻو ساٿ ڏنو.

بيگم صاحبه جن جو ١٩٥٠ع وٽي ايــوا سان تعلق رهيو ۽ اهو جي پريزيڊنٽ جي حيثيت سان ڇوڪرين جي ڳوٺن ۾ اسڪول، ايوا جون برانچون، ليڊيز ڪلب قــائم ڪرايو. ١٩٧٠ کان وٺي ٻاڻ راڻيرس گلڊ جون ممبر هيون.

اڄ جي نياڻي

اڄ جي نياڻي کي مخاطب ٿيندي بيگم صاحبه جن جو چوڻ هو ته سنڌ جون نياڻيون هر قسم جي نئي اوڙي عمر نئي تعليم حاصل ڪن. جيتي ڪين تعليم حاصل ڪرڻ جون سهولتون نه آهي اتي هو هنر پڙهائين. اڄ ڪلهه جي ترقي يافته دور ۾ هو پنهنجي ٻارن ۽ مردن سان ٻانهن ٻيلي ٿـي وقت جي تقاضا کي منهن ڏين جيستائين اسانجي قوم جي نياڻي ترقي يافته نه آهي تيستائين اسان جـي قوم ترقــي نـه ڪندي.

شاه ڀٽائي

سهڻي سائين ڀٽائي ٻلاري بابت صاحبه جن فرمايو ته ڀٽائي سنڌ جن مرشد، رهنما ۽ رهبر آهـي، سندس ڪلام ۾ ڪوبه مفاصلو نه آهــي اسانجي دور لاء هـو انقلابـي شاعر آهـي. شاه جا نقطا ۽ نصيحتون دنيا جـي انسانيت جـــي واسطي آهن شاه سائين سچي انسانيت سان پيار ڪري ٿو.

مرحوم بيگم صاحبه جن کي هي ڀٽائي سائين جـــو بيت وڏيڪ پسند آهي.

ڪالهه ٻڌم لاهيج ڪنهن، آئون اگهاڙي آهيان
تو جهڙو مون وٽ ڪونه ڪو، مون جهڙيون تو وٽ لک،
ٻاجهن ڪرم ٻڪ، آئون اڳي ئي عاجز آهيان
(شاهه)

بيگم عبدالله چنه صاحبه جن سنڌ جي بلند پايه جي خاتون، جنهن نياڻين جي فلاح ۽ بهبود لاءِ سڀڪجهه ڪيو، تنهن جي وفات جي ڪري علمي ۽ صحافت جي حلقن ۾ هڪ خال الائي ڪڏهن ڀر ٿيندو.

شال کين الله تعاليٰ جوار رحمت ۾ جڳهه عطا فرمائي ۽ سندن ٻارن کي صبر جميل عطا فرمائي.

جناب سائين محمد اسماعيل منگريو صاحب

منهنجو محبوب ۽ مشفق استاد جنهن منهنجي قدم قدم تي رهنمائي ڪئي اها هستي جناب محمد اسماعيل منگريو صاحب جن آهن.

منگريو صاحب جن ۱۴ آگسٽ ۱۹۲۸ع ۾ حيدرآباد ۾ پيدا ٿيا، سندن جنم هڪ غريب گهراڻي ۾ ٿيو، ننڍي هوندي کان وٺي کين اهي خيال هوندا هئا ته جيڪو انسان ايمانداري، نيڪ نيتي، سچائي سان الله تعاليٰ تي توڪل رکي محنت ڪندو سو آخر ڪنهن نه ڪنهن ڏينهن پنهنجي منزل مقصود تي ضرور پهچندو هڪ غريب خاندان

جي فرد جي حيثيت سان هن علم جي روشني حاصل ڪرڻ لاءِ هن جفاڪشي ڪئي ۽ ۱۹۴٦ ۾ ٻمبئي يونيورسٽي مان مئٽرڪ جو امتحان پاس ڪري پنهنجي راهه ڳولهڻ اڳتي وڌڻ لاءِ ڪراچيءَ جي وڏيڪ تعليم حاصل ڪرڻ سان گڏوگڏ سنڌ سيڪريٽريٽ ۾ ملازمت ڪئي. ۱۹۵۲ ۾ بي- اي ۽ ۱۹۵۴ ۾ ايل- ايل-بي پاس ڪرڻ بعد، پاڻ حيدرآباد آيو جناب احمد محمود (جيڪو ان وقت حيدرآباد جو بزرگ، وڪيل ليکيو ويندو هو) وٽ اوائلي تربيت حاصل ڪئي. ۱۹۷۱ کان پاڻ حيدرآباد سنڌ لا ڪاليج جي استاد جي حيثيت سان پنهنجي شاگردن کي فيض ڏيڻ شروع ڪيو.

سماجي ڪم:

مگرياڻ صاحب جن کي سماجي ورڪر جي حيثيت سان ساري پاڪستان ۾ هرڪو سڃاڻي ٿو، سنڌ جي چوڻ مطابق ته هر اها قوم جنهن ۾ سماجي فلاح و بهبود جو جذبو ڪونهي سا ڪنهن به صورت ۾ ترقي جي راهه ڳولهڻ گامزن ٿي نٿي سگهي، مگرياڻ صاحب جي چوڻ مطابق ته سماجي ڪارڪن هڪ اهو شخص آهي جو هو پنهنجي جان، مال ۽ ساري زندگي ٻين جي آرام ۽ فرحت لاءِ وقف ڪري ٿو ۽ ٻين کي سک ۽ آرام لاءِ پنهنجي سک ۽ آرام جو خيال نٿو ڪري. هيٺ ڄاڻايل سماجي فلاح بهبود جي ادارن سان سندن وابستگي ٿي رهي آهي.

(١) پاڪستان ڊولپمينٽ گروپ ۾ صدر.
(٢) سوشل ويلفيئر ڪوآپريٽو ڪائونسل صدر.
(٣) پاڪستان ڊيولپمينٽ ڪو آپريٽو ڪارپوريشن نائب صدر.
(٤) ڊسٽرڪٽ سوشل ويلفيئر ڪاميٽي ميمبر.
(٥) هيئنر تازو سرڪار جيلن ۾ قيدين جي فلاح لاءِ هڪ

ڪاميٽي ٺاهي آهي جنهن جا سرڪاري طرح سان مگرئي صاحب جن ممبر آهن.

(٣) آل پاڪستان مگريا ويلفيئر اسوسيئيشن جا سوشل ويلفيئر ايڊوائزر آهن.

(٧) لئرڪ امداد باهمي ۾ جناب محمد اسماعيل مگرئي کي امداد باهمي لئرڪ براء سنڌ جو ابو ڪري سڏيو وڃي ٿو ٻاڻ ازين ڪوآپريٽو بئنڪ جا چيئرمين، مهراڻ انگريڪلچرل ڪوآپريٽو ڪريڊٽ سوسائٽي (چيئرمين مهراڻ هائوسنگ ڪوآپريٽو سوسائٽي (وائس چيئرمين مهراڻ آرٽ انڊسٽريئل ايڊ هائوس بلڊنگ جو ڦالوني ممبر ۽ آنريري سيڪريٽري (هن ڪارپوريشن جي زير نگراني ۾ لال شهباز جي نالي سان حيدرآباد نزديڪ هڪ بستي نالي شهباز ٽائون تعمير ڪئي پئي وڃي.

لب مهراڻ ڪمپني جا مئنيجنگ ڊائريڪٽر ۽ سندس زير نگراني هيٺ لب مهراڻ ڪالوني تعمير ڪرائي پئي وڃي. مگرئي صاحب جن جو چوڻ آهي ته انسان کي جيڪڏهن روحاني غذا حاصل ڪرڻي آهي ته هو پيرن، فقيرن، بزرگن ۽ اوليائن جي درگاهن تي وڃي مراقبو ڪري الله تعاليٰ جي جي عبادت ڪري ذهني سڪون حاصل ڪري.

جناب مگريو صاحب جن کي سنڌ جي درگاهن جهڙوڪ عبدالله شاهه اصحابي (ٺٽو) عبدالله شاهه بخاري، قلندر شهباز شاهه محمد مڪئي، سخي سرفراز- جي درگاهن تي حاضري پريندڙ آهن-

ٻاڻ سخي عبدالوهاب شاهه جيلاني حيدرآباد جي درگاهه جا مکڪم اوقاف طرفان چيئرمين مقرر ٿيل آهن، الهيءَ درگاهه تي ٽارو مولانا ڪوثر نيازي جي دستار بندي پڻ ڪرائي وائي.

مگريا صاحب جن خواجه غريب نواز، معين الدين چشتي جا معتقد آهن غريب نواز جي نالي سان غريب نواز ويلفيئر فائونڊيشن قائم ڪئي جنهن جا ٻاڻ صدر آهن، هن فائونڊيشن تحت هڪ دارالعلوم ٺهرايو ويو وڃي مگريي صاحب جن بزرگانه خيالات رکن ٿا اهوئي سبب هو جو حضرت عبدالرحيم گرهوڙي (مگريا) جي نسل مان آهي،

شاگرد:

شاگرد کي مخاطب ٿيندي مگريي صاحب جن جو چوڻ آهي ته اسانجو شاگرد سج جي روشني جيئي ڪرڻن والگر پنهنجي علمي قوت سان ساري دنيا ۾ پکڙجي وڃن ۽ دريا مثل سخاوت ڏيکاري پنهنجو، پنهنجي ملڪ جو شان ۽ مان وڌائين. علم ۽ ادب ٻئي لازم ملزوم شيون آهن، جتي علم آهي اتي ادب لازمي آهي ۽ جنهن شاگرد ۾ ادب نه آهي انجو علم اجايو آهي.

شاهه ڀٽائي:

مگريي صاحب جو ڀٽائي صاحب بابت چوڻ آهي ته شاهه سائين پنهنجي ڪلام ۾ هميشه نشرت، معصوميت ۽ توڪل جو سبق ڏنو آهي اهو سبق هن سان ظاهر آهي جيئن ته شاهه سائين فرمايو آهي ته:

الله ڏاهي م ٿيان. ڏاهيون ڏک، ڏسن
مون سين مون نه ڪرين. ڀوراٽي ۾ ڀال ڪيا

مگريي صاحب جن کي شاهه سائين جو هي بيت وڏڪ پسند آهي.

ڪڇي ڪمان. مٿان مارين مون
مون ۾ آهين تون. مٿان تنهنجو توکي لڳي

هاري:

هاري کي مخاطب ٿيندي مگريي صاحب جو چوڻ آهي ته ملڪ جو هاري هن سر زمين مان سون اپائيندڙ آهي. تنهنجو جيترو به قدر ڪجي اوترو گهٽ آهي. اسانجي ملڪ کي لاله زار بنائڻ لاءِ سخت محنت ۽ جانفشاني سان محنت ڪرڻ گهرجي.

مگرئي صاحب جي هر وقت اها دعا آهي ته سنڌ جا ٿر ۽ بر گهٽ ۽ گهٽڙ ميدان ۽ ٽڪر الله تعاليٰ جي ڪرم سان شاد ۽ آباد رهندا جيڪڏهن اسان ۾ اتحاد محبت جو صحيح جذبو هوندو ته اسين ۽ اسانجي پاڪ سر زمين (پاڪستان) ترقي ڪندو.

محترم غلام شبير ٽنيو (ماما)

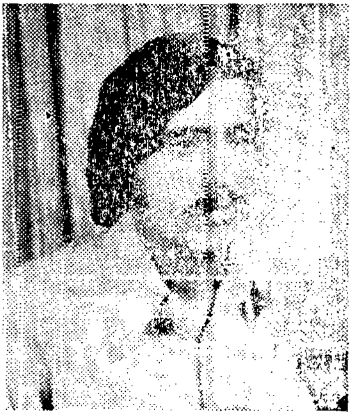

جڏهن ڪنهن محفل ۾ ڪو ذڪر ڇڙيو ته هڪ ته پي ڳالهه ڇڙجي ويندي اها محفل، ادبي هجي يا سماجي اهو ذڪر محترم غلام شبير ٽنيي صاحب جو هوندو، ٽنيي صاحب جو جنم ٢٧ سيپٽمبر ١٩٤٧ع ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ پريو ٽنيي تعلقه ڪنڊيارو ضلع نوابشاهه ۾ ٿيو. سندن والد صاحب جو نالو جناب واحد بخش صاحب هو. غلام شبير صاحب ابتدائي تعليم پنهنجي آبائي ڳوٺ مان مشترڪه حالاهرڻ جي ڊي. سي هاءِ اسڪول مان پرائي بي. اي سچل سرمست آرٽس ڪاليج ايم. اي سنڌ يونيورسٽي ۽ لا جا ٻه سال سنڌ لا ڪاليج مان پاس ڪيا.

واضح رهي ته سنڌ لا ڪاليج جا ٽئي صاحب جن صدر به رهي چڪا آهن.

پاڻ زندگي ۾ ڪيترائي ڏک ڏٺا آهن، سندس چوڻ آهي ته جڏهن هو سيڪنڊري تعليم وٺندو هو تڏهن هو مزدوري ڪندو هو، تغاريون کڻي پنهنجو پيٽ گذر ڪندو هو، مال چاريندو هو، مئٽرڪ کان پوءِ حيدرآباد ۾ آيو ۽ هتي اچي سندس ذات واري هڪ آفيسر وٽ گهر جي نوڪري ڪرڻ لڳو ۽ پڙهڻ لڳو، پهريان استاد مقرر ٿيو ۽ پوءِ هاڻي ڊائريڪٽر فزيڪل ايجوڪيشن آهي.

سندس چوڻ آهي ته ڪيس اهو مرتبو محنت سان حاصل ٿيو.

سماجي ڪم:

ڳوٺ جي پوره عوامن جي مدد ۽ انهن جي ٽهل ٽڪور. ڪراچي ۾ جڏهن جنرل سيڪريٽري ڪاليج ۾ پنهنجي شاگرد برادري لاءِ هاسٽل وٺي ڏيڻ ۽ اسڪالرون وٺي ڏيڻ.

پاڪستان ڊولپمينٽ گروپ جي جنرل سيڪريٽري جي حيثيت سان غريب ۽ بيمار ماڻهن جي لاءِ ڪم ڪرڻ ۽ لا ڪاليج جي، شاگردن لاءِ پوئر بوائز فنڊ وغيره جمع ڪرڻ ۽ لا ڪاليج جي هاسٽل منظور ڪرائڻ جيڪا اڃا تائين تيار نه آهي.

پاڻ اڃا تائين غريب شاگردن کي فيون ۽ ڪتاب ڏيندا رهن ٿا.

شاگرد:

شاگرد پاڻ کي مخاطب ٿيندي چون ٿا ته شاگرد کي پنهنجي محنت ۽ قابليت سان اڳتي وڌڻ، پنهنجو سمورو ڌيان تعليم ۾ ڏين. ڪن نئي تعليم تي ڌيان ڏين اسلامي-عوامي حڪومت جي ڏنل سهولتن مان مڪمل فائدو حاصل ڪن، باقي تعليم دوران عملي سياست کان پري رهن، ڪن تعليم جي جنهن شعبي سان دلچسپي هجي تنهن ۾ هو مهارت حاصل ڪن، اهي (شاگرد) نوجوان ئي آهن جن-جي ڪلهن تي آئيندي جو بار اچڻو آهي، وڏن جو احترام، استاد جو احترام، مائٽن جو احترام مٿن لازم آهي تنهن کان سواء تنظيم به شاگردن لاء ضروري آهي.

شاه پڻاڻيءَ:

شاه جو ڪلام سنڌ جي تاريخ ۽ تمدن کي اجاگر ڪري ٿو اهو اسان لاء آئينو آهي، شاه جي ڪلام پڙهڻ سان اسانکي پنهنجو خامين ۽ خوبين نظر اينديون، شاه جو ڪلام حب الوطني زندگي ۾ اوچ نيچ جي تميز سڪاري ٿو دنيا وي ڦير گهيرن کان پاسي رهڻ جي تلقين ڪري ٿو شاه جو ڪلام عظيم سرمايو آهي ۽ هي اهو سرمايو آهي جنهن کي سنڌ قومون ڏسي ۽ وري ڪر موڙي جاڳي اٿن ٿيون.

شاه جي ڪلام کي باقي ههمه عقيدت جي

سان ڏنو اٿس ڇاڪاڻ جو شاه سائين خود پنهنجي ڪلام ۾ فرمايو آهي ته.

جـــي تـو ٻنڌڻ پـــاليا ســي آئون آهيان
ليو مـــنهن لائين پريـــان سندي پـــار ڏي
(شاه)

مولا بخش "منبر" ڪنڀاڙ

مولا بخش ڪنڀاڙ ولد ڪرمداد خان ڪنڀاڙ ۲۱ ڊسمبر ۱۹۴۹ ۾ پنهنجي آبائي ڳوٺ موسيٰ خان ڪنڀاڙ ۾ پيدا ٿيو. جيڪو حيدرآباد شهر کان ۱۲ ميل پري آهي. شروعاتي تعليم پنهنجي ڳوٺان ۽ مشترڪ نور محمد هاءِ اسڪول مان ۱۹۶۸ ۾ پاس ڪئي بي. اي ۽ ايم. اي سنڌ يونيورسٽي ۽ ايل. ايل. بي سنڌ لا ڪاليج حيدرآباد مان ڪري رهيو آهي. مولا بخش صاحب جو چوڻ آهي ته اسان جي قوم ڪنڀاڙ تعليم ۾ صفا پوئتي پيل آهي ۽ ڪي آڱرين تي ڳڻڻ جيترا شخص اڃا تائين تعليم حاصل ڪري رهيا آهن. هن

صاحب جو چوڻ آهي ته مون پنهنجي تعليم زندگيءَ جي ٽن ڪٺن مرحلن ۾ پوري ڪئي. اهي ڏکيا مرحلا مون کي هميشه ياد آهن ۽ رهندا. جيڪو مون تعليم جو زيور برابر پرايو آهي. انهيءَ تعليم ۾ منهنجي منٺڙي ماءُ صاحبه جو همٿ ۽ شفقت آهي. سندس دعائن ۽ نصيحتن منهنجي زندگي سنواري آهي جنهن لاءِ آئون چوندس ته جيڪڏهن منهنجي ماءُ زنده نه هجي ها ته اڄ تعليم حاصل ڪري نه سگهان ها. سندس چوڻ هو ته پڙها ڪڏهن به ڪنهن جي نقصان لاءِ نه سوچ ۽ سدائين پنهنجي محنت، ايمانداري ۽ جفاڪشي سان زندگي گذار" پنهنجي وس آهر جيترو به ٿي سگهي ته دکي انسان جي مدد ڪر. مون اهي ڳالهيون هميشه سان هنڊايون آهن ۽ انشاءالله آئون هميشه منٺڙي امڙ جي ڏسيل نصيحتن تي هلندو رهندس. تنهن کانسواءِ منهنجي والد محترم به. سندس حياتي ۾ آيل ڪيترن ئي ڏکين مرحلن جو مقابلو ڪري منهنجي پرورش ۽ پالنا ۾ ڪا به ڪسر نه ڇڏي تعليم لاءِ پنهنجي موڙي پاءُ جناب غلام محمد خان ڪنڀاڙ ۽ جناب الهي بخش عرف علڙ خان ڪنڀاڙ مون لاءِ گهڻو ڪجهه ڪيو.

منهنجي زندگي دنيا جي هر هڪ شعبي مان گذري آهي. حالانڪ منهنجي ايتري عمر ڪانهي اڃان به، هڪ پڪل گهڙي وانگر هن ماحول مان پچي راس ٿي نڪتو آهيان ۽ انهيءَ پچائڻ ۾ منهنجي مشفق استادن، مخلص دوستن ۽ احبابن ڪي جس هجي جن منهنجي قدم قدم تي رهنمائي ڪئي ۽ دنيا ۾ جيئڻ ۽ رهڻ جو ڍنگ سيکاريو.

شاگرد:

منهنجو صاحب جن جو چوڻ آهي ته اسين شاگرد جنهن

جستجو ۽ اڻٿڪيءَ سان تعليمي ادارن ۾ داخل ٿيون ٿا اهڙيءَ اڻٿڪيءَ کي ئي اڀارڻ لاءِ اسان کي پنهنجو پورو نظام تعليم کي پنهنجي ذهن ۾ ٻوڙڻ لاءِ صرف ڪرڻ گهرجي. نمائشي ڏيکاءُ پنهنجي جاءِ تي ٺيڪ آهي پر ان سان گڏ شخصيت جي سڌارڻ لازمي آهي. عزت علم ۾ آهي ۽ علم اسان کي "حلم" سان ملندو. اهو حلم ئي اسان کي ترقيءَ جي منزل تي پهچائيندو.

استاد هڪ وڏي هستي آهي جنهن جو احترام اسان تي لازم آهي. علم جو طالب هميشه علم جي طلب ۽ تلاش ۾ رهندو آهي ۽ نه وري پنهنجي اڳيان ڳالهين ڏانهن ڌيان هوندو اٿس. جيئن ته انسان جي زندگي تي سماج جو جو وڏو اثر آهي. انسان جو فرض آهي ته ترقي ڪرڻ کان پوءِ پنهنجي سماج جي فلاح ۽ بهبود لاءِ اهڙو ڪجهه ڪري جو ايندڙ نسل سندس ڪمال ڪارنامن تي رشڪ ڪن. منهنجي اها آرزو آهي ته سڄي عمر علم ۽ ادب جي خدمت ڪندو رهان ۽ درس و تدريس جي پيشي کي پنهنجو نصب العين بڻايان.

شاهه ڀٽائي

ڀٽائي ڀلاري بابت منهنجو رايو آهي ته اڄ تائين اسان فقط ڀٽائي صاحب جي ڪلام کي پڙهيو آهي، شاهه جي فڪر، فلسفي، پيغام تي اسان ريسرچ ڪانه ڪئي آهي.

شاهه سائين جو فلسفو عظيم فڪر تي جيڪڏهن ريسرچ ڪئي وڃي ته هوند اسان کي اهڙو ته ڪجهه ملي جو اسان جون ۽ اسان جي ايندڙ نسلن جون زندگيون ٺهي پون.

جنهن لاءِ ڀٽائي صاحب خود فرمايو آهي تہ:

سيوا ڪر سمونڊ جي جتي جر وهي ٿو جال
جي ماسو ملئي مـال تـہ ٻيڙا ٻــر ٿين.
(شاهہ)

لطيف سائين منهنجي والد صاحب جو مرشد آهي، ۽ منهنجو روحاني رهبر آهي.

سندس ڪلام جو آئون ٻانهو آهيان، سندس ڪلام منهنجي سيني ۾ گهر ڪيل آهي، لطيفي لات جو تذڪرو منهنجي من ۾ مثل ۽ سيني ۾ سيتل آهي، منهنجي مرشد ڀٽائي سائين جا بيت ڳالهين جون لڪيرون آهن، مون کي شاهہ جو رسالو سڄو پسند آهي مگر هي بيت وڌيڪ پسند اٿم ڇاڪاڻ جو هن بيت ۾ محبت ۽ امن آهي ۽ امن سان عالم قائم آهي محبت سان ئي هي دنيا وجود ۾ آئي.

ولــر ڪيو وڻن - پرت نہ ڇنن پاڻ ۾،
ڏســو ڏيکارين - ماڻهان مت گهڻي.

جناب ميان بخش ”عاجز“
آرائين صاحب

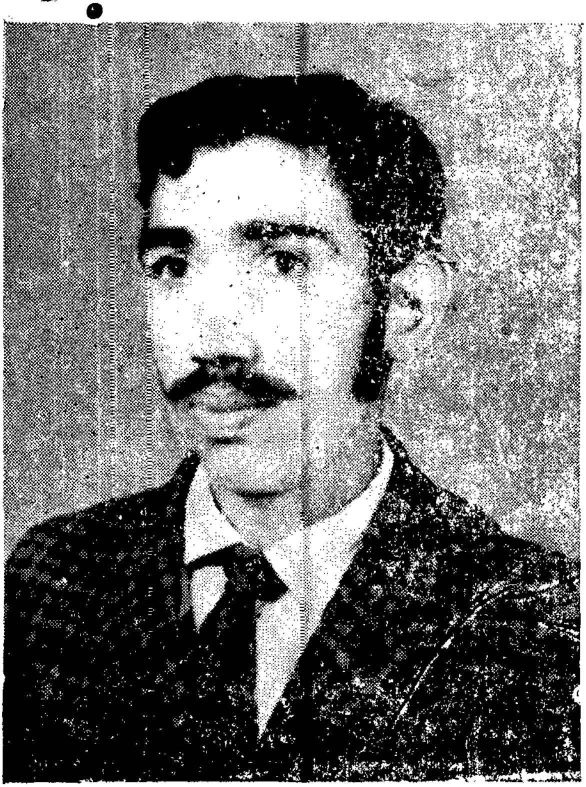

جناب ميان بخش ”عاجز آرائين ولد رئيس احمد علي خان آرائين ۱۰ فيبروري ۱۹۵۴ع ۾ سندس اباڻي ڳوٺ حمات

کان آرائين ۾ تولد ٿيو.

شروعاتي تعليم سندس ڳوٺ ۾ ۽ مئٽرڪ ١٩٦٩ع ۾ گورنمينٽ پراونشل لائيزڊ هاءِ اسڪول مٽياري مان ڪئي. ان بعد ١٩٧٣ع ۾ گورنمينٽ مسلم سچل سرمست ڪاليج مان بي. اي جي ڊگري حاصل ڪئي. ۽ هن وقت حيدرآباد سٽي گورنمينٽ لا ڪاليج ۾ ايل. ايل. بي ڪري رهيو آهي.

جناب آرائين صاحب تمام خوش طبع ۽ يار واس ماڻهو آهي. پهرازي جي غريب ڳوٺاڻن جو خاص همدرد ۽ پالڻ پاليو آهي.

هن وقت آرائين صاحب سندس شهر ۽ افسانن سان آراسته ٿيل هڪ ڪتاب "ماڊرن عشق" لکي رهيو آهي. جو جلد اوهان مهربانن جي نظر ٿيندو.

آرائين صاحب ايل. ايل. بي ڪرڻ بعد ڪيس وڪالت ڪرڻ جو ارادو آهي. ۽ سندس خاص پروگرام، پنهنجي آرائين برادري کي هڪ ڪرڻ ۽ سندس ڀلائي ۽ بهبود لاءِ ڪم ڪرڻ جو ارادو آهي.

شاگردن کي پيغام:

جناب آرائين صاحب اڄ هڪ جيڏن شاگرد ڀائرن کي صلاح ڏيندو چئو ته هو پنهنجي پوري طاقت تعليم لاءِ لڳائي آڏو جوڳو قدم کڻن ۽ سياست کان بلڪل پاسو ڪن.

جيڪڏهن شاگرد پاڻ سياست کان لتا رهي سگهن ته بهتر آهي ڪنهن جي بوچاري ٿمن جهڙي گندي سياست کي ڇڏي غريبن ۽ مظلومن جا ڏک، درد ونڊي سگهن مدد ڪن. اهائي سڀ کان بهتر سياست آهي .

ڪتاب "هوندا سي حيات" بابت هڪ رايو

مسٽر مولا بخش ڪنڀار "مهر" اهڙن نوجوانن مان آهي جن کي تعليم سان گڏ پنهنجي ملڪ سان خاص محبت آهي، پاڻ هن وقت بي. ايل. ايل. بي ۾ تعليم وٺي رهيا آهن ۽ اهڙن مشغولين مان وقت بچائي نهايت ڪوشش ۽ جانفشانيءَ سان سنڌو ڪان مذ مذهبن جون سوانحون، انٽرويو ۽ ڊرامو هڪ مجموعي ۾ شايع ڪيا آهن، جنهن ڪري هيءَ نه هن عام ماڻ جي مطالعي لائق آهي، بلڪ ڪتاب اعليٰ تعليم وٺندڙ اعليٰ امتحان ڏيندڙ نوجوانن لاءِ سنڌس مطالعي مفيد معلوما مهيا ڪندو.

اڄ ڪلهه مهانگائي ايڏي نه زرو آهي جو ڪو ڪتا ڇپائڻ نهايت مشڪل ڳالهه آهي ۽ ڪنڀار صاحب کي آفر آهي جو ايڏي همت ڪئي اٿس.

يقين آهي ته سنڌ جا اهل علم به هن ڪتاب ک تحسين جي نگاهه سان ڏسندا ۽ قدر ڪندا.

٢٨ آگسٽ سنه ١٩٧۴ع

محمد عثمان ڏيپلائي